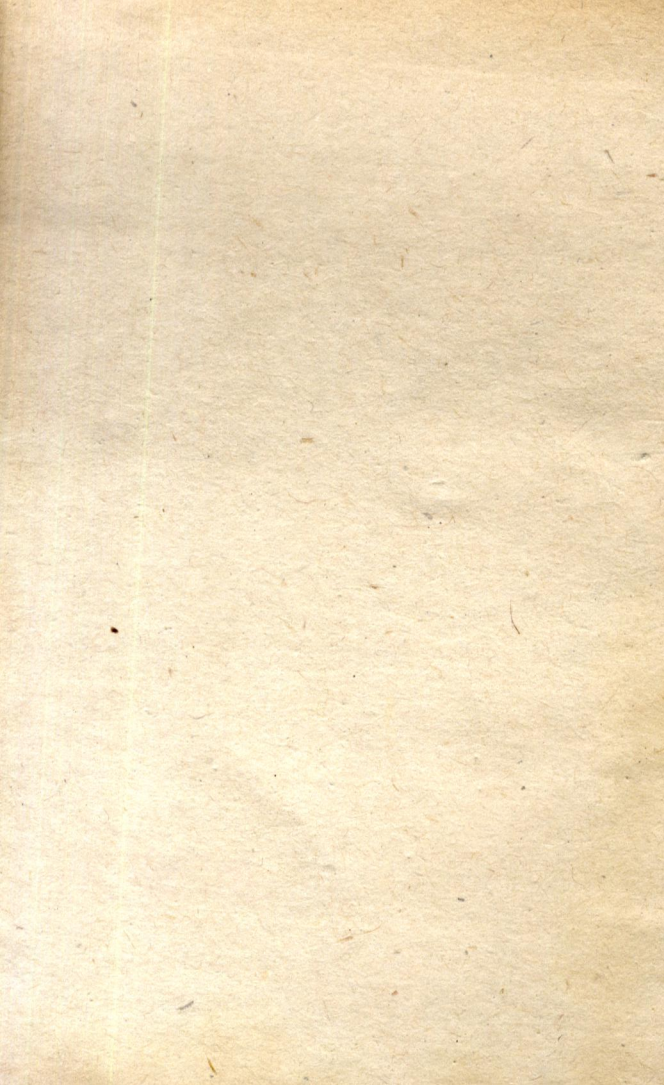

IVAN FRANKO: MANIPULANTKA

Českomoravské podniky tiskařské a vydavatelské v Praze

06
IVAN FRANKO

MANIPULANTKA A JINÉ NOVELY.

Z MALORUŠTINY PŘELOŽILA
KŘIŠŤANA HRUŠKOVÁ.

43753

P R A H A 1920.

NÁKLADEM ČESKOMORAVSKÝCH PODNIKŮ
TISKAŘSKÝCH A VYDAVATELSKÝCH.
HAVLÍČKOVO NÁM. 10. ————— HYBERNSKÁ 20.

891 / 32 (281) - 34.79.00

6/1

ЛВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА
АН УРСР
№ II- 34 240

ЛВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА
АН УРСР

505 ф

IV
M-24-11/120

*Své nejlepší přítelkyni, drahé
mamince, tuto první z větších
prací připisuje*

překladatelka.

IVAN FRANKO.

1856 — 1917.

Velmi mnoho dalo by se říci o našem autoru, ale omezím se na krátké pojednání o něm. Soudím, že nejlepší úsudek učiní si každý čtenář. Upozorním jen na body, jež považuji za významné.

Začínám výtkou, že v české literatuře dosud tak málo překládáno bylo z prací Ivana Franka. A přece je spisovatelem neobyčejného významu a činnosti nevšední i všestranné. Vedle Ševčenka je první autor maloruský, v mnohém ho i předčí. Je básníkem, povídkářem, romanopiscem, dramatikem, literárním historikem, sociologem, politikem, vůdcem lidu, žurnalistou. Jeho práce jsou obrazem jeho činnosti neúnavné a nesou plně i obraz jeho smýšlení. S počátku je mladý Franko nadšený socialista, pak vyvíjí se v romantika, až stává na půdě čistého ideového realismu.

Život jeho nebyl lehký, je řadou zápasů, jež charakter jeho utužovaly — a přece, snad právě proto hledá všemožné prostředky, jak by ho zušlechtil a zkrášlil těm, koho má rád. Pojdme přehledně po stopách jeho. Narodil se 30. října r. 1856 v Nahujevičích u Drohobyče ve vých. Haliči z otce zámožného kováře

a matky, rozené ze »zahonové« šlechty Kulčických. V tomto prostředí vyrůstal chápavý hoch a načrtl je v povídce »Dovbanjuku«. Gymnasium studoval v Drohobyči a záhy věnoval se literatuře, nabádán dobrými profesory. Z prvních vzpomínek mládi jsou črty »Otec humoryst«, »Hirčyčne zerno« a j.

V devatenáctém roce šel na universitu do Lvova, kdež jeho schopnosti a činnost úplně se rozvinuly. Záhy věnoval se cele žurnalistice, uplatnil se v časopisech maloruských, polských i ruských, zvláště v redakci časopisu »Hromadskyj Druh«, »Dzvin«, »Molot«, »Dilo«, »Zorja«; spoluzaložil a zasedal v redakci časopisu »Svit« a »Narod«, »Kurjer Lwowski« a j. Vedle toho vydával »Dribnu Biblioteku« a »Literaturno-naukovu biblioteku«, založil revui »Žyttje i Slovo«.

Ještě na gymnasiu i později pak velmi mnoho četl, zvláště literaturu polskou, anglickou, francouzskou, ruskou a německou, překládal ze staré literatury řecké, německé, do maloruštiny převedl rukopis Královédvorský, Goethův »Faust«, Byronův »Kain«, mnoho básní Heineho, Schillera, práce Bret Harta, Marka Twaina, Zoly, V. Huga, Shakespearea, Björnsterne-Björnsona, a zvláště z ruských autorů Gogola (měl rád jeho vtip!), Lermontora, Někrasova, Dostojevskiho, Turgeněva, Ščedrina — jejichž cíl a výraz byly mu blízké. Z české literatury vedle zmíněného rukopisu oblíbil si zvláště Havlíčka, Nerudu a Machara, z nichž také překládal, protože našel u nich odezvu svého smýšlení revolucionářského a čistě demokratického, jež nedusilo však básnický vzlet a umě-

lecké citění jeho. Snaha, převést z světové literatury do své řeči nejlepší díla a přinést je mládeži maloruské pro širší obzor, obohacení a pohnutku k práci potkala se se zdarem — stal se Ivan Franko miláčkem myslivé, čilé mladé inteligence.

Bořil vše nezdravé a malicherné a stavěl na zásadách dobra, pravdy, krásy a lásky, jak zřejmě z jeho prací a jak to praví v básni »Píseň a práce«, »Panskí žarty« i j. básní sbírky »Z veršyn i nyzyn«, v romantické črtě »Bez prací« a j. Jeho duši poznáváme dále ve verších »Smrt Kaina«, »Zivjale lystje«, »Mij Izmaragd«, »Lys Nykyta«, »Mojsej«, »Semper tiro«, »Iz dniv žurby«, »Poemy«, komedie »Učitel«, »Kamjana duša« atd. Dramatikem jeví se dobrým, jak viděti z prací: »Ukradene šťastě« (vyšlo v Ottově Světové knihovně), »Son Knjazja Svjatoslava« atd. Ze skutečného života — ostatně jako vše — čerpána je látka k povídce »Boryslav«, »Zedník«, »Haličské obrázky« (vyšly v Ottově Světové knihovně), »Boa Constrictor« (tamtéž), »V poti čola«, »Lesyšyna čeljad«, »Šim kazok« a j.

A věru poznal Ivan Franko život v jeho tvrdé nestrojenosti, a více bylo trudů než líbezností. Pro své přímé smýšlení i jednání byl několikráte uvězněn a zatčen pro podezření z tajného spolčování. R. 1877 při prvním uvěznění byl v žaláři tři čtvrti roku mezi zločinci a trpce stěžuje si na to ve vlastním životopise. Po třech letech opět byl ve vyšetřovací vazbě aniž věděl proč, pak pod přísnou policejní dohlídkou v Kolomyži i v rodné vsi držán. Tuto strašnou dobu, pokořující a práci brzdící popsal v »Žalárních

sonetech«, v povídkě »Na dně« a v článku »Ein Dichter des Verrathes« ve vídeňské »Die Zeit«, jimiž si vládnoucí kruhy a nepřítelové ještě více znepřátelili. Těmi vládnoucími kruhy byli šlechticko-konservativní Poláci a nacionalisti ruští v Haliči. Břítce je charakterisuje v článku »Dobrý výdělek«, Doktor Besserwisser« i j. Oni mu kladli stále životní překážky. R. 1895 pro neobyčejné vzdělání a vrozenou schopnost navržen byl za profesora malorůstiny a starorůstiny, ale místodržitel Badeni proti tomu se postavil pro jeho trojnásobné uvěznění a politické i socialistické smýšlení.

Socialistou a demokratem byl Ivan Franko celou duší a lid byl mu nevyčerpatelnou studnicí studia a poznání, zvláště lid venkovský a dělnický v městech, dolech, továrnách a pod. Z tohoto ovzduší je kresba »Boa Constrictor« o činnosti cizáckého kapitalismu v naftových dolech boryslavských a utrpení domácího lidu a dělníků důlních, pak »Boryslav« z téhož pramene, »Kamenjari« a j.

Trpný lid maloruský měl Ivan Franko z duše rád již od prvých kroků do života. Znal ho dobře, rozuměl mu, a jak a kde mohl, hájil jeho práva a budil v něm lidskou důstojnost. Pro lid také psal přímo i nepřímo, nikoli pro inteligenci, která ho zradila a z níž věřil jedině učitelstvu. Kněžím nedůvěřoval (zvláště Jezovitům) jako náš Havlíček a Machar a ironisuje je často — v povídkě »Čuma«, »Jak se Malorus potloukal po onom světě« a j. Je pravdivý v podání, neidealizuje, nýbrž prostě kreslí. Vystihne i skryt duše, té nezkažené, lehkověrné, trpné duše svého národa,

který jej v těžkých situacích života — v době žalářování a pronásledování — opustil a zanechal v bidě hmotné a duševní bolesti. Ale Franko se naň nehněval, studoval ho dále a dále proň psal, za vzoru mu kladl vlastní předky ve fantasticko-historické pověsti z maloruské literatury »Zachar Berkut«, v níž jsou společenské řády Karpatorusů v XIII. stol. Ivan Franko je výborný historik. Smutně si stěžuje v ironické povídce »Jak se Rusin potloukal po onom světě« na netečnost sousedních národů vůči jeho národu. Materiál čerpal ze současné skutečnosti, z dějin i národního podání — i písně sbíral mezi lidem, zkazky a pohádky.

V rodinném životě nebyl Ivan Franko asi šťasten, ačkoliv teple o něm píše a touhu po něm vkládá svým knižním hrdinům, na př. v povídce »Manipulantka«, »Mezi dobrými lidmi« a j. Dotýká se palčivé otázky prostituce, poukazuje na kořen její ve společenských poměrech — na př. »Mezi dobrými lidmi«, aktovka »Zbláznila se?« a p. Tyto i jiné nešťastné lidi ze společnosti vyloučené, podává realisticky, ale zároveň i láskou a slovem léčí a najde nějakou dobrou vlastnost i u člověka špatného. Tolstojovskou zásadu »neodpíratí zlu« vyjadřuje v povídce »Bodláčí« — ale toto zlo řeže nožikem střízlivého operátora, břitkou satirou a kousavou ironií, bez ohledu na bolest okamžitou, jen když se prospěje celku a budoucímu pokolení, na př. v povídce »Tomáš se srdcem a Tomáš bez srdce«.

V téže povídce tuší přirozený vývoj světových událostí a prorokuje vlnu vzrůstání proletariátu a děl-

nictva, kterážto dnes přestává býti ideou lidskosti a stává se metlou. Slovy: »My všichni, chudi i bohati, my všichni jsme uhnětení a vykořisťováni. Ale naši vykořisťovatelé a tyraní sídlí v nás samých. To jest naše apatie, naše hloupost, naše zbabělost. Žádný sociální převrat nás od nich neodpoutá. A dokud oni panovati budou, dotud žádná přeměna k lepšímu není možná« — považuje Franko tuto sociální vlnu za bezvýslednou, dokud lidstvo samo nezmění se od základu.

Jeho jiné proroctví, založené na vroucím přání, aby se splnilo: »Až nebudeme míti dvorů (t. j. velkostatků, pozn. překl.) s cizáckým, parasitním majitelem, nebude s kým, ani proč bojovati«, (»Tomáš se srdcem a Tomáš bez srdce«), — dojde snad splnění, protože zatímni vlada lidu ruského v Haliči i pod Karpaty — z něhož pocházel, čerpal a pro nějž psal — tento ideál chce realizovati.

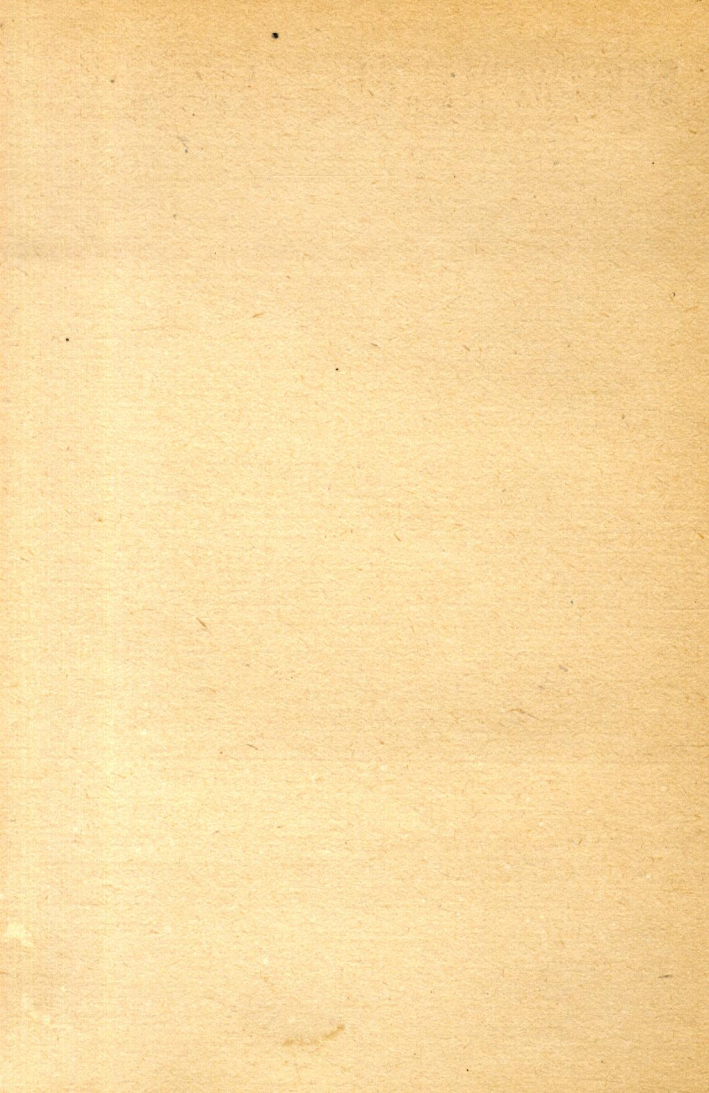
Škoda jen, že Ivan Franko v 61. roce svůj národ navždy opustil, přede dvěma léty, nervově před smrtí onemocněv. Zemřel právě v době, kdy vlast jeho byla ničena cizími vojsky a jeho lid bloudil ve vyhnanství v utrpení a bez naděje na osvobození, které konečně přece přišlo jako úděl spravedlivé Historie a výsledek práce Frankovy a mnohých a mnohých — — —

V O b l a j o v i c í h, srpen 1919.

K ř i š ť a n a H r u š k o v á.

MANIPULANTKA.

I.

Cilka vzbudila se ráno, přesně o půl sedmé.

Vzbudila se ze zvyku. Obden má dopolední službu na poště, kdež jest expeditorkou. Dopolední služba počíná o sedmé a trvá až do druhé odpoledne. Cilka, svědomitá a přesná v plnění svých povinností jako většinou všechny ženy, věnující se jakékoli veřejné službě, přivykla ode dávna vzbouzeti se o půl sedmé, ať toho je třeba či není, a za nic na světě potom nemohla by již usnouti.

Chvilí se rozhlížela svýma velikýma, černýma očima po protější stěně, pokreslené modravými arabeskami na šedé půdě. Uprostřed stěny viselo veliké zrcadlo a po obou stranách jeho širokého, zlateného rámu viděti lze dvě skupiny fotografií ve vyřezávaných, dřevěných rámečkách. Představovaly její družky ze školy i z úřadu poštovního. Cilčiny oči dosti dlouho setrvaly na těch fotografiích, byť na nich nebylo možno rozeznati rysův obličeje; v pokoji bylo

lehké šero, neboť jediné okno, jež vedlo na ulici, zastřeno bylo dřevěnou záclonou.

»Kolik je asi hodin?« zašeptla Cilka, i vztáhnuvši ruku vzala z kulatého stolku, jenž stál ji za hlavou, malinké, zlaté, kapesní hodinky. Byť ze zkušenosti věděla, že se vzbudí vždy v tutéž hodinu, přece sama sobě nevěřila.

»Půl sedmé!« řekla. »A mně se zdálo, že jsem dnes zaspala. Ovšem, nemám teď ráno služby, ano, ale hoví si nepotřebuji. Zaspím-li dnes, to zaspím i zítra, a zpozdím se do úřadu!«

Tak přemýšlejíc pozvedla hlavu a posadila se na lůžku. Byla pouze v košili, jež nahoře lemovaná krajkou a zapíatá na ramenou, odhalovala její hrud i plece, obnažující hezká, jako ze slonové kosti utvořená ramena i šíji. Venku byl teplý, májový vánek. Milým růžovým paprskem prosvítalo slunce spuštěnou záclonou do pokojíka mladé divčiny, plnic jej teplem i vůní jara, což mísilo se s vůní kolínské vody, stojící v lahvičce na toaletním stolku, i resedy, jež kvetla ve velikém květináči na okně. Cilka tak chvíli seděla jako v zapomnutí. Bylo jí mile dýchatí v tom ovzduší, nasyceném voňavkami, mile tonouti v tom pološeru, jež seslabuje všechny ostroty i blesky, spočívati v té tiši zřídka přerušené rachotem vozu na ulici nebo hlukem vzdálené vojenské hudby, hrající pochod kdesi v třetí ulici.

Ale zamyšlení trvalo krátce. Cilka je setřásla, zatřepala svojí hlavičkou s krátce přistřiženým, měkkým, jako hedvábí šedohnědým vlasem, obula pun-

čochy i trepky vlastní výroby a prudko vyskočila s lůžka. Cítila se zdravou, svěží, jarou. Spánek ji posílil; vše, co bylo včera příkrého nebo nepříjemného, především i v ostatní minulosti, nyní pro ni nestávalo. Myšlenka její, ještě v polospánku, spočívá se stulenými křídélky a nevybíhá za práh této světničky, nehledí do budoucna. Což je do budoucnosti! Což je do minulosti! Však ono to nějak dopadne! Cilka prožívá v této chvíli toliko jednu příjemnost, kterou jí dává pravidelný oběh vlastní krve, teplo vlastního těla, měkký dotyk vlastní pokožky, pocity zdraví, síly a svěžestí vlastní bytosti. Pohlédla do zrcadla, zamžikala žertovně na svůj obraz a zasmála se srdečně, ukazujíc dvě řady bílých, rovných a drobných zoubků za něžnými, růžovými rty.

Ve chvílce byla již ustrojená v lehkou, perkálovou spodničku a bílou halenku. Naproti tomu mytí zabralo jí více času. Voda byla připravená již od večřejšího večera ve velikém porcelánovém umyvadle a Cilka s opravdovou rozkoší nořila do ní svoje ruce, myla lice, šíji i ramena měkkou hubkou, stříšajíc jako vodník velké kapky, které jí visely na dlouhých řasách, nebo s šíje kutálely se dolů na hrud. Tohle byla její největší radost v ranní úpravě, umožněná beztoho jen s ohledem na služební povinnost, radost tím větší, ježto Cilka mohla si ji dopřátí jen obden, když měla odpolední službu. V den dopolední služby bylo nutno přispíšiti si.

Umyvši se a otřevši ručníkem, Cilka před zrcadlem rozčesala vlasy, rozdělujíc je nad čelem na dvě rovné části, a tak již za několik minut skončila svoji ústroj,

spokojeně, soustavně a bez číkoli posluhy. Tak zcela hctová stála chvíli uprostřed pokojíka, široko rozpíala paže, sepnouc je nad hlavou a spustíc je dolů, zlehka louskala si v kloubech prsty. Potom poodešla k oknu, a lehce zatahnuvši za provázek, vytáhla záclonu. Zlatými paprsky vhrnulo se sluneční světlo do světničky, zalévajíc ji oslepující září. Zaclonivši si oči levou dlaní, Cilka opojená tím jasem, tím teplem, tou fyzickou rozkoší života, jara i mladosti, usměvava a ruměnná poklonila se východu slunce a zvolala svým zvučným hlasem:

»Ach, jak je tam krásně! Dobrý den, slunce! Dobrý den, vesno! Dobrý den, nebe blankytné!«

II.

»A s kým to slečinka tak rozmlouvá?« Slyšeti bylo náhle ode dveří hlas staré posluhovačky, jež přišla, aby poklidila v Cilčině pokojíku.

»Milá Josefová,« řekla Cilka, neodpovídajíc na její otázku, »bylo by možno dostati již snídani?«

»Ale co pak by si slečinka myslila?« zvolala dobrácky Josefová. »Vždyť slečinka, když nejde do služby, snídává zároveň s panstvem. A panstvo ještě spí. Snídaně bude sotva za hodinu. Já nerozdělala ještě ani oheň, ani kávu jsem nesemlela.«

»Ach, ovšem!« pravila Cilka a její hlas zachvěl se lehkým rozčarováním. »Musím počkat.«

Na stolku ležela do polou rozečtená kniha, před týdnem z knihovny vypůjčená. Cilka nebyla příliš

pilná čtenářka knih, ale v takových chvílích jako nyní, když bylo nutno čekat skoro půldruhé hodiny, vyjíti někam nemožno, ani rozmlouvat: není s kým, byla ji kniha jediným rozptýlením. Usedla k oknu se strany, kde nesvítilo slunce, a počala čísti, zatím co Josefová stlala postel a uklízela v pokojíku. Ale nejspíše byla kniha tak málo zajímavá, že přečteš sotva jedinou stránku, Cilka odložila ji stranou, pozalézala své květiny, setřela prach se stolku, několika židlí a s většího stolu, i pak se zrcadla, fotografii a okna. Točíc se tak ve svém pokojíku, pokusila se zticha zanotovati jakousi písničku, ale písnička rázem skončila a na čelo dívčino snesla se chmura.

»Však mi to nepůsobí radost, že mám snídati s panstvem!« — řekla pojednou, hrdě povznesši hlavu vzhůru, jakoby odpovídala na jakési domlouvání. »Vždyť nepotřebuji poslouchati hloupé povídání pana Temnického, ani býti terčem ohnivých pohledů mladého pana Temnického! Však nejsem povinná podřizovati se jim! Vždyť jim platím za sousto i útulek! Vždyť mne nemají u sebe z lásky!«

Celá její postavička zatřásla se již jen pomyšlením na své spolustolovníky při společně snídani. Mladé čelo se svraštilo, s očí zmizel veselý, slunečný lesk a kolem úst narýsovala se jakási směs bolu i hořkosti, jaké před chvílí nikdo by tam byl nenašel.

Cilka byla sirotek bez otce i bez matky. Starý děd posílal ji do škol a později vlivem kohosi známého získal ji místo na poště (bez protekce nebyla by dosáhla ani takového ubohého místa!), kde složivši předepsané zkoušky, přijata byla co manipulantka

(výpravci). Více pro ni stařeček nemohl učiniti, ale za to, co pro ni učinil, Cilka blahoslavi jeho památku. Služné expeditorky — 35 zlatých měsíčně — postačí na skromné živobyті; hodiny hudební na piano a francouzštiny, které ve volných chvílích dávala dvěma dceruškám majitele domu, přispěly ji k zaopatření ústroje a jiných příjemností životních. V pohledu do budoucna tane jí představa, že po několika či snad mnoha letech služby obdrží samostatný poštovní úřad kdesi na venkově, malinký domek s malinkou zahrádkou v malém místečku, s květinami před okny, starou služkou v kuchyni a tichou, osamělou světničkou. Slečna Cecilie ovšem zřídka kdy zabíhá myšlenkami do takové daleké budoucnosti, ale někdy, když ji něco zarmoutí, po něčem zavzdychá — snad z touhy po takovém idyllickém obrázku, snad z polo- vědomého pocitu, ale nehledě na jeho idylličnost, tento obrázek skrývá v sobě jakousi prázdnotu i temné bezedno.

Po smrti dědečkově přišla Cilka do domu pana Temnického. Pan Temnický byl totiž přítel nebožtíka děda a při smrtelném lůžku slíbil mu, že bude pečovati o ubohou, osamělou sirotu. Pan Temnický byl pensionovaný nevysoký úředník, čítal 68 let, měl manželku o pět let sebe starší a hluchou jako dřevo, a jediného syna, který skončil ve Vídni medicínu a praktikoval na tamějších klinikách. Pan Temnický byl tím, čemu říkáme »veselý stařec«: holohlavý, s velikými vousy a silnými brvami, měl ruměnné tváře, masité rty, pŕvždy k úsměvu složené, malá a v tloušce zapadlá očka i zdravé zuby, a vypadal při své ženě

jako její syn, aspoň o dvacet let mladší než ona. Žil ze své pense skromně i dobře, nezabýval se ničím a o nic se nezajímal. Celý den seděl ve svém pokoji, kouřil z dýmky a četl noviny, a večer šel do klubu, odkud se vracel před desátou, aby neplatil »domovníka«. V kasině, jakož i ve spolku svých vrstevníků byl ceněn jako smíšek i žertovný, jenž bez ohledu na sedmý desátek svých let dosud neztratil smyslu pro dobrodružství, nebo, jak sám říkával, pro »drobné vzrušení«. Ale doma, když seděl za stolem při snídani nebo obědě a povždy nezávislý na ohledech zabavoval svým hovorem lahodným, jednostejným i přidrušeným hlasem, podobal se uhlazenému kocouru, který rozto- mile mžouraje hlídá očima nějaké žádoucí sousto, ale nechce předčasně namáhati se, aby je dostal, neboť dobře ví, až přijde příhodná doba, že žádoucí sousto samo spadne mu do aksamitových tlapek.

Půl roku žila již Cilka u pánů Temnických, den co den poslouchajíc jednotvárné povídání pana Temnického a hledíc na jeho dvojsmyslný úsměv. S počátku bavily ji hovory tohoto pána, ale konečně znu- dila ji jednotvárnost a obmezený obzor jeho myšle- nek. Odvážila se střetnouti se s ním, ale to se uká- zalo marným; přijímal každé její slovo s dobroduš- ným úsměchem, jako breptání maličkého, nevycho- vaného dítěte. Dokud tedy pan Temnický nevybočil z hranic dobrodušné žertovnosti a nedovolil si ničeho, co by bylo nad meze dovoleného, tu byla Cilka při něm spokojena. Chránil ji taktéž smutek, který no- sila po dědově smrti a který poutal i pana Temnické- ho. Ale od několika týdnů přijel z Vídně mladý Tem-

nický, lékař, a rázem vnesl do tohoto tichého hnízda jakousi ostrou, stisněnou náladu, jež od prvé chvíle pronikla Cilku nějakou úzkostí, začala tísňiti její hrud nevyjasněným pocitem bázně a nebezpečí.

Doktor Temnický byl vysoký, ramenatý, silného vzrůstu mužského, s pravidelnými rysy v tváři temně zarostlé. Pohyby jeho byly volné a vážné, hlas barytonový, poněkud chraplavý, pohled chladný a úplně pronikavý. Z každého pohybu, z každého jeho slova bylo patrné, že tento člověk má neobyčejně vysoké mínění o své ceně, že umí vládnouti sám sebou, ale zároveň že také rád, dovede vládnouti jinými, i že přivykl zmařiti každou překážku, jež se postaví na zá vadu jeho úmyslu. Nepřítel každé sentimentality hleděl na svět chladným okem anatoma a oďjakživa zvykl si posuzovati každého a vše toliko s hlediska svého milovaného »já«. Nepřítel vtipu a žertu, pouze jediný obrat vyslovoval s určitým stínem humoru, a byl to židovský slovní obrat »wus tojgt mir dus?« (k čemu se mám přidati?). To bylo jeho zvolání, měřítka nezměnitelnosti směru, jež přidával každé nové řeči, aby zvýšil její význam. Krátce řečeno, byl to člověk naprosto »positivní« i reální. Ač byl sotva třicetiletý, zdálo se přece, že neměl nikdy »šumného« mládí, že se nikdy neoddával nějakým ilusím, nevěděl, co je zápal a nadšení, vždyť celý jeho život byl rovnou, prostou přímkou, bez odboček, skoků a zákrutů, bez nadměrných námah, ale i bez slabosti a vysílení. Jako v dobrém stroji, tak i u něho, zdálo se, bylo vše rozpočtené, promyšlené a přivedené do rovnováhy.

První jeho setkání s Cilkou bylo velmi chladně a šablonovité. Starý pán Temnický představil ji svého syna, ten se ji uklonil, Cilka taktéž se uklonila, pan doktor zaskuhral »velice mne těší« a hned se obrátil, dokončuje svůj přerušovaný hovor o jakémsi klinickém případě. Ale po chvíli, když viděl, že Cilka pilně ho pozoruje, řekl tímtež klidným a sebevědomým hlasem:

»Musím vám, tatínku, ukázati fotografii své snoubenky.«

Otec až ústa otevřel a oči vytřeštil, neboť o nějaké snoubence svého syna naprosto ničeho dosud nevěděl. Ale syn s neochvějným klidem mluvil dále, ukradmo pohlížeje na Cilku:

»Dcera primáře hlavní vídeňské nemocnice, jedináčka a dědička velkého domu na Příkopech. Zásrubby odbyly se ještě v masopustě. Já vám o tom ničeho nepsal, protože jsem vám chtěl učiniti překvapení.«

Nedomysliv se vyjasnění toho, otec nepřestával hleděti na syna jako na div. světa, v zamyšlení i v nedůvěře. Hluchá paní Temnická, jež rozmluvy neslyšela, viděla pouze, že »tatínek« zapomněl na polévku, a dotknuvši se jeho lokte, řekla hrobovým hlasem:

»Tatínku, polévka vystydne!«

Zároveň doktor, jenž při stole seděl naproti Cecilii, obrátil se k ní několika všeobecnými otázkami, na něž dívka odpověděla krátko, takřka oči od talíře nezdvihnuvši. A když se oběd skončil a Cilka chvatně odešla do své služby, pan Temnický, jenž dosud netrpělivostí sotva vydržel seděti, obrátil se k synovi s otázkou:

»Boj se Boha, Milku! Jaká je to snoubenka, o níž jsi se zmínil?«

»Snoubenka?« odpověděl klidně doktor. »Nemám nijaké snoubenky.«

»Nu, já jsem si to také myslel. Ale proč si's vymyslel takovou historii?«

»To pro tohle,« a pohodil hlavou směrem k Cilčině pokojíku. »Pozoruji, že se na mne dívá jako na zábavu. No, a já mám rád v každé věci již od začátku jasno, věčno. Ať si to děcko nečiní žádných illusí na můj účet.«

»Ha, ha, ha!« zasmál se pan Temnický. »Ale je to chytrý pan doktor! Když chytrý, tož chytrý! Již při prvním setkání se slečinkou varuje ji: Dále ode mne! Jsem zasnouben!«

»A ono je to také nejlepší,« řekl vážně pan doktor. »Ať již s počátku ví, čeho ode mne lze očekávati a čeho ne.«

Brzy bylo zřejmo, co i sám pan doktor ne příliš dobře věděl, čeho lze od něho čekati a čeho nikoli. Několik dní seděl naproti Cilce, věnuje ji málo pozornosti, setkav se s ní sotva několika obyčejnými frázemi. Později stal se ještě malomluvnějším, o své snoubence se nezmiňoval, ale naproti tomu kdykoli osmělila se Cilka a zvedla oči, vždy se střetla s jeho chladným zrakem na sebe upřeným. Minulo zase několik dní — a v černých, nevelikých očích doktorových zahlédla Cilka jakési jiskérky, které světélkovaly jako v troudu ve tmě a každým dnem se více rozněcovaly. Bylo cosi neznámého i zlověstného v těch jiskérkách, cosi, jež ubíralo Cilce chuti i mrazilo v

ni každý záchvěv radosti. Když k ní doktor chvillemi promluvil, tu cítila lehký mráz na celém těle, byť se naprosto nic mezi nimi dosud nestalo, co by bylo byť jen stínem skutečné příčiny té bázně její.

Naproti tomu starý pan Temnický hovořil nyní ještě více než před tím a své povídání většinou obra- cel na Cilku. Špičkoval o emancipaci a o emancipant- kách, byť Cilka nikdy nechtěla emancipantkou býti, vyhledal otřelé anekdoty o starých pannách, žertoval o ženských úřednících, poštmistrových atd. Konečně Cilka začala zvolna chápati, že všechno to povídání není již pouhou slovní potyčkou, ale že míří kamsi, má nějaký skrytý smysl — jaký, toho se nemohla dopá- trati. Cítila pouze, že posloucháním celohodinného breptání pana Temnického svírá ji jakási nuda, ja- kési zošklivění světa i života, nechut k práci i my- šlení. Tím není také divu, že to vše dohromady v krát- kém čase zprotivilo ji společné snídaně, obědy i pro- cházky s pány Temnickými.

»Nikoli, více nepůjdu!« říkávala, ňupajíc nožkou ve svém pokojíku, ale vždy zase v rozhodné chvíli klesla síla její vůle.

Byla osamělá na světě. Pan Temnický byl jediným přítelem jejího dobrého dědečka, jehož ji dal za o- chránce. Tu ovšem není divu, že její dětská duše až do krajní možnosti držela se poslední nitky, která ještě jakž takž spojovala přítomnost s minulostí. Přetrhnouti tuto nitku znamenalo by oddati se nenávrat- ně chvílím života bez průvodce, bez bodu opory. Cilka, byť mladá ještě, osmnáctiletá dívčina, to vše znala již

z vlastní smutné zkušenosti i z nejednoho příkladu, a věděla, že vrhnouti se v takové vlny, není žertem.

»Ale vždyť oni jsou to dobří lidé,« upokojovalo ji zlaté její srdce. »I když mají své chyby, není moji věcí, souditi jich. Ke mně jsou zdvořili a dobří, tož co jim mohu vytýkati? Ne, ne, jsem nerozumná pro tu svoji nelibost, pro svoji hloupou zbabělost. Nedovedu správně souditi, jsem nevděčná, to je vše.«

Pokutujíc tak svoje vlastní nervy, šla opět do společnosti pánů Temnických, aby z ní znovu vynesla si tutéž němou tiseň, totéž znechucení a znervosnění, jako před tím, jenže v ještě větší míře.

»Ech, což!« řekla Cilka, zatřásajíc hlavou a kladouc se buď do okna, buď do zrcadla pohližeje, »jsem nerozumná, že si kazím takové krásné jitro těmihle myšlenkami!«

Pohlédla na hodinky — půl osmé. Ještě nejméně hodina do snídaně. Vzala knihu a snažila se čísti dále, ale ani to nešlo. Slunce svítilo na listy, zář jí oslepila čči. Každodenní sedmihodinné povinné sedění v kanceláři poštovní bylo těžkou porobou pro její mladý organismus, který toužil po ruchu a svěžím vzduchu, i pro její živou povahu. A nyní ještě seděti v pokoji jako myš v díře! No, to je vskutku hřích. Odložila knihu a dokola zkoumavě prohlížela svůj pokojík, hledajíc očima, co by bylo možno přenést, postavit na jiné místo, nebo uvést do pořádku. Leč ničeho takového nespatriila.

V té chvíli znovu otevřely se dvěře jejího pokojíku: vešla Josefová s lahví svěží vody. Postavivši vodu s úsměvem se zastavila před Cilkou, hledíc na ní.

»A co vy se na mne díváte tak jako na vránu?« zvolala Cilka s žertovným obořením.

»Protože mám příčinu!« odpověděla Josefová, usmívajíc se a mžikajíc záhadně. »A když je komukoliv jinému volno na slečinku se divati, proč by i Josefové to nebylo dovoleno?«

»Komu jinému?«

»Každému, kdo jen chce. Vždyť slečinka denně sedm hodin sedí tam, za přehradou, jako na výstavě. Kdo chce, může přijíti a obhlížeti slečinku, jak dlouho chce, a slečinka mu toho nesmí zakázati.«

Cilka všechna vzplanula ruměncem.

»Fi, styďte se, Josefová!« vzkřikla s netajenou přikrosti v hlase. »I vy jste se již naučila od starého pána vyčítati mi moji službu! V čem vám uškodila moje služba, že mi ji ztrpčujete, vypočítávajíce mi její nepříjemnosti? Což myslíte, že já sama jich nevycítuji? Nebo se domníváte, že je to milé? Ale co mám činiti? Vždyť se něčím musím živiti! A lépe jest jisti vlastní chléb, byť trpce vydělaný, než umíratí hladem, nebo ...«

Nedokončila. Slzy zúžily jí hrdlo. Odvrátila se do skříně a začala v ní velmi pilně cosi hledati mezi rozvššenými obleky.

»Pěkně prosím, slečinko!« — vzkřikla stařena nikoli v žertu, uleknuvši se toho výbuchu. »Pro Bona, co to slečinku napadlo! Což bych se slečince mohla posmívati, že slečinka je v císařské službě? Já, která od svých deseti let sama probíjím se ve službách u nejrůznějších lidí? Já měla bych se vysmívati slečince, já, která mám slečinku tak ráda, jako vlastní matka?

Ať se slečinka raději upokojí a podívá se pěkně, co jsem slečince přinesla!«

»Co je to tedy?« vesele otázala se Cilka, zapomenuvši již přikrosti, kterou projevila před chvílí.

Josefová vytáhla z pod zástěry nevelikou zapečetěnou obálku a nepravivši ani slova, s úsměvem i tajemným mžouráním podala ji Cilce. Na obálce napsáno bylo pouze její jméno a příjmení, ale již tím se Cilka zarděla, pohlédnuvši na adresu. Ráz pisma byl jí povědomý.

»Ale odkud jste, Josefová, dostala tento dopis?«

»A to, prosím slečinko, mi dal známý express posluha. Ohtěl jíti k slečince, ale já mu povídám: dejte mi to, sama ji to odevzdám!«

Kdyby se byla Cilka pozorněji dívala do obličeje staré ženy, tu by byla rázem seznala, že Josefová zalhala. Ale Cilka zadívala se na list, který v ruce držela, zřejmě se rozmýšlejíc, co s ním má učiniti. Ruměnc na líci i samo líce zbledlo, růžové rty se sevřely, a v očích blesklo cosi jako hněv, rozčilení či netrpělivost. Pravila konečně chladuě a s podrážděním:

»Milá Josefová, nikdy mi něco podobného již v budoucnu nečiňte. Níjakých listů a zásilek již pro mne nepřijímejte. Kdo mi chce něco říci, ať sám přijde, a já už budu vědět, co mu mám odpovědět.«

To pravivši, odvrátila se a odešla k oknu. Josefová ještě dlouhou chvíli stála na tomže místě a kývala hlavou. Ubohá žena nevěděla, co vlastně si má pomyslit o své slečince: zda-li obdržení listu bylo jí příjemné, či nemilé, a o co vlastně slečince se jedná.

»No, přece jen si dopis vzala, nevrátila jej! To znamená, že jsem neučinila ještě nic tak zlého,« zabručela upřímná stařenka a odešla do kuchyně.

Avšak Cilka stála mlčky, jednou rukou opírajíc se o příčku okenní, v druhé držíc list. Ruka s dopisem se chvěla. V tom se ruka zvedla a energicky mrštila dopis na podlahu.

»Čeho jen ten hlupák ode mne žádá!« — vzkřikla s rozhořčením. »Připoutal se ke mně jako pijavka, chodí za mnou jako stín, a ještě mne kompromituje svými hloupými dopisy. Ach, ty neštěstí moje!«

Hruď její se silně dmula, oči blyštěly, hněv byl opravdový. Ale po chvíli se Cilka uklidnila, ochladla z prvního podráždění, zvedla dopis a rozřízla obálku nožikem. Vyňala z ní list, popsáný od začátku do konce dvojnými, jako křečovitými, v různé strany zpřeházenými písmenkami, a sotva pohlédla na to na první řádku výkřiku, který jí z textu do očí padl, vybuchla v hlasitý, stříbřitý smích:

»Jaký je to hlupák!« řekla vesele. »Opravdu, hněvati se na něho vážně není možno, pouze smáti se lze. No, přečtu si ten dopis místo novin! Bude asi celý zábavný jako je z kraje.«

Usadivši se pohodlně v křesle, Cilka rozevřela list na stolku a začala čísti, čas od času přerývala čtení svými námitkami, jakoby hovořila a přela se s jeho pisatelem.

»Již potřetí osměluji se psáti Vám, velectěná slečno, ačkoli na dva první dopisy neobdržel jsem odpovědi.«

»A neobdržíš ani na tento! Nečiň si nadějí!« zamyšlivě pohodivši hlavou řekla Cílka.

»Po těžkém boji sám s sebou odvážil jsem se ještě jednou obtěžovati Vás. Vážnost požadavku, který Vám činím, ať odůvodňuje moji odvalu.«

»Vážnost požadavku? Jaký pak je tam asi požadavek? Cha, cha, cha! Bezpochyby asi totéž, co bylo i v prvých dvou dopisech: Vy slečno — anděle, Vy jste si podmanila moje srdce, bez Vás nemohu žítí,« a tak dále bez konce. Avšak já prosím ctěného pána, že vše to mne pranic nezajímá. Já bez vás mohu žítí. A nechci vás ani viděti. Vy jste povinen všeho toho se dovtípit z mých pohledů, z každého mého výrazu! Ale ovšem! Jak mohu očekávati, že by tenhle pán dovtípil se něčeho podobného!« dodala s opovržlivým výrazem pohrdání na rtech.

»Rozmyslí si důkladně své postavení a sebrav o Vás, slečno, kdejakou nutnou zprávu — —«

»Tak ho vidíte!« — vzkřikla Cílka, »on o mne sbírá zprávy! On stopuje po mé minulosti! Nezdárník!«

»— přesvědčil jsem se, že můj zběžný názor mne nezmylil, že zamilovav si Vás od prvního spatření, nezneužil jsem svého osobního cítění pro osobu tohoto citu nehodnou. Jsem přesvědčen, kdybyste Vy, slečno, se odhodlala státí se moji, mohli bychom si vytvořiti svoje společné žití harmonicky a šťastně, zvláště když štěstí by záleželo pouze na nás samotných. Moje prostředky, byť skrovné, vystačily by nám jako záloha na černou hodinu, a zároveň bychom si vydělávali chléb čestnou prací.«

»Tak se naň podívejte! Jak si to vše dobře předložil! Není tak hloupý, jak se zdá!« — zašeptala Cilka a mráček zadumání spočinul na jejím čele.

Zнала již z předcházejících dopisů toho originelního nápadníka, věděla, že jeho prostředky, o nichž se zmiňoval, jest z pozůstalosti po otci zděděný domek s třiceti měrami země, ležící kdesi nedaleko Lvova a pronajatý. Věděla, že sám nápadník zabývá se novinářstvím, a nutno přiznati, že toto byla jedna z hlavních příčin její antipatie vůči němu. Vyslechla již tolik nelichotných historek o lvovských novinářích, o jejich cynismu, nočních pitkách, povyku atd., až jí hrůza běžela po zádech — státi se manželkou takového ničemy. A při tom nevypadal onen nápadník tak zcela příjemně. Cilka, sama mladá, zdravá a hezká, měla všude ráda krásu a úměrnost. Ale on, byť ještě mladý, chodil shrbený a jakoby rozlámaný, měl široký obličej, odstávající boltee, vzhled jakýsi zaleknutý a nepevný, neklidný výraz očí, nos rozplácělý a rudé vlasy. K tomu nutno ještě přidati oděv obyčejně sešlý a ani ne jako na něho šitý — toť obrázek autora oněch milostných dopisů, toho »osudu«, který se chystal pro slečnu Cecilii.

»Toť kandidát samovraždy!« kmitlo duši Cilčinou, když jej první den spatřila, an podával dopis. Šivé oči, upřené na ni s jakýmsi výrazem zvědavosti, podivuhodné, přivedly ji do částečného nepokoje a rázem vzrušily ji do smíchu. Od toho času začal častěji docházeti na poštu, vpijeti se očima v každý její pohyb a číhati na ulici, když šla na poštu nebo se vracela domů. Ale nikdy se přece neosmělil, aby ji oslo-

vil. Šel opodál, a když nemohl se ji někdy vyhnouti, aby se nepotkali tváří v tvář, tu se potají klaněl a utíkal, co měl dechu, jakoby byl něco ukradl. Po několika měsících takovéhoho němého setkávání napsal ji první dopis, nesmělý, naškrabaný třesoucí se rukou, jak bylo očividno, nevyspělým slohem, krátce řečeno směšný — přesměšný. Cilka měla z něho mnoho zábavy, a byť neznala jména svého němého obdivovatele, přece rázem uhodla, že on a pisatel listu, podepsaný »Simeon Stoklasa« — jest jedna a tatáž osoba. A ani jí na mysl nepřišlo, aby na ten list odepsala. Po měsíci přišel nový dopis, předlouhý, přehrozný a ještě směšnější v ohnivých výrazech citu. Ale nyní tento dopis nepoměrně byl kratší a klidný, takže Cilka, která očekávala v něm opět sáhodlouhé vzdechy, steré přísahy a chvalo zpěvy na svoji krásu, byla poněkud rozčarovaná a zamyslíla se. Avšak toto zadumání netrvalo dlouho.

»Jsi nerozumná, Cilko!« vzkřikla sama k sobě. »To vše pouhé nic, komedie! Kdyby čestně smýšlel, tož by také si počíнал jako čestní lidé. Proč nepřijde, nepředstaví se, ne — — — Co pak je tam asi dále? Čtème!«

»Zajisté si, slečno, pomyslíte, proč Vám toto vše svěřuji ne právě patřičnou cestou, případnou spíše pro zbabělce, než pro muže?«

»Vida ho?« — zvolala Cilka s úsměvem, »jak to uhodl! I odvahu má nazvati věc pravým jménem. i když se dotýká jeho sama! Hleďme, má odvahu!« dodala po chvíli, »ale opět jen pouze na papíře! No tak, co pak to tam píše dále?«

»Jsem skutečně zbabělec, ne tak vůči nebezpečí a protivnostem života, neboť s těmi jsem zápasil od dětství a to dosti šťastně, ale vůči těm, koho mám rád. Bojím se, abych jim neučinil nejmenší nepříjemnost, ač přes to učiním tak nejednou mimovolně, a to mne trápí a boli ještě více, než jich samých. Cítím, že mi schází ona pevná určitost v jednání s lidmi, kterou dává družná výchova a jistota sebe sama. Cítím, že již sám můj zjev budí smích a trud, a to vše mi odnímá veškerou odvalu, s kterou bych měl přijít. Mám úzkost před lidmi, přátelstvím, láskou. štěstím — a cítím, že jich nemohu dobýt tak, jak jich dobuďte tisíce jiných. »Ěch což, můžeš je tedy uchopit za cípek!« slečno, usoudíte zajisté.»

»Snad se nepominul!« vzkřikla Cilka s uleknutím. »Tečku za tečkou uhádne moje myšlenky!«

»Nikoli, drahá slečno,« (»vida, »drahá«! již to zase začíná!« zašeptala Cilka), »toužím uchopit jen za jedinou nitku. která vede ke klubku, a potom celé žiti, všechny své síly zasvětit tomu, co jiným šťastnější osud dá bez námahy. Nyní, slečno, znáte mne toliko z nepoznané povrchnosti. Neprosím tedy o nic více, než o jediné: dovolte mi, abych se Vám dal blíže poznati! Nechtěl bych bez Vaší vůle učiniti ani krok v tom směru, abych Vás před lidmi, u nichž bydlíte, nevadal nárážkám, posměchu a nepříjemnostem. Znáám ostatně ty lidi, byť jen z povzdálí, a mohu Vám říci toliko: Střezte se, slečno, jak otce, tak i syna!«

»Oho, už má zase žalostné hádky!« zašeptala Cilka, zatínavši blednoucí rty.

»Čeho tedy chci? zeptá se slečna. Toliko jediné: do-
volte mi, abych se s Vámi směl sblížit, dát se Vám
bližší poznati! Dejte mi znáti, že proti mně nemáte
nějakého odporu, že moje přiblížení nezpůsobí Vám
nějaké nepříjemnosti. Napište — — — «

»Hlupák!« — vzkřikla Cilka, dupnuvši nohou a ne-
dočetši dopisu. — »Lže! Nemá mne rád, může-li
psát takové nesmysly. Dovoliti mu, aby se mi směl
přiblížit! Což mu bráním? Ale ovšem, v tom je ně-
jaká chytrost, podlá záminka. Učiniti hlouposti nějaké,
sesměšnit mne, a pak říci: Sama jste mi to dovolila!
Ne, ne, nechci s ním ani slyšeti! Dám mu seznati,
aby mi ani na oči nepřicházel! »Nemáte-li proti mně
nějakého odporu, neučiní-li Vám moje přiblížení ně-
jaké nepříjemnosti!« No tak, odkud to mám věděti?
Fi! Toť je nějaký bezkrevný sléz, nějaká klepna, ni-
koli muž! No, mohla bych býti pyšná, kdybych mu po-
dala ruku! Ten by mne umučil svými citlivostmi a po-
dezřeními! Všechny žily by mi popraskaly. Nikoli,
lépe je zůstat již tím, co jsem, než svůj osud připou-
tati k takovému neschopnému člověku!«

A Cilka pohodila list nešťastného milovníka na stůl,
prošla se několikráte po pokoji, aby se uklidnila, po-
tom dopis vytrhla z obálky, roztrhala na drobné kou-
síčky a nesla do okna, aby jej vyhodila ven. Když se
vychýlila z okna, spatřila, že na rohu ulice, naproti
oknu stál autor dopisu s očima upřenýma do okna.
Cilčin zjev jej zřejmě zarazil, pohnul se jako přisti-
žený a chtěl utíkat, ale nemohl odpoutati očí od
okna. Tento pohled zdál se Cilce tak směšný, že se
zasmála na celé kolo. A pak silným pohybem paže vy-

hodila drobné kousičky roztrhaného dopisu. Sesypaly se dolů jako sněhové vločky, kroutice se a rozletující na všechny strany. Několik jich, zatočivše se a zakrouživše na vlnách lehounkého vánku, upadlo na klobouk Simeona Stoklasy, který stále ještě, s planoucím zrakem, bledý a jako přikovaný do kamenného chodníku, stál na rohu ulice.

IV.

»Prosím, slečinko, k snidani!« pravila stará Josefová, pootevřevši dvěře pokojíka. Cilka se zachvěla tímto hlasem, ale ihned se uklidnila, potřásla hlavou, ale spatřivši se v zrcadle a upravivši červenou aksamitovou stužku, kterou zhruba převázala uprostřed téměř své krátké vlasy, vešla do jídelny.

Páni Temnických seděli již u stolu, vlastně jen páni seděli a stará paní Temnická nalévala kávy, co chvíli pohnuvši svadlými rty, jakoby vedla nějaký neustálý rozhovor, patrný pouze pro její hluché uši, s nějakými neviditelnými sousedy. Ostatně při stole stařenka ožývala se málo kdy a seděla s očima upřenými v nějaký předmět, jakoby nic jiného kolem neviděla. Cilka ji velmi litovala, pečovala při stole, aby ji posloužila, rozmlouvala s ní znameními. Avšak stařenka pocítovala s počátku jakousi zmatenost těmi pro ni nezvyklými úkazy citu a jemnosti. Ode dávna již přivykla tomu, že její nejbližší ji celkem ignorovali a považovali ji jako za nějaký bezduchý předmět, to pak nebylo divu, že s počátku skoro s podezřením počala pohlížeti na Cilku, domnívaje se, že mladá

divka chce si dobyti její lásky pro nějaké své záměry. Ale přesvědčivši se, že Cilka je naprosto vzdálena podobných, sobě prospěšných úmyslů, stařenka pomalu přivykla prokazovaným jí jemnostem a přijí-

»Aj, tu je naše manipulantka!« — zvolal vesele starý pan Temnický. »Vitáme slečnu. Jak pak se tam slečně spalo? Co krásného se jí zdálo?«

Zároveň doktor vstav mlčky z křesla, uklonil se jí a zabručel:

»Dobrý den, slečno!«

Cilka mu obyčejně podávala ruku, kterouž přátelsky stiskl. Ale dnes doktor ukloniv se, prudko nadnesl její ruku k ústům a pocaloval ji. Cilka pocítila mala je apaticky, ničím neprozradivši, že jsou jí příjemné. Ale ani tímto chladem naprosto nezměnila Cilka své jednání, teplé a srdečné, neoslabil se její soucit s nešťastnou starou ženou, ještě při životě byvši odloženou mezi staré haraburdi.

horoucí dotyk jeho rtů, i utrhla ruku jako opařená, při čemž silný ruměnec zalil jí líce až po uši. Ale doktor, jakoby se nebylo pranic stalo, spokojeně se obrátil a usedl na své místo.

Cilka byla hluboce rozčilená, přece však neusedla, nýbrž počala otáčeti se kolem paní Temnické, ne pouze proto, aby jí pomohla něčím při nalévání kávy, ale spíše se starajíc, aby uklidnila svoji rozbouřenou krev.

»Cože to, že slečna emancipantka není tak laskava, ani aby odpověděla na přivítání starého?« povídal dále žertovným hlasem pan Temnický. »Ach ovšem, ovšem, starý má vědět, že mladé slečinky, a ještě

k tomu ty z nového, učeného, samostatného pokolení, mají svoje zvláštní pravidla, svůj zvláštní způsob života, a raději vždy odpovídají mladým pánům než starým pánům.«

»Ale tatičku!« — Cilka přenesla toto důvěrné pojmenování se svého nebožtíka dědečka na pana Temnického, — »jaká jsem já emancipantka!«

»No, no, no, snad nejsme my staří tak hloupi a ničemu nerozumíme! Krátké vlásky, modrá punčoška, služba v kanceláři, samostatný život... cesta široká, svět otevřený... alleinstehende junge Dame, a tak dále, a tak dále...«

»A kdy jste vy u mne, tatičku, viděl modré punčošky?« odpověděla Cilka, snažíc se obrátiti vše v žert, ačkoli z tónu všeho toho povídání válo na ni jakési dusné a nepříjemné ovzduší.«

»Cha, cha, cha!« smál se pan Temnický, právě když doktor nachýliv se nad svůj šálek, pomalu, soustavně pil kávu. »Cha, cha, cha! Jsem přesvědčen, že slečna Cilka má i nyní na sobě modré punčošky! Nuž tedy! ať nás slečna přesvědčí, že to není pravda! Prosím!«

»Aj, aj, aj, jaký je náš tatiček dnes žertovný!« pravila ironicky Cilka, kroutíc hlavou a dávajíc se do snídaně. Zároveň skončil pan Temnický svoji kávu a otřev sobě ústa a opíraje se o stůl, nepozvedl oči s Cilky, střeha zachytiti každý její pohyb, každý pohled.

»Ho, ho, ho!« repetil neúnavně, »slečny savantky, observantky, manipulantky i emancipantky, nové pokolení, zrovnoprávněné s muži, žijící na vlastní pěst, získávající budoucnost, a jakže! jakže! Kdo by vás blíže

neznal, koupil by vás jako svaté. Ale nás, staré pahorky, na to neulovíte. My již co víme, to víme. A víme, že ženská — toť ženská! Nejednen nerozuma si myslí: a, to je nový typ, toť žena samostatná, ministryně svého osudu, žije vlastní prací! Ale on neví, že ona žena chce samozřejmě ještě něco jiného. Všechno je moda, však to jiné není! Byla moda pro krinoliny, potom na »pufny«, pak klobouky s ptáčky, pak podstřižené, — přišla moda i pro emancipaci, zrovnoprávnění, vybojování budoucnosti vlastní prací. Ale vše to — toť se ví, jedna a táž práce: i krinoliny, i »pufny«, i tornury, i emancipace! Všechno má pouze jediný cíl — dobytí srdcí mužských, zaloviti na muže, uloviti vesmír s vousy!«

»Ale přece jen, tatičku. neupřete —« promluvila zvolna Cilka, již toto povídání odnímalo všechnu chut, ale pan Temnický nedal ji skončiti.

»Popřu, dítě moje, všechno upřu, neboť vim, jak to ve světě u lidí chodí. Nechť jen slečinka vyslechne slova starého! Starý nemluví do větru.«

»Ale tatičku,« ozval se doktor, omrzelý taktéž tím hovorem, — »jaké jen si tatínek vybral thema rozhovoru!«

»Jakoby tatínek nemohl hovořiti o jiné věci!«

»Thema, můj synu, takové dobré, jako každé jiné. Vždyť vidíš, jaké dnes přišly časy? Doba výstav, plakátů, reklamy. Kdo má jaký výrobek, jakou význačnost, jakou cennou věc — hned ji dá na ukázkou, v časopisech inseruje, po ulicích dává rozhlašovati, na všechny čtyry strany světa vytrubuje a vybubnuje. Což, je to nějaká nepravda?«

Doktor i Čilka naslouchali tomuto úvodu mlčky, nevědouce, k čemu směřuje.

»A vidíte, že starý nelže!« — řekl usmívaje se »tatiček«. »Než i to je pravda, že nevádí časem poslouchati starého. Tedy, ale nyní prosím, abyste si představili slečinku, kterou osud ošidil na darech. Ona ma zdraví, jakýs takýs obličej, oboči, očka, snahu do života a užívání, ráda by se tato ubožačka ukázala i mezi lidmi, ale tu ji okolnosti drží poutem, doma ubohost a tiseň, do pořádné společnosti dvěře uzavřeny... Co činiti? To, co jen má cenného a krásného — líčko, očka, oboči, vlásky, ručky« (pan Temnický vypočítal to vše s jakýmsi zvláštním přízvukem, mžikaje tu v stranu Čilčinu, tu v stranu doktorovu a mžoural očima jako kocour na slunci) — »vše to možno ukázati lidem jen jednou za týden, v chrámu. Jak je to málo! A tu takové ubohé stvoření dá se za praktikantku, telegrafistku, telefonistku — jedním slovem někam do veřejné služby, kde by mohlo seděti na podiv všem, jako na výstavě za sklem. Kdo chce, může přijíti a divati se, může ji požádati dokonce i aby vstala a prošla se. »Prosím, slečno, nemám zde dopis poste restante?« »Na jakou adresu?« »A. Z. 4.« A naše emancipantka vstane a jde k polici s dopisy. A zde jest »A«, první hláska v abecedě, jejíž přihrádka jest v nejvyšší polici. Tu bere ubohé stvoření židli, přistavuje ji, a s celou úřední důležitostí a současně s celou divčí graciélností vyleze na židli, postaví se na špičkách, hledá, hledá v hořejší polici tak dlouho, dokud zvědavý host si důkladně neprohlédne i nožky, i tálko, i ručky a šíji a vše, o co mu šlo. »Nikoli,

prosim pane, není zde ničeho!« »Děkuji slečně a poroučím se!« A za chvíli druhý ptá se taktéž, potom třetí, čtvrtý a tak dále. Což to není život? Na štěstí máme správu, která dokonce i platí za takovouto komedii. A já jsem svatě přesvědčen, kdyby bylo otevřeno dvojnásobně takových míst onomu pokolení, kdyby se za službu neplatilo, naopak vybíralo se ještě vstupné, i v takovém případě bylo by uchazeček až nazbyt.«

»Krásně nás to pán vyličil, jen co je pravda!« zvolala Cilka.

»A nemluvím-li pravdu?«

»Toť se rozumí, že nepravdu!« — s nervovým rozechvěním odvětila Cilka.

»Cože?« vzkřikl Temnický, »slečna by mohla říci, že nepravdu?«

»Ovšem, že nepravdu! Vždyť se pán může na mém vlastním případě přesvědčiti, že tomu všemu tak není. Vždyť musí sám pán přiznati, že tu naprosto nejde jen o to, abych se vystavovala, ale abych si čestně vydělala na sousto chleba.«

»No, no, slečno Cecilie, však já nemluvím o vás!« odvětil stařec, žertovně přimhuřuje oči. »Vždyť vy jste ve všem výjimkou, ve všem, ve všem nepodobná jiným! Ač-ko-li« — toto »o« protáhl poněkud zpěvným hlasem, nakloniv při tom hlavu na levou stranu, jako zpívající kanárek, »kdyby přišlo až na přiznání svaté pravdy, tu bych řekl, že to u vás také není bez háčku.«

»Bez jakého háčku?«

»Nemyslim, že bych před slečnou měl všechno vykládati, ale co vim, to vim.«

»Vrhá-li na mne pán podezření, je tedy povinen vše objasniti, nebo jinak bych musila takové jednání nazvati... nazývati...«

Dech se jí v hrudi zarazil. V očích pálily ji tlumené slzy, které se mocně tísnily, aby vyhrkly. Ale zdržovala se a zachovávala klidný pohled, hlavně proto, že cítila na sebe upřeny pronikavé oči doktorovy.

»Prosim, aby to slečna nijak nenazývala,« pravil dobrácky se usmívaje pan Temnický. »Slovy mne slečna nevžene do úzkých. Ale raději ať nám slečna poví, jaký že to mladý pán stál dnes ráno na ulici před našimi okny a jaké to kousičky papíru mu slečna házela na hlavu?«

Hovořil to s takovou nevinností a s takovým klidem, že bylo možno souditi, že ví ještě daleko více, než mluví, a pro příklad chápe se jen prvního lepšího fakta, který mu napadá.

Cilka při těch slovech zbledla.

»Pane,« vzkřikla, vstávajíc od stolu, »taková otázka svědčí o nízkém způsobu smýšlení!«

»Ale tatínku, jak se můžete podobným způsobem jen zapomenouti!« náhle dodal doktor, vida, že Cilka spěchá ke dveřím.

Cilka šla vzpřímena, neohlédajíc se, a ve svém pokojiku vrhla se obličejem do podušky. Bylo jí do pláče. Podezření Temnického bylo nerozumné a bezpodstatné, než aby se jím dala vskutku uraziti. Bolelo ji pouze cynické posuzování žen v úřadě, které hledají vlastní zaměstnání, ale současně těšilo ji po-

někud i to, že doktor v tom hovoru postavil se skoro na její stranu. Nevěděla sama, čím to, že i zcela slabounký výraz porozumění přinesl jí jakési ulehčení. Uklidnivši se trochu, vstala a odešla na hodinu.

»Ale tatíčku,« pravil po odchodu Cilčině doktor, zapaluje si cigaretu, »opravdu nevím, co si mám mysliti...«

»Proč pak?«

»Dosud jsem považoval svého otce za člověka, který nikdy nezapomíná na způsob společenské slušnosti.«

»No, no, no, pan syn počíná moralisovati otce!« vzkřikl Temnický, živě se pohnuv v křesle. »Jen ať pan syn odvrhne tu úlohu, která mu pranic nesluší!«

»Nikoli, tatínku,« řekl syn s nerušeným klidem, »já vás vskutku nepoznávám. Ztrácíte vládu sám nad sebou. Počínáte viděti, čeho ve skutečnosti není. Já ani ve snu si nepomyslí, abych moralisoval, ale zdá se, že sama jemnost vyžaduje, aby tatínek se s ní příliš nezabýval.«

»A což, mám-li v tom svůj cíl, abych se s ní skutečně zabýval?«

»Svůj cíl?« protáhle opakoval doktor. »A jaký to?«

»To již je moje věc. Já se přece tebe také neptám, jaký ty máš cíl, usluhuješ-li jí při obědě, souhlasíš-li s jejími slovy, nespouštíš-li s ní oči a líbáš-li jí ruku.«

»Jaký... já... mám... cíl? Co se tatínkovi zdá? Jaký pak vlastně já mohu míti cíl?«

»Do toho mi nic není. Měj si, jaký chceš, ale dovol, abych i já siněl míti svůj. Ostatně, kdož ví,« — dodal starý, usměvačně přimhuřuje oči a houpaje se v le-

nošce, »zda-li se naše stezky konečně nescházejí? Kdož ví, zda-li ten, koho nazýváš špatně společenským, nebude nejlepším tvým soudruhem?«

Doktor v zamyšlení upřel oči na otce. Počínal poznávatí jej se stránky, o níž neměl u něho ani ponětí, se stránky spíše animální než lidské. Roztomilý úsměv, patrný na rtech tohoto člověka, v očích jeho nabyl rázem jakéhosi cynického, ošklivého výrazu, ačkoli podobný úsměch v obličeji jiných lidí naprosto jej nezarážel. Tohle však byl jeho otec! Celá tato kratičká rozmluva učinila naň velmi mocný dojem, byť si vlastně ani sám nedovedl řádně vysvětliti, co v ní bylo tak zvláštního. Proto chtěl obrátiti řeč na jiné thema.

»Uznejte jen, tatínku, že ten nahodilý příklad s člověkem, který náhodou se vyskytl pod okny a s papírovými kousičky, házenými na jeho hlavu, nebyl právě nejšťastnější.«

»Nahodilý příklad? Co to povídáš? Vždyť to je svatá pravda! Sám jsem to viděl a již dříve vídal jsem toho vzdychavého Adonisa! Cha, cha, cha! Kdyby tys viděl, jaký je to Adonis! Opravdový orangutang. Ale naše slečna emancipantka, zdá se, je mu docela snad nakloněna.«

»No, co to, tatínku, pravíte!« vzkřikl doktor v podivu.

»Mluvím, co vím. Pozoruji jeho i ji. Dopisují si, vídají se na ulici, a kdož ví, kde ještě. Určitě nevím, ale mám podezření, mám dobré důkazy i stopy... Krátce řečeno, prosím pana doktora, není každá vestálkou, která chodí v dlouhých sukních.«

»To je stará řeč,« řekl doktor, tlumě své rozčilení.
»Ale já přece nepřipustím...«

»Doktor — a nepřipusti!« zvolal pan Temnický.
»Cha, cha, cha! Ale, pane doktore, připuštění — toť první krok k pravdě! Ói jak to povídá vaše věda, ha?«

Místo odpovědi podal doktor otcí svoji širokou ruku.
Oba tito čestní lidé si úplně porozuměli.

V.

Slunce páliło nemilosrdně. Na jihovýchodní straně obzoru jako hadr viselo černé mračno nízko nad zemí, že se zdálo, jakoby levé křídlo jeho zavěšeno bylo na zlaceném ostří navrchu narýsované věže, jako veliká roztrhaná korouhev. Ve vzduchu se vznášela ylhkost. Po ulicích jezdily bečky s vodou, skrápějící prach a rachotily drožky. K slunci obrácená okna domů zatažena byla záclonami. Na balkonech nehybně stály oleandry v dřevěných květináčích. Nečetní chodci širuli se lenivě po chodnících, pouze na maličkém místěčku v stínu stromů, kolem šplouchajícího vodotrysku bavila se kupa dětí pod dohledem chův.

Bylo tři čtvrti na druhou. Cilka v letním bronzově zbarveném kabátku a s bílým slaměným kloboukem s širokými stuhami a červeno žlutou kokardou na slunečníku, spěchala na poštu. Třeba bylo parno, šla po starém zvyku rychle. Nervové vzrušení patrně bylo na jejich pohybech. Obličej měla skloněný, rty semknuty a čelo co chvíli mračilo se nějakými ponurými, neodbytnými myšlenkami.

Pravdou jest, že po výstupu, který se udál mezi ní

a Temnickými při snídani, pevně si umínila, že se více neukáže v jejich jídelně. Jakoby byl uhádl tento úmysl, doktor Temnický náhodou se s ní setkal, když se vrátila z hodiny, vešel s ní do jejího pokojíka (což, tomu přece nemohla zabránit!) a začal ji odprošovati za otcovu chybu. Nutno je prominouti starému jeho povídání. Stáři není radostí, člověk s lety mimovolně hořkne a vidí vše v temnějších barvách, jmenovitě, je-li to nové dilo, jemuž on nezvykl a jehož významu nerozumí. Chtíc nechtíc musila přiznati mu pravdu, musila ho ujistiti, že se nehněvá; za to ji slíbil, že otec si něčeho podobného již nedovolí, bude-li přítomna.

Konečně začal doktor vyptávat se na její život, na podrobnosti služby, naděje do budoucnosti, projevuje klidný, prostý a samozřejmý zájem. Rozmlouvali tak půl hodiny, on seděl na křesle u velikého stolu, ona u okna. Dvěře, které z pokojíka vedly do kuchyně, byly otevřeny, takže bylo viděti, jak Josefová pracovala kolem krbu..

Cilka, které s počátku setkání s doktorem bylo nepříjemné, brzo cítila se přemoženou i spokojenější klidným výrazem jeho rozhovoru, měkkými a určitými pchyby, úplně vzdálenými každé affektace a zřejmou dobrodušností, s níž vyjadřoval před ní netaktní jednání svého otce, nebo s jakou se usmíval, když slyšel její představu budoucího života jako staré panny poštmistrové kdesi v osamoceném domku v hluchém provinciálním městečku.

Nyní mohla jej lépe posouditi. Nebyl tak zcela příkrý a strašný, jakým se jí zdál v první chvíli. V jeho

očíh nemihotaly se ony zlověstné jiskěrky, které ji dosud tak rozčilovaly a trápily. Byl úplně klidný, prostý, přirozený, a pocit vlastní síly a sebeovládání dodával mu v jejích očích jakéhosi nadobytčejného půvabu. Mimovolně napadla jí myšlenka:

»Ach, jak by se to šlo životní pouti, opíratí se o silné ramě takovéhoho člověka!«

Ale tato myšlenka byla vzdálena citového zabarvení, jež mohlo by zakaliti klidný tok jejich rozmluvy. Byl to důsledek čistě logický, theoretický, aniž by narázil na její srdce nebo rozrušil její krev. Věděla, že je to nemožnou věcí a netvořila si nijakých illusí.

Přece však oběd, k němuž přišla do společné jídelny na úkor svému rannímu úmyslu, rozčilil a znervosněl ji ve veliké míře. Pravda, starý Temnický tentokráte mlčel, a mluvil pouze doktor. Rozumí se samozřejmě, že rozmluva měla úplně jiný ráz, než dříve, ale za to dotkla se ji s úplně jině, dosud netušené strany, a tím silnějším dojmem na ni působila.

Jakoby namátkou navázal doktor řeč na svoji snoubenku. Ukázal Cilce několik dopisů psaných německy, přečetl jí něco z jejich obsahu a prosil ji o radu. Neboť žena ženě lépe rozumí než muž, a tyto dopisy po jeho mínění ukazují na celkové rozpory v jejich charakteru a u jeho snoubenky na nedostatek lásky k němu, ba i nedostatek prosté delikátnosti, povrchní způsob myšlení, sobeckost a jiné podobné zjevy. Ubohá Cilka potila se při té rozmluvě, neboť nemohla dobře porozuměti obsahu listů, psaných většinou vídeňským dialektem, a úryvky, jimž porozuměla, zdály

se ji býti příliš banálními a nic nevyjadřujícími. Všímal si jen charakteru pisma, ale i ten byl nevýrazný, ani ženský, ani mužský. Z toho je pochopitelné, že nemohla dáti nějakého úsudku o autorce dopisů. Ostatně na ni o to doktor ani příliš nenaléhal. Bylo zřejmo, že tyto dopisy byly mu pouze pomůckou pro jeho názory na lásku a rodinný život, před Cilkou vyjadřovanými. Harmonie charakterů, temperamentů, náklonnosti, toť je hlavní věcí. O jmění se mu nejedná, on má jmění v hlavě a v rukou. Chce přetíti závazky, do nichž byl zapleten beztoho bez vlastní vůle. Úpřímně přiznal se Cilce, že jeho snoubenka je pouze o dvě leta mladší jeho, a pro slečinku ten věk že je již velmi vážný. Ostatně zaráží jej u jeho snoubenky nedostatek všelijakých myšlenek pro život, jeho úkoly i povinnosti. Ženština, která na nic jiného nemyslí, než na strojení a vyrazení, která se nesnaží státí sama na vlastních nohou, žiti v čas potřeby vlastním řemeslem a vlastní prací, taková ženština v našich časech i v rodinném životě nesplňuje svůj úděl životní. Vždyť jaké vychování by také mohla dáti svým dětom? Jakým způsobem stačí podepřítí muže ve chvílích starosti a únavy? A jmění, byť i největší, nikoho nezabezpečí ani před starostmi, trápením a únavou, dokonce ani před hmotnými starostmi.

Řeč plynula doktorovi hladce, měkce, jako zurčící pětok a každé slovo s divným jakýmsi vlivem vlévalo se do hrudi ubohé divčiny. Co jen to v nich bylo, co ji tak rozčilovalo i rozechvivalo, ale v zápětí hned prochvivalo jakousi radostnou hrůzou? Vždyť tu nic není mluveno na její vlastní adresu, a osoba, která

dala příčinu k tomuto názoru, byla ji naprosto cizí a neznámá!...

Ovšem, doktor vyjádřil jasně a důkladně mnohé takové myšlenky, k nimž ona byla došla cestou vlastního poznání a vlastní práci rozumovou, ale proč jen tyto myšlenky byly v jejích očích tak nové, půvabné a cenné, à před jejím rozumovým zrakem vylétaly jako jasné, ohnivé rakety? Kolikrát jen se doktor jakoby neúmyslně dotknul — jen co je pravda, velmi jemně — takových věcí, které přechasto bývaly předmětem jejích tajemných představ a tichých, takřka nevyjasněných tužeb — a při každém takovém dotknutí Cilka cítila jakoby dotyk pavouka, cítila, jako by nějaká elektrická jiskra probíhala celým jejím tělem.

Není tedy divu, že po celý čas oběda pod vlivem těch doktorových rozmluv a názorů seděla Cilka jakoby přičarována, tu rázem ruměnicí se, tu opět blednoucí, a jen chvillemi, zřejmě, že se nutila a ze slušnosti odvážila se k nějakému slovu. Jedla málo, ale za to vypila několik sklinek vody, potíc se horkem. Hovoře, doktor nehleděl na ni, jakoby byl věděl, že výraz jeho očí působí na ni tisnivým dojmem. A právě že se na ni nedíval, dodávalo jeho slovům více síly a ucelenosti. Nehledíc na nerozčilující klid a suchu zdánlivě teoretičnost doktorova rozhovoru, Cilka několikrát vybuchla smíchem při jeho slovech, ale hned na to při nějaké zcela všeobecné frási pocítila, že její oči počínají zalévati se slzami — a rychle se odvrátila na druhou stranu.

»Tju, totě nějaký čert v lidské podobě!« zašeptala

Cilka otrásajíc se celá, když vyběhla na ulici a počtila se konečně volnou od magnetisujícího vlivu té rozmluvy. Šla rychle, miřivši k poště, byť měla ještě čtvrt hodiny času. Rozrušené vlny city, touha a idea, jež bouřily v jejím nitru, dovolávaly se živého fyzického rozběhu pro přivedení rovnováhy. Ale tyto rozrušené vlny nečinily jí této chvíle žádné nepřijemnosti — naopak. Zdálo se jí, že se brodí středem nějakých nepropustných mraků teple i růžově zbarvené mlhy, v níž bylo nutno oddechnouti hluboko, plnými plicemi, a přebrodit ji, spatří náhle nějaký nový, široširý a překrásně zbarvený obzor, o němž dosud nemá ani tušení.

Cestou nutila se k uspořádání svých myšlenek, soustředění jich na něčem jediném, výrazném a blízkém, a podivnou náhodou soustředily se na snoubence doktora Temnického. Ale to jen tak prostou náhodou, jakoby sama ona snoubenka vyplula z prostřed té růžové mlhy. Tak ji Cilka viděla ve svých představách — starou, ošklivou Němkyni s rudým vlasem a bezvýraznýma, hloupýma očima, suchou a nesmírně hrdou na svůj majetek. Viděla, jak svýma kostnatýma rukama objímá doktora kolem šije, jak vpíjí se v jeho ústa svými širokými, bezkrevnými rty, slyšela dokonce i její hlas, plný přemrštěných lichotek a zároveň nemilosrdně pištící: »Mein Liebeh!«*) A tu bylo Cilce něčeho nevýslovně líto. Nikoli líto pouze doktora, neboť co jí bylo do něho? Ale líto oné spousty živých sil, rozumu, klidu a štěstí, které by přišly

*) „Můj miláčku“ (ve vid. dialektu).

v niveč v onom spojení. A proč? Pro jaký cíl? K čemu jest mu její majetek, jehož nepotřebuje? A čím vlastně se provinil na něm rodný kraj, že pro takové »šťěstí« chce jej opustiti? Nikoli, takové podruží s doktorovy strany bylo by nerozumem, hřichem i svědectvím o špatném vlastenectví!

Tak přemítajíc Cilka ani nepostřehla, že byla již blízko poštovního úřadu. Až na ohybu ulice, která vedla k poště, ze zvyku se vzechopila. Rychlou chůzi jí v hrudi vzkypělo, čelo pokrylo se potem. Musila zmírniti krok, a mimovolně její oči upřely se na návesť, jimiž bylo oblepeno nároží domu. Šedá stěna, pokrytá různobarevnými kusy papíru, přilepovanými denně, neladně srovnanými, vypadala jako strakatina. A přece jen kolik to hlubokých dramát skrývaly v sobě nejednou ty strakaté papírové postavy! Kolik práce, slz a trápení neviděných na nich lpělo! Zde dlouhý a úzký, ohnivě červený pruh, zdá se, křičí plným hrdlem: »Kořalka lacinější! Kde? U Vilhelma Adama!« A tam zase v koutku, skoro až na kraji, skromně tulí se naškrábané na čtvrtce papíru neúpravnou ženskou rukou: »Stancia kontem zaraz do wynajencia.«*) A myšlenka Cilčina, unavená dlouhou poutí v jednom směru, se svěží silou zaletí někam jinam, do ubohého podkroví či do temného bytu sklepního, kde nějaká ubohá prادلena nebo posluhovačka denní těžkou prací vydělává si sousto černého chleba, musí počítati s každou záplátečkou, a nyní teprv s příchodem teplého počasí, kdy pan-

*) Přijme se spolubydlící slečna (pozn. překl.).

stvo počíná rozjižděti se na letní byty nebo do lázní, vidí schodek ve svém rozpočtu a snaží se zahladiti bolestnou ztrátu snad i obětí vlastní spokojenosti a vlastních výhod, zbaví se poloviny své malé, tiché světničky, a s hroznou nejistotou, s modlitbou na ústech čeká den ze dne, »koho ji Pán Bůh pošle«.

Náhle se Cilčiny myšlenky přetrhly, odumřely, jako mrazem schvácený pták padá v letu. Její široko otevřené oči nehybně upřeny na tištěném ohlášení úmrtním, jež, zdálo se, jakoby skákalo před nimi svými hrubými, černými literami, jimž bylo těsno a nepříjemně v širokém černém rámcí! Na polootevřených rtech Cilčiných oněměl výkřik údivu a leknutí.

»Olga Nevěorská, c. k. poštovní manipulantka, po krátké, ale těžké chorobě zesnula dnes ráno v dvacátém jaře života. Pohřeb konán bude 14. t. m. Bezútešná v bolu matka zve všechny příbuzné a známé k tomuto smutnému obřadu.«

Cilka již podruhé, potřetí přečítala tato slova, která jako krupobití padala do jejího srdce, nemohouc se vzechopiti k jasnému duševnímu stavu, jasné myšlenky. »Olga Nevěorská, její nejlepší přítelkyně, po krátké, ale těžké chorobě . . .« co to má znamenati? Vždyť Olga ještě předevčírem byla ve službě, zcela zdravá, byť smutná a zadumaná jako obyčejně! Když Cilka přišla, aby od ní převzala pořadem svoji službu, Olga vrhla se jí na šíji a začala ji celovati, hlasitě se smějíc. A když se jí Cilka zeptala, co ji tak těší, odvětila, že dostala od ředitelství dovolenou a vyjede si na vesnici na celé dva týdny. »Ach, jaká . . . budu . . . šťastná! A ty, ubohá Cilinko, tady zůstaneš!

Podívej se občas k mě matce, ano?« A slzy zachvěly se v jejich překrásných očkách, a znovu počala objímati a líbatí Cilku, až paní Hrozická ostrým hlasem připomenula oběma, že je zde úřední kancelář, nikoli pensionát. To bylo ještě předevěčirem v poledne — a dnes! Dnes Olga zemřela!

»Bože milovaný! Co jen se jí stalo? Co to má znamenati?« vzkřikla Cilka, a jakoby nemohla vlastním očím uvěřiti, ještě jednou podívala se na návštěti. Ale návštěti nedávalo odpovědi na její otázku, a svoji němou, mrtvou tvářností opakovalo stále jedno a totéž.

»Bezútěšná v bolu matka« — v bezmyšlenkovitosti opětovala Cilka, stále ještě nemohouc uspořádati své myšlenky. »Ubohá matka! Co si nyní počne!«

A v jejich představách jako živá stanula matka Olžina, dobrodušná, neobyčejně čilá a přívětivá babička s příjemnými rysy ve tváři, na niž zachovaly se ještě stopy dřívější krásy, a vysoký věk vepsal svědectví pracovitosti, pro jiné zasvěceného života, nezakaleného nikdy nějakým zoufalstvím, vnitřním rozdělením ani hryzotou svědomí. Nehledě na vrásky a šedé vlasy, obličej této babičky vždycky dodával Cilce jakési jistoty, odvahy i síly, kdykoli jen navštívila Olgu naskytla se jí náhoda, že pobyla nějakou hodinu v její společnosti.

»Musím k ní běžeti! Musím potěšiti stařenku, pozeptati se, co jen se to stalo!« mihla Cilčinou hlavou myšlenka, a vzpřímivši se, pozdvihla čelo, jakoby jí pocit přátelské i čistě lidské povinnosti náhle zdvojnásobil síly a přivodil soulad v jejím rozbouraném nitru.

V té chvíli z radnice zaduněl hlas zvonu, který odbíjel druhou hodinu.

»Můj Bože! Není již kdy! Služba nestrpí proměškání!« v zoufalství zvolala Cílka a uspišivši krok mířila k poště, obávajíc se, aby ji ani nezahledly ponuré pohledy a předhůzky ve všem správné jako stroj pani Hrozické, která beztoho již dobrých deset minut sedí ve své kanceláři.

»Ach, toho neštěstí!« opakovala Cílka celou cestu. »Ubohá, ubohá Olga! Nešťastná matka! Co jen se to tam stalo? Vždyť Olga byla zdravá, ačkoli v poslední době jaksi nápadně sešla. Bože můj, Bože, jaký je ten náš život!«

A přidávši do kroku, vešla do vchodu poštovní budovy a pak se náhle obrátila v levo do kanceláře, kde podávány doporučené dopisy a vydávány dopisy poste restante. Při těchto byla vlastně její služba.

VI.

Pani Hrozická seděla již skutečně na svém místě a svým obvyklým zamračeným zrakem přijímala doporučené dopisy. Byla to žena asi 45letá, s prošedlými již vlasy, s podlouhlým a žlutým jako pergamen obličejem, s vybledlými očima a tenkými, bezkrevnými rty. Byla vdovou po nějakém zbankrotovaném kupci; ze své skrovnické poštovní služby musela vychovávat tři drobounké děti. Tím není divu, že klesala pod břemenem starostí a prací nikoli tak kancelářských, jako spíše domácích, a že toto břímě udusilo v jejím srdci každou jiskru veselosti a radostného pohledu

na svět. Přesná v plnění svých povinností, které, nehledě na všechnu jejich tíži, byly jí vlastně skoro jediným záchranným přístavem ztroskotaného životního korábu, byla rovněž tak neméně příkrá a vážná vůči všem. Pracujíc pod jejím chladným, čistě byrokratickým okem, pocítovala Cilka dvojnásob břímě a odvislost své služby. Přes to, že paní Hrozická, bez ohledu na plných deset let, proseděných již na tomtéž křesle v úřadu doporučených dopisů, nebyla ještě ničím více, než také pouze manipulankou a neměla naději na jakékoliv jiné povýšení, protože nechtěla se hýbati ze Lvova do provincie, přece právem svého staršího věku i dřívější služby zaujímal v kanceláři pevné vůdčí postavení. Činíc vše jak se patří, věděla a viděla zároveň vše, co i jiní v kanceláři činili. Nejmenší opozdění družky, nevinný žert, poněkud hlasitější úsměv nebo živější pohyb — to všechno se stretlo s jejím kárným pohledem nebo pohanou. Byla skoro jako svědomím kanceláře, chladná a beztvárná duše toho stroje, který zvolna a systematicky vyssával mladost, veselost a svěžest pracujících v ní ženštin.

Dnes však paní Hrozická pozapomenuvši na svůj obvyklý ponurý pohled, nepokárala Cilku za chvilkové opozdění, dokonce kořistila z toho, že nikdo s listy na poštu nepřicházel, a započala s Cilkou rozmluvu, zatím co tato spěchala, aby si svlékla kabátek a klobouk.

»Slyšela již slečna o nešťastné Olze?«

»Bože můj?« vzkřikla Cilka. »Co jen se to s ní stalo? Já vlastně viděla pouze návštěji na zdi, že umřela.«

»Tak, to znamená, že slečna dosud ničeho neslyšela?«

»Ničehož nie! Spiše bych se byla hromu nadála z čista jasna.«

»Ale já už dávno věděla, že ta dívka nedobře skončí,« řekla paní Hrozická, kývající hlavou.

»Paní to věděla? Moje zlatá paní, co jste, paní, věděla?« vzkřikla Cilka a nevědouc proč, třásla se na celém těle.

»Prosím, slečno, ona měla v hlavě všechno možné, jen službu ne. Vše, cokoli činila, bylo nutno po ní přehlížeti a opravovati. Samozřejmě bylo, že činila vše nemyslivě na to. Bůh ji potrestal za moje noční hodiny, co jsem proseděla, přehlížeje a opravuje její mylky.«

Mráz přešel Cilce po zádech při těch slovech. Tato neúprosná služebnost skoro před tváří smrti měla v sobě cosi neženského, ba nelidského, ačkoli byla docela rozumová. Služba poštovní více než která jiná, kromě železniční, žádá přísné přesnosti a rozumu, upřených na každou nejmenší podrobnost, a při tom i co největšího spěchu. Jediné kolečko, které by se točilo méně pravidelně, poněkud menší a povolnější než ostatní, kazí soulad celého stroje. Práce je zde společná, tedy mylka jedincova stává se mylkou celé kanceláře. Proto tedy ta neustálá všestranná přehlídka, neustálý zodpovědný zřetel netoliko na svůj vlastní obor práce, ale na vše, co společně se v kanceláři činí.

Cilka zmlkla a spěšně se odstrojila, ukládaje kabátek i klobouk v přihrádce skříně, schválně zde pro

dámy zřízené. Potom mlčky usedla ke svému stolku v tísňovém myšlenkovém rozporu — jednak neuvěřitelnou smrti přítelčinou, jednak posudkem paní Hrozické, vrženým na její čerstvou mohylu. Na stolku ležela celá spousta dopisů poste restante, jež měla Cilka co nejrychleji roztríditi — obyčejných zvláště, i rekomandovaných zvláště, potom je abecedním seznamem uspořádati a ukládati v jednotlivých příhrádkách skříně. Neméně ohledu bylo třeba i na zvláštní příhrádky poštovních abonentů, kteří si celoročně platili určitý poplatek proto, aby v poštovní expedici měli zvláštní místo pro své listy a zásilky, přicházející na jejich jméno.

Toť byla práce obtížná a složitá formálností i různými drobnostmi, na něž bylo třeba bráti ohledu, nikoli považovati je za malicherné, jak by se zdálo. Roztrídňujíc dopisy, připomněla si Cilka případ z prvních týdnů své kancelářské služby. Ve spěchu a zamyšlení zařadila jakýsi list poste restante, označený písmeny A. Z. místo do skřínky A — do opačné příhrádky, do skřínky Z. Téhož dne přišel nějaký mladý muž a táže se po listu A. Z. Prohlédnuvši všechny listy v příhradce A odpověděla Cilka, že takového dopisu tam není. Druhého dne přišel tam tentýž mladý muž s obličejem ustaraným a zmučeným a opět se tázal po dopise pod touže adresou. Listu nebylo. Mladý muž stál nehybně u zábradlí a neodcházel odtud.

»Prosím, aby se slečna ještě jednou podívala,« řekl chvějícím se, ale pokorným hlasem. »Ten list zde m u s í býti.«

Cilka ještě jednou prohlédla skříňku, psaní A. Z. zde nebylo.

»Možno, že přijde s nejbližší zásilkou,« řekla jen tak nazdařbůh, chtějíc se zbaviti neodbytného.

»A kdy přichází nejbližší pošta?« tázal se tento.

»Za hodinu.«

»Za hodinu? Dobrá, přijdu za hodinu.«

Obrátiv se, stál ještě chvíli jako bleskem zasažen, šeptaje:

»To není možné! To není možné, aby vůbec neodepsal! Ještě hodinu posečkám.«

I vyšel, nepřestáváje hovořiti sám s sebou. Přesně za hodinu se vrátil. Jeho obličej, hubený a prožloutlý, za tu chvíli již sezelenal. Bylo patrné, že za tu hodinu se strašně trápil. Mlčky postavil se před dřevěnou přepážkou, upřev své veliké, nevýslovně smutné oči v Cilčin obličej, jakoby od ní očekával její soud, který by mu poradil, má-li žiti či nikoli.

»Prosím, pane, listu s adresou A. Z. zde není,« řekla Cilka s úřední vážností.

»Není!« zvolal mladý muž hlasem plným zoufalství. »Skutečně není?«

»Snad bych pána nenaváděla?« zabručela naň Cilka podrážděně.

»Ať se paní nehněvá,« řekl mladý muž prosebným hlasem. »Já vím určitě, že ten list jest zde. A je to dopis pro mne velice důležitý. Dopis ten, prosím, slečno, rozhoduje o celé mé budoucnosti, o mém životě . . . nebo smrti.«

»Což v tom mohu pánu pomoci, když toho dopisu zde není!«

Mladý člověk zbledl ještě více i zůstal státi na témže místě, těsně přitlačiv čelo na dřevěnou přepážku. V téže chvíli paní Hrozická, nedbajíc návalu práce, vstala se své lenošky, šla k Cilce a zašeptala ji:

»Mohla by se paní podívatí do přihrádky Z.«

Cilka pohleděla na ni polou s podivem, polou s výčitkou, ale přece jen mlčky, s podrážděním vyňala všechny dopisy, složené v přihrádce Z. První, který jí do očí padl, byl dopis s adresou A. Z., podaný v Podwołoczysce, tak, jak říkal mladý muž, to znamená bez nejmenší pochyby tentýž, po němž se tak netrpělivě sháněl. Cilka zbledla a ledva slyšitelným hlasem řekla:

»Jest zde dopis pro pána.«

»Jest?« vzkřikl mladý člověk u zábradlí a v téže chvíli upadl na zemi omdlelý, jako mrtvý.

Cilka do smrti nezapomene toho předlouhého pohledu, jakým ji stihl onen mladý člověk, když jej studenou vodou omývali a on se vzpamatoval a vzchopil se na nohy, — nezapomene těch slov, která pronesl svými bezkrevnými rty!

»Děkujte, slečno, Bohu a tamhle té paní!« zašeptal.
»Mohla jste se dnes státi vrahem!«

Jaký to hluboký smutek, jaká upřímná výčitka a hned jaká to radostná naděje obracejely se v jeho očích, hlase a celém zjevu, když v ruce drže osudný dopis, ještě zcela nepevným krokem odcházel z kanceláře! Šel pomalu, vratkými kroky, jakoby opilý nebo ohlušený těžkým úderem a stále ještě neodvážil se, aby dopis rozpečetil. Konečně až na konci ulice. Od těch dob Cilka nikdy již nespatriła toho člověka, ani se

nemohla dozvědětí nějakých zpráv o obsahu onoho dopisu. Však tohle byla také její první a velmi vzrušující lekce v trpělivosti a ostražitosti i v podrobnostech, které skýtala služba poštovní.

Dnes napadla ji tato příhoda mimovolně při rozdílení dopisů, a to hlavně vlivem předhůzek, které paní Hrozická měla na mrtvou přítelkyni její. Cilka pocitovala, že tyto předhůzky po čase mohou stihnouti i ji samotnu, i pracovala se zdvojeným úsilím, zachmuřivši čelo skoro taktéž jako paní Hrozická. Několikrát přerušili její práci přichozí, kteří se přihlašovali s dopisy. Obsluhovala je mlčky, spěšně i trpělivě a hned zase již seděla za svým stolkem.

Náhle pod ruku se jí dostal list adresovaný jí samé. Přerušil její jednotvárný zájem, okamžitě ji zaujal a zdál se jí cosi jako balvanu podobného, co zlomyslná ruka vloží do ozubení nebo klapotu stroje, aby na chvíli přerušila chod nebo znemožnila jeho pravidelnost. Ale když podruhé pohlédla naň vážněji, přemohla se, neboť adresa psaná byla rukou Stoklasovou. Zůstala zcela klidnou, skoro zcela lhostejnou. Odložila dopis stranou a dokončila rozřídování a rozdělování listů do patričných přihrádek veliké expediční skříně.

V tom paní Hrozická, vyžítkujíc chvilkové prázdno návštěv v kanceláři, opět přerвала mlčení, nepřestávajíc však pracovati, přisehnutá nad velikou zápisovou knihou.

»A představte si, slečno, slečna Olga se otráвила!«

»Cože? Otráвила se?« vzkřikla Cilka ulekaně. »Co to paní praví? To není možné!«

»A přece je to pravdou. Vyprávěl mi to oficiál Vy-

mazal, který bydlí právě u nich. Dnes ráno, asi tak kolem čtvrté hodiny, zaslechla matka v Olgině pokoji jakési vzlyky a sténání. Vzchopila se v posteli, rozsvítila, přiběhne k dcerušce, ale dcerka svíjí se bolestí na lůžku. Ptá se jí: »Co je ti, Olenko?« »Ničeho, mamíčko!« »Ale proč tak křičíš? Snad tě něco bolí?« »Nikoli, maminko!« Tu však zuby zatiná, aby ne-
křičela, až zesínala. A již s ní zase cosi násilně škube, krcutí rukama a poduškou trhá, z úst jí pěna vystupuje... »Pro živého Boha, Olinko,« křičí matka, »co je ti? Mám poslati pro lékaře?« »Ne, maminko, není zapotřebi, jdi spáti, to přestane!« Ale matka ji již neslyšela. Hned vzbudila pana Vymazala, který u nich právě bydlí, a poslala jej pro lékaře. Ale než lékaře našel a než jej na místo dovedl, minula dobrá hodina. Pomoc byla již zmeškaná, a než minula hodina, Olga skonala.«

Cilka vyslechla tato slova třesouc se, ohlušená.

»Ale pro Boha, milá pani,« zvolala, »což se vskutku otráвила?«

»Není nejmenší pochyby. Lékař doznal to na první pohled. Nemohl však ihned určit, jaká to byla otrava; různé protijedy, které jí dával, nepomohly. Ostatně se zdá, že požila jedu již asi o půlnoci a několik hodin trápila se mlčky, aby nevzbudila matky. Ale když následky objevily se ve velkém a pomoc nebyla možná...«

»Můj Bože! Můj Bože!« vzkřikla Cilka, lomíc rukama. »To přece je strašné! Ubohá Olga! Ale co jen ji mohlo přiměti k takovému zoufalému kroku?«

»Lehkomyslnost, prosím, slečno,« příkře a rozhodně odvětila paní Hrozická.

Cilka zadívala se na ni tázavým pohledem.

»Krátko po její smrti,« pravila dále paní Hrozická ztišujíc poněkud hlas, »lékař usoudil, že smrt vyrvala ne toliko jednu obět, nýbrž dvě.«

»Ach Bože!« zvolala Cilka.

»Ano, ano! A pan Vymazal, jakožto jejich soused, již dávno věděl o poměru Olgy s jakýmsi akademikem, který se s ní měl již oženiti, ale před půl rokem vstoupil do soudní služby v Bosně. Zdá se, že i zde nutno hledati klíč k celé té historii.«

Cilka seděla jako neživá. Probudila ji ze ztrnutí teprve otázka nějaké slečinky, buď švadleny nebo sklepnice.

»Prosím, slečno, není zde pro mne listu pod adresou Karolina Ptáčková?«

Cilka jako stroj vyhledala dopis nadepsaný mužskou nejistou rukou, podala jej rozradostněné slečince a opět usedla, nutíc se, aby uspořádala své myšlenky. Ale paní Hrozická nevyčerpala dosud všechnu zásobu svých úderů.

»Jen si představte, slečno, hned na poukaz lékaře dostavila se komise soudně-lékařská. Tělo vzali do pitevny, kde je téhož dne rozpitvali a soud doznal výsledek, odkud i jakou měla otravu. A co se ukázalo? Ubohá vlastně nechtěla sobě vzíti život. Chtěla pouze, víte, slečno —« tu paní Hrozická podošla k Cilce a pošeptala ji do ucha několik slov,

jímiž ihned líce Cilčino pokrylo se horkým ruměncem, ale za chvíli zbledlo jako plátno — »neboť se bála ztratiti službu na poště a uškoditi ostatním ženám, které jsou ve veřejných úřadech. No, co jen byste na tohle odpověděla? Právě tak to i napsala na listku, když se matka kamsi na chvílku odvrátila, několik minut před příchodem lékařovým. Což činiti? Vyhledala si tedy nějakou babu z hor, která jí přislíbila za několik zlatých, že ji uvaří nějaké byliny, která předejde všemu zlu. Jenže je neznámo, zda-li tato baba navařila špatných bylin, či zda-li toho ubohá Olga nezažila víc, než bylo zapotřebí, ale stačí, místo aby zrušila následky své lehkomyšlnosti, že tím sama zaplatila životem.«

»Strašno! Strašno i pomysliť!« šeptala Cilka a její živá obraznost zachycovala každé slovo Hrozické a přenášela je v živé obrazy, strašlivě výrazné a plastické! Viděla Olgu, která kromě svých překrásných očí neměla žádné jiné krásy, na tajemných schůzkách s milencem; představovala si, jak puze na svým horkým temperamentem i jeho naléháním a domluvami na chvíli ztratila s očí hranici, přes níž povinný společenský pořádek nedovolí přejíti beztrestně... Ale nejživěji, až k pocitu fyzické bolesti představovala si její muka, když shroutila se naděje na brzkou nápravu učiněného poklesku, to když ji milenee zradil a zároveň zvolna, ale s neochvějnou jistotou hlásily se následky chvilkového zapomenutí. Teprve nyní počala Cilka rozuměti celkovému duševnímu stavu své přítelkyně v poslední době, její věčné zamyšlení a smutek té neunavné

dříve štěbetalky, časté a překotné změny v jejím humoru, nepochopitelnou podrážděnost, bezpříčinné skoky od smíchu k slzám nebo nápady všelijakých preludů, čehož u ní dříve nebývalo. Mocně draly se slzy do očí Cilčiných a dusily ji i v hrdle, když si vzpomněla, jak často Olga, zejména v posledních dnech, sedíc s ní někde v koutku, šeptem, rychle, s přerývanými vzdechy malovala před ní štěstí matčské, jehož neznala a jakéž si kouzlila v nejkrásnější květy svých představ. »Ach, Bože!« říkala, »míti takové docela malinké děťátko, věděti, že je moje, moci je vychovávat a k sobě tuliti — jaké by to bylo štěstí! Vzdala bych se nebe pro jediný den takového štěstí! Viděti, jak se maličké chvěje, jak na tě vztahuje něžné, baculaté ručinky, jak se usmívá růžovými ústečkami, jak se přituli k tvé hrudi celou svou drobninkou bytostí — a cititi, že jest tvé, částka tebe samé — och, Cilinko! toliko den, jenom hodinu takového štěstí a potom byla bych hotova zemřiti v nejstrašnějších mukách!« Jaké to hrozné trápení, jaké peklo musilo hnízdit v duši té nešťastnice, když takto citíc a tak smýšlejíc odvážila se vztáhnouti ruku na tu živou jistotu ve vlastním lůně! . . .

Cilka se vzehopila i počala živě přecházeti po úřadě, namáhala se zapuditi od sebe ty děsem naplněné obrazy, které se vžiraly v její mozek a krev v žilách tuhly. Avšak rozpálená představa nechtěla se utišiti, vybavovala co chvíli nové obrazy, kladla je pod mikroskop a před očima Cilčinýma stavěla je s nevyličitelnou plastičností. Celá skála mohutných

i bolestných rozrušení, od prvního kroku učiněného k vyhledání osudné báby až do zažití jedu, celé to strašlivé drama, plné vnitřních bojů, ponížení, nárazů, zoufalství a pudů nekonečné odhodlanosti stálo před jejím očima. A přece však ona dívka, kterou formalistní a byrokratické duše nazvou padlou a lehkomyšlnou, v době, když nadešel onen hrozný boj v jejím nitru, musila pracovati v kanceláři s klidným pohledem, musila zdvořile a trpělivě obsluhovati obecnstvo, zdáti se veselou uprostřed veselých družek a ani slovem před nikým na světě se neprozraditi svými mukami! A co ještě hlavního, že vlastně proto, aby svým poklesem nezkompromitovala družky, odvážila se zločinu! Cilka pocítila opravdovou hrůzu před tichým hrdinstvím oné dívky. Její poklesek, který chtěla napravit zločinem, celé to osudné kolo od prvního zla, jež za sebou táhne všechno ostatní, dokud nezničí celou duši, všechnu bytost lidskou — vše to stálo před očima Cilčinými. V ponurých jeho vlnách viděla toliko jedno — nešťastnou obět se srdcem proboděným sedmi meči, viděla velikou lásku a ještě větší utrpení, pro něž se promíjí i nejtěžší provinění.

Jasně jevila se před jejím očima každá chvíle ostatního průběhu strašného dramatu. Vše musilo se odbyti zcela tiše, aby nikdo, zejména nikoli milovaná matka o tom nezvěděl. Pod vyhrůžkami strachu jednak skutečného, jednak smyšleného, rozdmýchanými do ohromných rozměrů, nešťastná dívčina vypila předepsanou dávku odvaru. Možné jest, že selská lékařka dala jí několik porcí a poroučela, aby je vy-

pila postupem času. Ale když v těle pocitila prvé následky odvaru, když před jejima očima živě stála celá velikost, celá litá nepřírozenost učiněného zločinu, když pomyslíla, že všechny její naděje na mateřskou radost v té chvíli nezadržitelně zničeny, a s nimi zároveň na věky zmařen i klid jejího svědomí a každá možnost opravdové radosti a šťastného života — tu rázem zachmuřil se celý rozhled jejího rozumu, obklopila ji bezedná tma a zoufalství a v tom návalu neštěstí jedním douškem vypila všecken odvar, volíc raději okamžité skončení všeho.

»Strašno! Strašno pomyslit na to!« šeptala Cilka sevřenými rty. V hlavě jí viřilo. Cítila nějaké nesnesitelné břímě na srdci, které jí škrtilo a dusilo. Teprve slzy, které se jí po chvíli vyronily, přinesly jí úlevu. Na štěstí byla to hodina, kdy do kanceláře chodilo nejméně lidí. Cilka posadila se v koutku za dveřmi a tiše plakala, co chvíli jen utírajíc slzy a vycházejíc ze svého úkrytu, aby obsloužila netrpělivé návštěvníky kteří nohami lomozili u zábradlí.

V slzách rozplývaly se ostré šipy bolu, ulehčovalo se břímě, které její hrud tak tížilo.

Pocítovala toliko velikou soustrast ke všem trpícím, hlavně vlastní vinou, hluboký žal nad všeobecným hořem lidského života. Uminila si co nejčastěji navštěvovati a těšiti žalem sklíčenou Olžinu matku. A co nejdivnějšího, že v jejích čistých dívčích představách obraz její přítelkyně, kleslé a zhanbené, zůstal tentýž a čistý. Naopak, Cilka pocítovala k ní neobyčejnou něžnost a úctu, jako k mučednici.

VII.

»Čím pak jsou všechna moje drobná dětinská trápení, znechucení a rozčarování v porovnání k této strašné tragedii!« pomyslíla si Cilka, stírajíc slzy a znovu usedajíc ke svému stolku, kam volala ji nová kupa dopisů přinesených z hlavního poštovního úřadu. Vrhla se do práce, aby se uklidnila po zvěděných zprávách. Ale když tuto práci skončila, pohlédla na list Stoklasův, který tu pod její rukou ležel a dosud nebyl rozpečetěný. Tentokrát však její duše, do hlubiny rozechvěná, vzdálena byla každého úsměšku a pohrdání. Její srdce naplněno bylo soucitem i pro trápení tohoto ubohého, odmítnutého (jak se jí zdálo) nerozumy. Roztrhla obálku a počala čísti.

»Máte pravdu, slečno, úplnou pravdu!« psal jí Stoklasa. »Bylo třeba až nynějšího příkrého ponaučení, jaké jste mi, slečno, dala, byť to bylo bez výše řečeného záměru, abyste mi otevřela oči na všechnu tu nepřírozenost mých úmyslů na Vás. Však opravdu, což mohu docílití svojí hloupou naléhavostí? Vy, slečno, mne nemilujete, ani mne nechcete poznati, a byla jste i tolik upřímná, že jste mi to dala nepokrytě najevo. Děkuji Vám za to! I Bohu děkuji, že se to tak stalo. Dnes však, pod vlivem tvrdého bolu, ponořil jsem se sám v sebe, ve vlastní zřídlo povahy a poznal jsem, že my dva nejsme pro sebe stvoření, že i kdybyste, slečno, přece z jakéhokoliv důvodu rozhodla se býti moji, že by to bylo Vaším i mým největším neštěstím. Ano, slečno Cecilie, láska moje je opravdu taková,

že by Vám otrávil život. Horoucí, vášnivá a žárlivá láska člověka s velikou zásobou fantasie, bouřlivé krve a samolásky člověka, jehož osud až dosud v životě utkvíval pouze na tom, co možno nazvati vzájemnosti a nejosobnějším štěstím — taková láska neznala by hranic, brzy změnila by se v nohsleda, lakomce, žalářního hlídače a tyрана. Chvěji se jen pomyslením na ty důsledky, do nichž by mne mohla zavést, na ty nekonečné řady nerozumnosti a netaktnosti, jichž bych se dopouštěl z lásky, na ta muka, k nimž přispívalo by neustálé přesvědčení, že mne nemilujete, nemůžete milovati, že mnou pohrdáte, že si mne ošklívíte... a já vím již od dřívějšíka, že takové přemáhání nemohla byste mi z hlavy vypuditi nějakým ujišťováním, nějakými přísahami. Mráz mi po těle běží jen při pomyslení na onu propast, v níž jsem hotov byl vrhnouti se, kdyby byl jen jediný pohyb Vaši ruky nebyl zdržel mne v pravý čas. Budiž Vám dík, drahá slečno, dík stonásobný za tu chvíli bolesti, která záhy probudila ve mně morální jsoucnost, vrátila mne k svědomitému plnění povinnosti!»

Cilka četla tento dopis čím dál s větším zamyšlením. Skutečnost, že otevřela a vyňala dopis Stoklasův, zdála se jí čímsi dalekým, tak cizím její nynější náladě, jakoby mezi tou minulostí a nynější chvílí prošly dlouhé roky. Proto také nesrozumitelnou zdála se jí s počátku resignace Stoklasova, a zvláště v této chvíli, když právě následkem nějaké podivné směsi myšlenek byla hotova mnohem přichylněji vyslechnouti jeho slova, než dosud.

Chvilí přemýšlela, že tento celý úvod jest pouze vytáčka zamilovaného člověka, fráse namířená na stupňování dojmu. Proto spěšně obrátila listek, aby dočetla druhou stranu, majíc naději, že tam najde prosbu — aby mu odepsala třeba jen několik slov, dovolila mu setkat se s ní nebo cosi jiného v tom smyslu. Zatím však konec dopisu byl krátký a zcela suchý:

»Od nynějška nebudu Vás již, slečno, obtěžovati svým zjevem. Vracím se právě od notáře, kde jsem podepsal smlouvu o prodeji své reality, o níž jsem tak často snil, že se stane hnizdem mého štěstí a tichým přístavem po bouřích životních. Ať přejde v cizí ruce! A já ještě dnes odpoledne odjíždím ze Lvova a mám naději, že se hned tak brzo nevrátím.«

Podpis autorův a ničeho více, ani slova, kam odjíždí. Žádná prosba, žádná touha — ničehož nic.

»No, ten se rychle rozhodl, a jak patrně, zcela nezávratně,« zašeptala Cilka. »Ani jsem nevěděla, že by se u něho našla taková síla vůle.«

A vzdychla si. Ačkoli jí do Stoklasy nic nebylo, přece jen se v jejím srdci na chvíli probudil hořký pocit litosti a rozčarování, tentýž, který jí zaujal kdysi, kdž byla ještě malou divčinkou a pod dohledem milované matky běhávala po louce, honíc se za motýlky. Přechasto některý z těch leticích kvíteků byl již zcela blízko jejích ruček a ona s pootevřenýma ústečkama a široce otevřenýma rozzářenýma očkama pomalinku kradla se k němu, až tu rázem vyplašený uletěl zlomyslným kroutivým letem vysoko do vzduchu, až se jí z očí ztratil, tu malá Cilinka

smračila obočí, sešpoulila rtíky a s pohněvaným líčkem křičela za nim: »Zlý! Nepotřebuji tě!« Ale nyní se časy změnilý a Cilka nepomýšlela hněvati se na motýlka, který uletěl v nedohledný kraj.

»Což, snad je to tak lépe! Možná, že má vskutku pravdu,« přemítala, pohližeje křečovitě zkřivené a nerovné, ale výrazné litery písma Simeona Stoklasy.

Přiznala si, že konec konců i ona skoro na totéž myslila dnes ráno, jak on to píše. Avšak o co hlouběji a více hledí nyní na celou věc! Jak mělkým zdál se jí nyní její vlastní ranní úsudek! Jak klidnou a promyšlenou resignace Stoklasova!

»Ne, ne, ne! Vše je lež, vše je lež, co napsal! — vzkřikla Cilka skoro až nahlas, takže se paní Hrozická obrátila a změřila ji strohým, tázavým pohledem. — »Takového přesvědčení, o němž tu píše, není ani schopen!« tkalo se dále pásmo jejích myšlenek, »a jestliže si je namlouvá, je to pouze z nevyhnutelné nutnosti, aby před sebou samým zamaskoval stud a pokoření svoje! »Já bych nikdy neuvěřil, že mne milujete.« Hlupáku, hlupáku! Jediný pohled, jediný stisk ruky opravdu milující ženy stačí, aby tě naplnil tou vírou! »Já bych Vás umučil svojí láskou!« Cilka usmála se polou litostivě, polou uštěpačně. »No, ráda bych viděla, jak bys dokázal takový kousek!« »Moje láska změnila by se v tyranství...« A tohle píše člověk, který... hlavu bych na to vsadila! — za štipec ukázané mu lásky cítil by se povinným býti vděčen po celý svůj život! Ubohý idealista! On neví, že dokud je tyranem láska a nic jiného, potud tyranství takové nemůže býti neštěstím ani zlem

a kterákoli žena čestná, čistá, milující a rozumná takové tyranie se nikdy nelekne!«

Její mínění nestálo v odporu s dopisem Stoklasovým, naprosto nedbajíc toho, že ještě téhož dne ráno se s ním přela a dokazovala úplný opak. Avšak služební povinnosti brzy přerušily běh jejich myšlenek a když po chvíli opět usedla a pohlédla na list, zašeptala pouze:

»I což, ať je jakkoli! Když konec, tedy konec! Šťastnou cestu, pane Stoklaso!«

Potom složila dopis, vsunula jej do obálky a schovala do kabelky. Aby tento list roztrhala a z okna vyhodila, na to nepomyslila.

VIII.

Nade zdmi města snesla se bouřka, krátká, silná, letní. Několikrát zahřmělo, hustý vydatný déšť prolil se během deseti minut, a za půl hodiny se opět vyjasnilo. Ulice byly skropené, prach smyt, ovzduší svěží a vonné, kolik jen to dovolila Poltva s přítoky. Cilka ve své kanceláři takměř ani nevnímala oné malé revoluce v přírodě; v její duši vrhaly se a vřely daleko silnější dojmy.

Až k večeru si trochu oddychla. Obecenstvo v tu dobu přestávalo již choditi houfně, časem jen nějaký opozděný host se tu objeví. Cilka stála u otevřeného okna a vdechovala chladný, bouří osvěžený vzduch. Před jejíma očima procházely se po chodnících nekonečné řady nastrojených dam i pánů, kteří užívali večerní procházky, drkotaly kočáry a povozy,

misily se v to výkřiky překupníků, kteří prodávali ranné višně a morelky, zvolna a bez přestání vřel život města.

I mysl Cilčina, zmučena vším, co toho dne prožila, cdpočívala. V její hlavě nastalo utišení, jedna z těch blahodárných chvil, které nastávají pravidelně pouze v mladém, zdravém mozku, který neztratil ještě schopnosti obrodit se z vlastních zřidel, a ve chvílích únavy jako suchá hubka otvírá tisícové póry a očka a jimi ssaje nové dojmy, i on ssaje celou nesmírnost zevnějšího světa, krásy přírody i lidského života, aby rasytivši se tím různobarvým materiálem, započítí mohl pak práci novou v spokojenějším tempu a s novou silou. Na chvíli zapomněla Cilka na vše, co prožila až dosud, byla pouze hubkou, která ssaje nové dojmy, cítila se takovou jako ráno, toliko živým tvorem, který vidí, cítí, pozoruje — ničím více. Zdálo se jí, že je křehká, kývající se třtina, která po kolena stojí ve vodě u břehu bystré říčky. Zvolna klátí se třtina, houpaná lehkou vlnou, zticha šelestí přízvukující svým družkám a zadumaně hledí na mohutné kmeny, suché větve, divoké ptáky i lidská těla, které tu pod ní plynou na rmutných vlnách. Kam plují a proč? Kdo by se doptal! A kdož ví, zda-li v nejbližší chvíli některý z těch velikých předmětů, odražený nějakým urvaným kusem, zachvátí, zatřese, zlomí, i s kořeny vyrve slabou, chvějící se třtinu? ...

»Dobrý večer, slečno!« zaslechla v téže chvíli ode dveří kanceláře známý hlas. Cilka se vzehopila a odskočila od okna. U dřevěné přepážky proti jejímu

stolku stál doktor Temnický, schyluje svoji mohutnou postavu, aby ukázal svůj obličej v okénku přehradu.

»A, dobrý večer, pane!« odvětila Cilka.

»Mám zde pro slečnu dvě neveliké záležitosti,« řekl doktor, zlehka hlavou pohodiv. »Především rád bych podal tento dopis jako doporučení. Jest to zde u slečny?« ...

A nečekaje na odpověď, vložil Cilce dopis do ruky, ačkoli věděl, že rekomandovati listy jí nenáleží.

»Nikoli, prosím pane,« odpověděla Cilka, »to patří paní Hrozické.« Odnesla jej však sama sousedce. Cestou, když šla pod lampou, matně pohlédla na adresu a čtla: »Amalie Schmidt, Wien, Ottakring, Haus Nr. 17, I. Stock, 10 Thür,« což ovšem byla věc naprosto přirozená.

Po chvíli byl dopis zaznamenán, Cilka dala doktoru receptis a přijala od něho 15 kr. poštovního.

»Pěkně děkuji, slečno!« řekl doktor, schovávaje receptis.

»A jaká je druhá vaše záležitost?« tázala se Cilka, domnívaje se, že doktor zapomněl a chystá se odejít.

»Uvědomiti slečnu, že vaše stráž, která vás obyčejně večer domů doprovází, náhle onemocněla.«

»Ach, a co jen se mu stalo?« vzkřikla Cilka.

»Nevím, co mu bylo,« ledabyle odvětil doktor. »Vím pouze, že dnes nemůže přijít, a když slečna dovolí, tu já sám vykonám úkol garde des dames a doprovodím vás domů.«

»O, velice děkuji, pane,« řekla Cilka. »Nebylo by však lépe, kdyby pan doktor ošetřil toho ubohého hlidače?«

»Ach, o toho hlídače se neobávejte!« pravil doktor, směje se. »Již ho dobře ošetřili, ta jeho nemoc není tak nebezpečná. Vite,« dodal s úsměvem a skoro žertem nakláníje se ještě níže, »ubožáček nachmelil se peněkud nad míru, nu, a...«

Doktor význačně pohnul hlavou, aby naznačil úplnou bezmocnost »nachmelené« stráže.

»A vy se, slečno, ještě dlouho musíte trápit v této kanceláři?« Otázal se po chvíli s úsměvem.

»O nikoli! Je již půl deváté,« řekla Cilka, pohlédnouc na úřední hodiny, »a o deváté naše služba končí. Buďte tak laskav, pane doktore, a vejděte tudy do naší klicky a na chvilku se posaďte. Mám ještě trochu práce, ale brzy budu hotova.«

Doktor ochotně a bez ceremonii vešel za přepážku.

»Pan doktor Temnický! Paní Hrozická!« řekla Cilka, seznamujíc je navzájem. Paní Hrozická vstala a pcklonila se, z pod obočí pohlédnuvši na Cilku.

»Velice mne těší!« pravila svým suchým hlasem. »Vašeho otce jsem kdysi znala... za lepších časů. Býval u nás často. Nyní se však časy změnily!« dodala s nuceným úsměvem.

V těchto slovech spočívalo tolik hořkosti, že se doktor až zachvěl, jakoby pocítil dotyk žihavky.

»Můj otec málo kam vychází, ale na dům milostpaní často vzpomíná s velikou sympatií,« zalhal doktor, aby zapudil nepříjemný dojem slov paní Hrozické. Ona však již neslyšela této poklony, nýbrž obrátivši se opět zasedla při svém stolku a zahloubala se do svých papírů a receptisů.

Doktor přisedl u stolku Cilčina při levém rohu, obrácen k ní poněkud se strany. Mlčel a prohlížel si ubohé, jednotvárné úřadové zařízení této místnosti, dokud byla Cilka zabrána zapisováním a pořádáním dopisů na příští den.

»Kdo je ta slečna, již jste poslal dopis?« řekla konečně klidně, nezvedajíc hlavy od práce.

»Moje sncubenka,« taktéž klidně pravil doktor.

»Tak?«

A opět zmlkla, pouze její pero zvolna kráčelo po papíře.

»Napsal jsem jí to,« hovořil dále doktor hlasem nezlomného přesvědčení, »co mi svědomí kázalo. Napsal jsem jí, že ji nemiluji a nemohu milovati, a že nechci oženiti se bez lásky.«

Cilka přestala psát a zvedla naň oči.

»Co to pravíte?«

»Pravdu. Obět jedné strany v manželství — toť je pouze hloupost nebo zbabělost dotyčné strany, která se obětuje. A při tom všem je ona obět bez cíle a prospěchu. Takovou roli v manželství nechci hráti za všechny poklady světa. To jsem jí napsal. Zítra jí pošlu prsten.«

»Nepostupujete poněkud spěšně?« s úsměvem otázala se Cilka. »Snad skutečně milujete slečnu Amalii Schmidtovou, ale toliko vzdálen jsa od ní, chvílemi se vám zdá, že ji nemáte rád?«

»No,« řekl doktor usmívaje se polo melancholicky, polo uštěpačně, a nezvedaje očí s její postavy, »stačí jen jednou viděti slečnu Amalii, jednou s ní poho-

vořiti, aby nabyl přesvědčení, že nějaký nerozvážený krok vůči ní je vyloučen.«

»A tak!« pravila Cilka. »No, ale soudíte snad ostře! Nedej Bože nikomu, aby se dostal pod váš soud, ostřejší vašich nožů a nástrojů! Ubohá Amalie!«

»Nelitujte ji, slečno!« namítl doktor. »Jsem přesvědčen, že i ona se brzo potěší po mé ztrátě. Vždyť člověk, prosím slečno, žije jen jednou, to znamená, první jeho povinností je — unikati nepříjemnostem tam, kde jim může uniknouti, neboť nepříjemnosti, toť životní minus, ježž nám žádná theorie a žádný altruismus není s to nahraditi.«

Cilka zatím s celým zaujetím a se vším úsilím zahlcubala se do své práce. Končila ji bez pospěchu, seustavně, jako kdyby zcela žádný doktor vedle ní nebyl, a jakoby filosofie samolásky nebyla prohlašována s celou rozhodností životní zkušenosti a neomylnosti.

IX.

Úderem deváté hodiny — ani o chvilenu dříve — paní Hrozická vstala se své židle, posypala posýpátkem a zavřela svoji knihu, poskládala na hromádky očíslované již na zítřek recepisy, zvlášť polské a zvlášť rusínské, urovnala do pořádku závažíčka váhy na dopisy, složila pera, zavřela kalamář, jedním slovem, učinila na svém stolku vzorný pořádek, rušený toliko množstvím skvrn inkoustových na velikém ssacím papíře, jimž ze šetrnosti pokryto bylo zelené sukno stolku. Potom se začala oblékati.

Cilka byla již upravena a čekala na ni.

»Panstvo na mne nemusí čekatí,« řekla paní Hrozická. »Než se stará puntičkářka odsud dostane, bude již panstvo na Marianském náměstí. Ostatně se naše cesty již od rohu rozcházejí a já jsem již, Bohudíky, v takovém věku,« — dodala jizlivě, sklánějíc hlavu před doktorem, »že večerní procházka po ulici nehrozi mi naprosto žádným nebezpečím.«

»Dobrou noc tedy, paní!«

»Dobrou noc panstvu!«

Cilka a doktor vyšli. Hrozická pohlédla za nimi ponurýma očima a zašeptala:

»Naivní dívčina! Jsem přesvědčena, že věří tomu šarlatánovi a on jí maluje straky na vrbě. Ať si tedy věří! Já ji nebudu hlídati. Uvidíme, že brzo dojde na tutéž cestičku, jako Olga. Ach, moje mladé slečinky! Veřejná služba se pro vás nehodí! Ve vás kypí krev, rty se chvějí, očka hoří, a to vše jsou zjevy k službě nepatřící a naopak velmi, velmi škodlivé!«

A Hrozická smutně zakývala hlavou.

»No, mám už čas jíti domů!« konečně řekla. »Bože můj, co jen tam dělají mé děti! Ach, služba, služba! Citím již v kostech její následky!«

Zasténavši oblékala se zvolna, dokud nepřišel poštovní sluha, aby pozavíral okenice, pohasínal světlo a uzamykal kancelářské dvěře.

Zatím již Cilka, jdouc po boku doktorově, vyprávěla mu s živým soucitem o smrti své družky a dodala na konec:

»Chtěla bych navštívit její matku, potěšiti ubohou stařenku v tom těžkém hoří. Zítra ráno mám

opět službu až do druhé hodiny odpolední, není mož-
no vzdáliti se.«

»Služba, toť otročina,« temně dodal doktor.

»Pan doktor si to tak představuje?« živě namítla Cilka. »Ale mně se tak, prosím pane, do nedávna nezdálo. Naopak, ten pravidelný, do poslední hodinky rozměřený život uklidňoval myšlenky, činil mne zdravější, vážnější, spokojenější. Přijdu ze služby, sním oběd, někdy si zdřímnu, jdu na hodiny — a tak miji den po dni. A jsem šťastná, protože nemyslim na nějakou otročinu, nýbrž na to přesné ohraničení, v němž se obrací můj život a cítím se nezávislou, cítím, že žiji z vlastní práce, nejsem nikomu na obtíž, nedbám o něčí lásku.«

»Kromě nějaké tam Hrozické, nějakého Vymazala, Doležala a jim podobných kancelářských molů,« zlobně dodal doktor.

»Nikoli, prosím, pane, ani o jejich lásku nestojím, neboť vím, když plním řádně svoji povinnost, nemůže mi nikdo nic učiniti. Mně na nich nezáleží, a jestliže dbám, abych s nimi žila ve shodě a souzvuku, to jest již mojí povahou. Pro svatý pokoj volím nejednou trpělivost, zvláště jde-li o maličkost nebo věci, v nichž sama nejsem pevná, jen co je pravda. Avšak to, prosím, pane, jsou zcela obyčejné nehody lidského života, netoliko pouze naší služby.«

Hovoříc tak upadla Cilka v zápal, neobyčejně se oživila; bylo patrné, že jí slova plynou ze srdce. Snad scumrak, který ležel po ulicích, slabě jen osvětlených plynovými lampami, či svěží večerní ovzduší, nebo klidný hlas doktorův dodávaly ji takové odvahy —

dlužno jen podotknouti, že doktor neviděl ji ještě nikdy takovou oživenou, jako nyní. A ještě nikdy nezdála se mu tak čarovnou, krásnou, jako v této chvíli, ačkoli jen v nejasných zákmitích viděti mohl její obličej, který zářil něžným ruměncem.

»Řekla jste, slečno, že vše to do nedávna tak bylo. Což se to nyní změnilo?«

»Jak bych vám to řekla? ... Vlastně kolem mne se nic nezměnilo, jen já cítím ve svém nitru změnu. Od té doby, kdy váš otec s úsilím hodnějším lepšího předmětu počal mě den co den pozlobivati tou službou a rozebíratí a podmalovávatí před očima všechny její temné stránky, od té doby, příznávám se vám, stala jsem se jaksi citlivější vůči těm drobným bodům, bez nichž se tu nelze, jak známo, obejítí. Tíže mé služby, již jsem dříve ani nepocítila, počíná jako jármu těžce klásti se na moji šíji. Časem mívám chvíle netrpělivosti.«

»Či snad jsou to chvíle probuzeného vědomí?«

»Proč by byla ta tíže a bolest vědomí?«

»Vědomí pochybeného cíle, promarněného života, ztracených sil!« s hlubokou odhodlaností a pevným hlasem řekl doktor.

Cilka až zdřevěněla leknutím.

»Co to pán povídá?« vzkřikla. »No, pane doktore,« dodala po chvíli, »takových zlomyslných slov jsem se od vás nenadála.«

»Proč, prosím, slečno: jsem lékař a z lékařského stanoviska nemohu mluvití jinak. Nenáležím k těm lidem, kteří protíví se právům žen po vyšším vzdělání, duševní práci a rovnoprávnosti s mužskými na poli

veřejné činnosti. Naopak, jen ať se ženy učí, ať přemýšlejí, piší, pracují. Je tak mnoho pole ještě nezpracovaného, tak veliký ještě prostor nepoznaného a neprozkoumaného, že bude tím lépe, čím více na něm bude pracovníků.«

»Kdo by tohle slyšel, ten měl by vás za nadšeného přívržence emancipace ženské,« žertovně řekla Cilka.

»A měl by plnou pravdu,« se zápalem zvolal doktor. »Jsem vskutku její přívrženec. Jen ať se ženy emancipují ode všech svých slabostí, nedostatků a předsudků, z temnoty, napodobování života a bezmyšlenkovitosti. Jakožto lékař ale protivím se jedné emancipaci, a v tom bodě mám velmi silného pomocníka — přírodu.«

»Jaké že se to protivíte emancipaci?«

»Emancipaci od dětí, manželství, lásky!« důležitě odpověděl doktor. »Ten věčný nárek na muže en général, to probouzení umělkované nenávisti vůči celému vousatému a bradatému pokolení, ta propaganda emancipovaného celibátu a klášternictví může v očích mroha lidí sesměšnit celou věc. V mých očích, samozřejmě, jest to pouze smutné, chvilkové odbočení psychologické, na které se sice nehněvám, ale hledím na ně jako na předmět lékařské praxe, hledám jeho zřídlo a přemýšlím na způsob, jak nejlépe je vyléčiti.«

»Přiznávám, pane doktore,« řekla vážně Cilka, »že by i já sama protivím se takovému porozumění postavení ženy jako něčeho odlišného a protilehlého mužům, přece však bych se nikdy neodvážila vysmi-
vati se těm ženám nebo sesměšňovati je, protože zaujaly takové postavení, ba ani souditi je s takového lékařského stanoviska, jako vy. Neboť, prosím pána,

aby nezapomněl, že myšlenka pro právo a společnou práci ženy jest poměrně ještě nová a málo rozvětvená dokonce i mezi ženami, potřebuje tedy vroucích apóstolů, propagátorů a adeptů, a právě proto musí činiti extremy, které vlastním příkladem snaží se dáti svědectví spravedlivosti a síly tohoto směru. Takové extremy s celkového hlediska jsou poslední, které by lidem otevřely oči, aby tito lidé, střetnuvši se s přemístěným jednáním, přivykli hlavní, osnovaný záměr považovati něčím žádoucím, a ovšem i přirozeným, něčím takovým, co se rozumí samo sebou.«

»Škoda, že není slečna advokátem!« úsměšně řekl doktor, »tak slavnostně bráníte smýšlení, o němž sama říkáte, že s nim nesouhlasíte. Ale přiznávám se vám, slečno, že z celé krásné obrany vlastně bylo pro mne nejcennější to objasnění.«

»Proč? Což vy jste o tom pochyboval?«

»No, mohl jsem pochybovati. Vždyť dosavadní váš život a zvláště ona dobrovolná poštovní otročina ne příliš silně svědčila o vaší ochotě pro rodinný život.«

Cilka s podrážděním pohodila hlavou.

»Nenadála jsem se od pána, že by i on mluvil se mnou takovým způsobem. Dobrovolné snášení otročiny! To přece jen od vás je hořká výtka! Co mám činiti? Či snad jíti žebrati? Či žíti z lásky příbuzných? Vždyť vůbec příbuzných nemám! Či snad dokonce...«

Nedokončila. Byli již u cíle, v siní domu, kde přebývali.

»Nikoli, prosím slečno,« pravil doktor, když se oba octli na schodech, »ničeho podobného od vás nežádám. Ještě však stává jedno východiško.«

»Vím, vím, co řeknete!« zvolala Cilka. »Vdátí se. To je tak, jako kdybyste umírajícímu z hladu řekl: jediná taková záchrana pro tebe jest — denně pravidelně k obědu jisti hovězí pečení. Velmi rozumná rada, ale hladem umírající nemá vůbec ani kouska chleba.«

»Nikoli, prosím, slečno, tentokrát jsou vaše argumenty velmi slabé. Dokazujete, slečno, porovnáním, které by vlastně samo o sobě bylo více přirozené, kdyby nepokulhávalo. Především, slečno, máte slabé mínění o mých lékařských vědomostech, když se domníváte, že bych mohl člověku umírajícímu z hladu dátí takovou radu. Hovězí pečeně mohla by jeho zeslabený organismus rázem zničit. Já mu poradím buillion a hned poručím dátí ho do nemocnice.«

»To je to hlavní, to je právě to!« řekla Cilka. »Takovou nemocnici pro neprovdané a nezámožné ženy musí býti veřejná služba, byť i ta nejpodřízenější a nejméně odpovídající jejím touhám a vědomostem. I já jsem se ocitla v takové nemocnici, jednoduše proto, abych nezemřela hladem.«

»Nuže,« odvětil doktor se sladkým úsměvem, »ale kromě nemocnice stává také domácí léčení.«

»Pro toho, kdo na to má!«

»A což, kdyby tak na příklad vy, slečno, našla jste hotovost na takové domácí léčení?«

»Já? Kdež bych ji vzala? Leda že bych vyhrála sto tisíc v loterii.«

»No, to je těžké. Ale dejme tomu, kdyby tak se základ našel, přijala byste jej, slečno, nebo byste jej odmítla z nějakých falešných předpokladů?«

»Z falešných předpokladů? Těch snad přece nemám! Záleželo by to na podkladu a na zřídle z něhož by byl.«

»Zřídlo, jak Bůh přikázal, a základ, dejme tomu, skromný, ale pro domácí léčení zcela dostatečný.«

»Přiznávám se, pane,« pravila Cilka, prodlužujíc v chodbě přede dveřmi pomeškání, »že zcela nerozumím, o jakém léčení a o jakém to základu hovoříte.«

»Snad je tomu tak,« s jakýmsi dvoustranným míněním řekl doktor. »Můžeme o tom promluvit někdy jindy. Přijdete přece, slečno, k nám na večeri?«

»Ani nevím!«

»Přijďte,« zval doktor srdečně. »Otec nebude doma a mně se opravdu nechce jít samotnému. Tedy ano — pohovoříme si, zdali vás to nebude nudit.«

»Na shledanou tedy!« pronesla Cilka a podávajíc mu ruku, vešla do svého pokojíka.

X.

Při večeri proti doktorovu ujištění byl přítomen i starý Temnický. Doktor mlčel a dbal toho, aby nepohlédl na Cilku. Starý Temnický byl taktéž nějaký penurý a Cilka, která darmo lámala si hlavu nad tím, co ji doktor vlastně říci chtěl, neměla chuti sama začínati rozhovor. Brzo po večeri tedy odešla hned do svého pokojíku, vymlouvajíc se, že zítra ráno musí vstávat dříve k vůli službě.

Musila přejíti přes kuchyni, kde na okamžik pozdržela ji Josefová, vypravujíc o domovníkovi, který v opilosti napovídal hrubiánství majiteli domu a

zvláště pak starému Temnickému, na něhož na veřejné ulici vykřikoval takové ošklivé historie, až hanba poslouchati.

»No, ale dostane za to na policii!« dodala stařena.

»Jak to? Oni ho odvedli na policii?«

»Ovšem že! Pan Temnický je známý starého komisaře, běžel tam, žaloval naň, no, a našeho domovníka sebrali. Už máme místo něho jiného.«

»Tak!« řekla Cilka, divíc se.

»A nezahodila slečinka tenhle dopis?« pravila Josefová, dobývajíc z kapsy otřepený, rozpečetěný list a dávala jej Cilce. »Snad zase nějaká hloupost,« dodala ještě, »a slečinka se na mne rozhněvá, ale takový už je můj soud, že co se týče dopisů, patří všechno slečince.«

Cilka pohlédla na dopis a zachvěla se.

»Odkud máte ten dopis, Josefová?«

»Našla jsem ho tady na schodech! Myslila jsem, zda-li ho slečinka neztratila. No, mohla by se slečinka podívatí dovnitř, snad je tam nějaký jiný dopis, který do té obálky nepatří. Psaní leželo zvláště, já je sama vložila do obálky.«

Cilka vzala dopis, zadívala se naň u lampy a zasmála se hlasitě srdečným smíchem.

»Cha, cha, cha! Takové je to! A to je krásné! A to je zajímavé! Cha, cha, cha!« smála se Cilka skládajíc dopis a vkládajíc jej zpět do obálky. Smějíc se vběhla do svého pokojíku, ale tu rázem ustal její smích, ústa se semkla, obličej zbledl. Počínalo se jí v hlavě cosi rozjasňovati, ale jak bolestné, bylo to objasnění!

Počala rychle choditi po pokoji, pak se pozdržela při okně a přitiskla čelo k chladnému sklu. V jejich představách kmitl se obraz Stoklasův s polekaným vzhledem, zářícíma očima, přisehnuty a nehezky, ale s vroucím a upřímným srdcem. Chvilí jakoby se jí díval do obličeje, a potom jakoby se tvář jeho byla zastřela nevýslovným smutkem a zvolna rozplynula se v šerou mlhu. Cilka mávla rukou.

»Co je mi do něho! Byl mi cizím a cizím mi i zůstane. Není to žádné neštěstí.«

Vážněji zachvěly se struny její duše vzpomínkou na Olgu. Obraznost Cilčina, která každou myšlenku ihned měnila v plastické obrazy, v téže chvíli představila jí širokou, zaprášenou a ošklivě přímou stopu. Toť veřejná služba ženská. Touto stopou jde nespočetné množství žen, mladých i starších, veselých i penurých, plných naděje i plných nedůvěry. Zdá se, že jdou všechny společně, přímým, vyměřeným krokem, ale přece jen při bližším pohledu na teň proud pozorujeme právě tři skupiny, tři stezky po stopě.

Stezkou na pravo jde skupina žen, které v srdci nesou útrapy života, rozčarování a služební řád, který vysouší omlazující zřídlo citu a lidské samostatnosti. To jsou ženy byrokratky, které neochvějně střeží svých povinností v životě, ale ženy s velmi zúženým obzorem životních zájmův, sympatií i anti-patií. Jsou to lidská stvoření, v mnohých ohledech příjemná, v mnohých ohledech i soucitu hodná, ale příliš sešňěrovaná, jednotvárná, možno říci sehnaná do společného názvu! Prach s cesty nasypal se na

ně hustou vrstvou, dostal se do jejich těla a vyhryzal z něho všečen půvab, všečen lesk svěžesti.

Druhou cestou na levo jdou bytosti zcela odlišné od těchto, živé, žhavé a plné touhy po životě, plné zápalu do práce, plné pochopení a soucitu, ale právě proto vydané nejtěžším pokušením, nejbližšímu nebezpečí, pochybám a omylům. V této skupině není stejnosti a uniformy; zde se každá liší — zde je plno ruchu a rozdílu, zde se line smích a neslyšně sténá zoufalství a podél cesty, kudy přešlo množství jich, čas od času zůstane nějaký nezvěstný konec: tu tělo, tu kaluž krve.

A třetí cesta — prostřední. Po ní jde velmi smíšená, nejčistější družina. Jsou zde ženy utvrzené zkušenostmi, které z těžkého boje životního vynesly si ještě velmi citlivé srdce a nezkaženou duši; jsou zde mladé slečinky, které šťastná povaha chrání před výstředností a mladost před prohnáním, povahy harmonické, s živým citem a touhou po samostatnosti, ale ovládané spíše rozumem než citem. Boj vnitřních rozporů ani zde nechýbí, nechýbí poblouzení a omyly, neboť kdež ony také scházejí v lidském životě? Avšak klenot nejdražší, lidskost, důstojnost a individuálnost lidská v této skupině chrání se svatě, přenáší se jako nejcennější dědictví vždy nejdříve, do dálky, do krásné budoucnosti.

Lehké zaklepání na dveře přervalo její zasnění.

»Smím vejítí?« zeptal se ve dveřích doktor. »Slyším, že slečna chodí ještě po pokoji, že nespí, tu jsem si pomyslíl...«

»Prosím, prosím, pojdte dále!« řekla Cilka.

»Jen na chvílenku. Tatínek po večeři odešel do svého klubu a já nejsem zvyklý tak brzo usínati. Kdybych však měl slečně překážeti...«

»Nikoli, pane doktore, necítím ospalosti,« odvětila Cilka. »Prosím, posaďte se.«

Doktor usedl a pokud Cilka nepřestávala choditi po pokoji, nespustil s ní oči.

»Divná věc,« začal mluvit po chvilkovém odmlčení. »Hledím-li tak na vás, slečno, zdá se mi, že čtu vaše myšlenky jako z knihy.«

»To se vám jen tak zdá,« odpověděla Cilka s úsměvem.

»Nu, o co se vsadíme, že vím, o čem jste právě nyní myslila!«

»Dobře, o co se vsadíme?«

»Ó... ó... víte, slečno, vyhraji-li, řeknu pak svoji cenu, a když vyhrajete sama, budete ji taktéž diktovati.«

»Mohlo by vás mnoho státi to, co vám uložím.«

»To je jedno. Však i já budu vymáhati ne leda-jakou věc.«

»Jsem spokojena, souhlasím. Nu, řekněte, o čem jsem přemýšlela.«

»O jednom mladém pánu, který se nazývá Simeon Stoklasa.«

Doktor řekl tato slova zvolna, s důrazem, upřev pronikavý pohled v Cilčin obličej. Stála naproti němu. Slova doktorova, zdálo se, neučinila na ni žádné zvláštního dojmu.

»Já tušila, že v tu stranu zamiříte, ačkoli jsem se takových slov nenadála. Prohrál jste, pane doktore. Já přemýšlela o postavení ženy ve veřejné službě.«

»Na vaši čest?«

»Na moji čest!«

»Prosím, abyste diktovala svoji výhru.«

»Jako u zpovědi musí mi pan doktor přiznat tři pravdy,« polo žertovně a polo s jakýmsi nervovým neklidem pravila Cilka. »Především, odkud pan doktor zná Simeona Stoklasu a z jakého důvodu může souditi, že jsem naň mohla mysliti?«

»Och, na tuto otázku je velmi lehká odpověď. Pana Stoklasu znám ještě z gymnasia. Vlastně dnes, když jste, slečno, šla do služby, spatřil jsem ho z okna, jak šel ulicí. Náhodou uviděl jej i můj otec a ukázal mi naň, jakožto na toho člověka, s kterým ... kterého ... o kterém on mluvil při obědě.«

Krev vhrnula se Cilce do hlavy.

»I vy jste tomu hned uvěřil, že mám s ním nějaké bližší styky!« vzkřikla. »Fi, pane doktore, styďte se!«

»Což bylo by v tom něco zlého? Pan Stoklasa je člověk pořádný a příjemný, nedbající na svůj... směšný celkový zjev.«

»A nehledě na to, mně do něho naprosto nic není.«

»Ale přece jen, slečno, s ním si dopisujete.«

»Mýlite se, pane. Obdržela jsem od něho několik dopisů, to je pravda, ale na žádný jsem mu neodpověděla.«

»Nuže, ano! Dejme tomu, písemné odpovědi jste mu nedala, ale ústní.«

»Pane doktore!« vzkřikla Cilka příkrým, bolestným hlasem.

»Tak tedy slečnu odprošuji, ačkoli ani to nebylo by nějakým zločinem.«

»Však kdyby to pravdou bylo, nikterak bych se tím netajila.«

»Ach, to prosím za prominutí. Může slečna přejíti k druhému bodu, bude-li tak laskava!«

»Nikoli, pane, daruji vám druhý bod,« pravila Cilka s podrážděním.

»Och, slečna už se na mne jistě hněvá,« namítl doktor. »Poroučíte snad, abych odešel?«

»Jen sedte, sedte! Kdo vám řekl, že se hněvám?« chvatně odmítla Cilka.

»Děkuji tedy za dovolení. A co se druhého bodu týče, to naň mohu, slečno, odpovědět i bez ptaní. Slečna chtěla zvědět bližší podrobnosti o slečně Amalii Schmidtové! Samozřejmě!«

Cilka pohlédla naň se zamyšlením, konečně se hlasitě zasmála.

»Nyní jste uhádl. Ale vzpomeňte si, že máte mluvit pravdu.«

»Což,« namítl klidně doktor, »nemám příčiny skrývat pravdu. Slečna Amalie Schmidtová, jak jsem již slečně řekl, je dceruška protomedika vídeňské hlavní nemocnice, má dvacetosm roků a je dědičkou půlmilionové štěstěny. A protože jsem u jejího otce byl ve veliké přízni, staral se tento jemně si mne naklonit, abych se stal jeho zetěm. No, nezatajím hříchu, člověk není svatý, zatouží ne tak po majetku, jako po kariéře, kterou mi přislíbil dr. Schmidt, a

zasnoubil jsem se se slečnou. Avšak dnes, jak jste viděla, slečno, odepsal jsem jí, že jí »vracím slovo« a roztrhl i zasnoubení.«

»Je to pravda?« otázala se Cilka hledíc upřeně v doktorovu líč.

»Do slova pravda!«

»Na vaše čestné slovo?«

»Na mé čestné slovo!« bez ostychu řekl doktor.

»Nuže dobře. Ale co vás vlastně přimělo k té roztržce?«

»Co mně přimělo? Hm!« pravil doktor, představuje zadumání. »Dovolte, slečno, aby pro tentokrát zůstala ta otázka stranou, protože již samozřejmě ne náleží k předmětu druhého bodu — slečně Schmidtové.«

»Ano, ano!« smějíc se volala Cilka. »Proberme věc parlamentárně. Přejdeme k třetímu bodu. Jaký vlastně byl smysl vaší večerní rozmluvy? Šnád je to ne taktní, že se vás tak neomaleně táži, ale, pane doktore, vy jste prohrál sázku, víte, a nehněvejte se již pro to.«

»Vlastní smysl mé rozmluvy? Hm, hm!« A doktor se při tom vskutku starostlivě pohnul na křesle. »Jest to věc dosud delikátní, a já nevím, v jaké formě bych vám ji podal.«

»Nehleďte na formu! Forma, toť zrádce. Ať věc sama za sebe mluví,« vážně, ba dokonce i jaksi příkře řekla Cilka.

»Vlastní smysl mé rozmluvy, prosím slečno, je ten, že já...« tato slova doktor cedil zvolna, čím dále, tím pomaleji, až konečně šeptem, nachylujíc se v křesle, dedal: »Miluji vás!«

A řka to, vzbopil se, mířil k Cilce, jakoby ji objati chtěl ve své mohutné rámě. Cilka zbledla, ale energickým pohybem rukou jej zadržela.

»Nikoli, pane,« pravila, »nezapomínejte se! Zůstaňte seděti! Mám se vás ještě na něco zeptati. Říkáte, že mne milujete. Ovšem, veliká čest pro mne. Samozřejmo řeknete také, že k vůli mně jste zamítl slečnu Amalii Schmidtovou, že ano?«

»Nuže, a když by tomu tak bylo?«

»Taktéž veliká čest i veliká obět pro mne, ó, veliká!« s jakýmsi nervovým stisnutím pravila Cilka. »Ale nyní mi povězte, čeho ode mne žádáte za tu čest a za tu obět?«

»Divně se, slečno, vyjadřujete,« namítl doktor. »Ani za tu čest, ani za tu obět ani za svoji lásku nežádám a nemohu žádati od vás ničeho. Já mohu pouze toužiti...«

»No tož, po čem asi toužíte?«

»Abyste... abyste... i vy mne trochu milovala.«

»A k čemu vám mé lásky?«

»Ach, slečno! Jak se tak můžete tázati? Vaše láska byla by pro mne největším pokladem, novým žitím, byla by...«

»Pane doktore!« příkře ho přerušila Cilka. »Nečiňte ze sebe básníka! To vám zcela nic nesluší. Kolikrát jen vy jste o sobě říkal, že jste člověk praktický. Mluvte tedy po svém způsobu, prakticky.«

Doktor zadíval se na Cilku, která stála před ním ještě bledá, se zafatými rty a s výrazem jakéhosi soustředěného napjetí a odhodlanosti. Změřil ji bystře

tázavým pohledem, v němž na okamžik mihnulo se něco jako zlobný úsměšek a jistota vítězství a řekl:

»Ale, slečno, vy jste mne poněkud rozčarovala. Já nemyslel, že jste v t a k o v ý c h věcech tak praktická.«

»A co jste si myslel?« odvětila Cilka. »Že mne ulovíte na nějaká slova, kterým nevěřiti mám příčinu?«

»Máte příčinu?« podivil se doktor. »Prosím, jaká to je příčina?«

»To je již mojí věcí!« odtušila Cilka. »Až na mne přijde řada, abych hovořila, pak ji také povím, to se nebojte. Ale nyní mluvte vy. Toliko vás varuji, mluvte upřímně!«

»Což jsem dosud nemluvil upřímně?« se vzezřením uražené nevinnosti pravil doktor.

»K věci, pane doktore, k věci! Čeho je vám ode mne třeba?«

Doktor po této otázce zbledl. Chvilku se rozmyšlel.

»Tedy, slečno,« řekl, »co bylo by mojí nejvroucnější touhou, nejvyšším ideálem, to má v cestě kde jaké překážky, které vy dříve musila byste odsunouti. Nedomnívejte se, že takovou překážkou považuji vaši chudobu. Mně je to lhostejné! Ovšem, pro počátek praxe, na zařízení hodilo by se něco ze zálohy, no, ale v tom je již zase moje hlava, a vám není třeba o to se starati. Vážnější překážkou jest...«

Doktor se na chvíli odmlčel.

»Co tedy?« otázala se Cilka.

»Vaše poštovní služba, to je to!« řekl doktor a vzdychl, jako by se mu byl svalil s hrudi nějaký těžký kámen.

Cilka hleděla na něho s němým zamyšlením.

»Ano, slečno!« volněji již a s jakýmsi zápallem hovořil doktor. »Ani můj otec, ani já nepřistoupíme na to, aby moje snoubenka šla pod věnec z poštovního úřadu. Žena, toť dle mého názoru něco svatého, něžného, neobsáhlého, že ani v myšlence nemohu bez rozčilení viděti ji tam, na veřejné výstavě, na tom trhu, kde neostýchavost a brutální síla potýkají se v boji za kousek chleba. Představovati si vás, slečno, uprostřed té vřavy, je mi tak bolestné, tak ponižující!...«

Cilka stála bledá, chladná, nehybná! Toliko její nadra vlnila se mocně a rychle, svědčící o hlubokém vnitřním rozčilení.

»Co tedy mám učiniti?« otázala se ledva slyšitelně.

»Zavrhnouti poštu co nejdříve, třeba zítra!«

»A kam se potom obrátiti? Vždyť zde... u vás... z vaší milosti žiti nemohu, nejsou ještě vaši.«

»No, z milosti! Jakých to užíváte slov! Pro toho, koho mám rád, všechna láska, všechna obět jest pouze povinností. Ovšem, zde vám nelze žiti, ale pro to je rada. Mám starou tetu v Stanislavově, odvezu vás k ní, pobudete tam, dokud zde nebude k svatbě vše hotové. No, tož, svolujete?«

A doktor s úsměvem opět rozevřel rámě, aby ji objal.

»Nikcli ještě,« chladně řekla Cilka. »Nyní přišla řada na mne, abych promluvila. Nebudu mluvit dlouho. Prosím vás, pane doktore, přečtěte mi nahlas tento dopis a vysvětlete mi jeho obsah!«

A podala mu list, který ji před chvíli dala Josefová.

Doktor vzehopil se z křesla jakoby vzňatý, vrhnuv pohled na hrubé klikyháky a slepičí pařáty, jimiž naškrabáno bylo jeho jméno na obálce.

»Odkud jste vzala tento dopis?« řekl různě.

»Neobávejte se, pane doktore, já ho neukradla,« chladně odvětila Cilka. »Josefová našla jej na schodech a domnívajíce se, že je můj, dala mi jej. Dopis byl zvlášť, bez obálky, a pohlédnouc na dopis, viděla jsem účet za praní, za mytí podlahy, za čištění obuvi, a pod ním podpis: »Amalia Schmidt, Ihr altes Stubenmadl.« Až potom pohlédla jsem na obálku a viděla, že dopis adresován vám. Prosím, pane doktore, vracím vám tento důležitý dokument.«

Doktor zůstal, jak se říká, jako do země zaražený, ale pak s nuceným úsměvem počal zvolna:

»Nuže, slečno Cecilie, a co z toho vzejde?«

»Nic,« pravila Cilka, »pouze škoda jen, že jste se zaručil slovem ctí, že vaše bajka se slečnou Amálií jest pravdiva. To znamená, a já nyní vím, jaká je ta vaše čest!«

»Vždyť to byl žert, nevinný žert!«

»Tak právě nevinný, jako ten, jaký vy jste chtěl učiniti i se mnou! Oh, nyní jsem vám porozuměla! Nyní vím, proč vám překážela moje služba! Víím, ke které tetičce jste mne chtěl zavést! Víím, jakým způsobem chtěl jste učiniti mne svojí! Bože můj, Bože!« dodala, zavzlykajíc pláčem, »co jen jsem vám učinila, že jste se mi tak vysmíval? Proč vy, jako ten vlk, od prvé chvíle toliko o to se staráte, abyste mne zhltnul, v bláto zdeptal, zošklivil ve vlastních očích!«

A zalévajíc se horkými slzami, jako v mdlobě upadla obličejem do podušek. Těžké vzlykání otrásalo celým jejím tělem. Doktora dávno již nebylo v pokoji, a místo toho stará Josefová jako matka nachylovala se nad plačící divčinou.

Dlouho teprve uklidnila se Cilka a dlouho nemohla usnouti. Život jevil se jí tak těžkým, nebezpečným a zrádným, jako tomu, kdo zabloudil v lese, plném hadů, vlků a otravného ovzduší.

Příštího dne prostřednictvím Josefově omluvila se Temnickým z opozdění. A po poledni, po úředních hodinách na poště pospíšila k staré Nevěřské. Nešťastná žena, jež, jak patrně, vyplakala již všechny slzy nad mrtvolou Olgy, přijala Cilku jako první paprsek světla po temné noci. Její slova, plná vroucí, srdečné lásky o zesnulé, plná čistého, dívčího soucitu jmenovitě o jejím poklesku a o jejím velikém utrpení starěnka pila jako obrozující rosu. A když jí Cilka vyprávěla svoji příhodu s doktorem Temnickým, babička objímajíc ji upřímně a smáčeje slzami její mladé čelo, pravila:

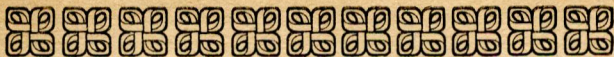
»Moje děťátko zlaté, ubohé! Pojď ke mně! Zaujmi zde místo, které tak náhle uprázdnila smrt! Buď mým dítětem! Budeme se milovati, budeme chrániti jedna druhé. A těch, kteří usilují o naši záhubu, ať Bůh odsoudí jak sám bude chtíti!«

Cilka líbala babičku na vráskovité ruce, rosíc je slzami.

Lvov, v červnu r. 1888.

MEZI DOBRÝMI LIDMI.

I.

Proč se tak díváte na moje ruce? Nu, nelibi-li se vám, přisvědčte! Nejsou hezké, ještě s mozoly. Páni nemají rádi takových rukou u děvčat. Nemyslete si, že jsem vyrostla na lehkém chlebě, že jsem se na lehký chléb vrhla s lehkým srdcem! Ech co, jen pryč se srdcem! Nechci o něm mluvit — a neptejte se! Ani pomyslit naň nechci.

Ale co vám mám povídati o bývalém životě? Je to taková zvláštní i obyčejná historie, jakých můžete spatřit na tisíce. Můj otec byl správcem u jakéhosi velkostatkáře na Podolí. Vedlo se mu dobře. Matku svoji mnoho nepamatuji. Toliko vzpomínám, jak mne pěstila a celovala a nazývala ruměnným jablíčkem. Jistě že si nikdy nepomyslela, ani se jí nezazdalo o tom, kam se její jablíčko zakutálí.

Dali mne do školy do Tarnopole. Nebyla jsem tam dlouho a neučila se. Byla jsem vzezřením velice hezká; a matka mne tuze milovala, i namluvila otcí, aby mne vzal ze školy už po třetím roce.

»K čemu je třeba naši Romce školy?« — řekla; »proč by si měla hlavu nmoutiti? Pro svou krásu nezůstane doma dlouho seděti. Brzo ji ode mne vezmou, možná dříve než se naději, jak ona, ta kytička moje, roste do krásy.«

Vrátila jsem se domů a byla jsem ovšem ráda. Na vesnici je tak krásně! Ve dvoře byli také mladí páni, bavili jsme se, na piano hráli, loudali se po velikánském dvorském sadě, můj otec vozil nás po rybníce na člunu.

Radost netrvala dlouho. Matka zemřela na zápal plic, otec pro cosi se velice trdil, počal píti a blouditi po nocích, a konečně kteréhosi rána našla jsem ho na lůžku neživého, s podřezaným hrdlem, v kaluži krve. Já omdlela pohledem na něho, plakala a zoufala jsem, nemohouc pochopiti, co jen se mu stalo. S počátku se říkalo, že se zabil z touhy po matce, ale nevěřila jsem tomu. Byla jsem už dvanáctiletá a věděla jsem, že neměl matku rád, že se často ve své ložnici hádali, že matka tajně plakávala a vždy opakovala:

»Ach, co jen to ten neznaboh vyvádí! Co to vyvádí! On mne přivede do hrobu! Vlastní dítě zničí!«

Tehdy jsem nemohla všemu porozuměti a potom jsem se nemohla domyslit, co to znamenalo. Toliko nejasně jsem se domnívala, že matka proto asi zemřela. Mučila jsem se myšlenkami, co by to mohlo znamenati, ale nemohla se ničeho dopídit. Otec byl ke mně tak dobrý, tolik mne miloval, krásně mne strožil, kupoval mi vše, čeho se mi zachtělo, takže strašná matčina slova »vlastní dítě zničí« nemohla se

mi v hlavě srovnati, zdála se mi jakousi zlou pomluvou.

Až po otcově smrti se mi vše rázem objasnilo.

Ještě ani nemohli umýti a uložit mrtvé tělo, přišel do domu velkostatkář se správcem a ještě s několika pisaři a s komisařem, se starostou obce a četníky. Počali zodmykati všechny zásuvky, prohlížeti každou skulinu a zákoutí. Co tam hledali, nevím, neboť jsem celý čas stála u mrtvoly, tiskla se k ní, jakobych u ní hledala ochrany — neslzela jsem, jen se chvěla a tiše vzlykala jako dítě. Tolik jen jsem pak zaslechla, jak si kolem šeptali: »Zloděj, zloděj, okrádal paňskou pokladnu, držel si milenku ve vsi!«

Ani jsem všechno nedoposlouchala. Tak jsem otce milovala!... Velkostatkář pak přišel ještě jednou, když mrtvola byla již upravená, ale nepohlednuv na ni, jen ke mně se přiklonil, vzal mne za bradu, pohlédl na moje uslzené líce, pohladil po hlavě, dal mi dukát; a po pohřbu poručil mi, abych se sebrala se svými několika kousky pozůstalosti, poručil posaditi mne na vůz a odvézti do Tarnopole, k ujci, bratru nebožky mé matky. Ostatní, co zbylo v domě, velkostatkář zadržel pro sebe jakožto odškodné za to, co mu otec vzal.

II.

Ujec byl malý magistrátní úředník a měl pět děvčat — nejstarší byla již 28 roků stará a nejmladší 15. Všechny v letech, všechny už se chtěly vdávati, ale nikdo ani trochu se o ně nezajímal. Ubohé to byly dívky. Beze škol a vzdělání, beze jmění, bez nějakého

vyučeního zaměstnání, kromě toho nejnutnějšího šití, a ještě nevzhledné, jakési šilhavé, s velikými ústy, malinké jako baňčičky. Ale nároky byly — však také byly dětmi úředníka, a jejich matka byla šlechtična, z měšťanského domu. Aby přátelily s prostou dělnicí, to by si byly udělaly strašnou hanbu. Přinést ze studně vody nebo z nedalekého krámu chleba — kdež pak! Bože chraň! Pět takových děvčat a ještě služku měly! A přece nedostatek v domě, otcovo služné skrovné. Nu, což bych vám povídala, jaký v tom domě byl život. Zakousla jsem ho celé čtyři roky a víte... Možná, že to, co já teď činím, je veliký hřích. Ale myslím, za to peklo, které jsem prožila tam u strýce po ta leta, že všechny moje hříchy budou mi odpuštěny. Svoje pokání jsem si ještě před zhřešením odpýkala.

Ještě dříve, než jsem vešla do tohoto domu, ihned jsem poznala, že pro mne začíná nový život. Moje sestřenice mne obstoupily, tiskly, líbaly, hladily pod bradou... »Romečko! Romečko! Aj, aj, jak vyrostla, jaká je hezká!« Obhlížely mne se všech stran, jako nějaké zvíře. Chvála Bohu, i pohostily, několik dní vodily na procházku k známým i jen po městě. Všechny se mnou zacházely tak jemně, laskavě. »Romečko, podej tohle!« »Romečko, přines tohle!«

Po několika dnech, vidouc, jaká v jejich životě je strašná pustota, věčné jen rozmluvy o pánech, kteří nechtěli přijímati, o šatstvu, jak ta je oblečená a jak ona — pocítila jsem jakousi omrzlost. Lidí, o nichž hovořili, jsem neznala a doma, ještě při matce, i potom po její smrti, přivykla jsem práci — vedla jsem

celé otcovo hospodářství. Tak i zde chápala jsem se práce. Ale jen tohoto bylo třeba. Hned od prvního propustily služku a já, částečně dobrovolně, částečně na jejich prosby jaksi nenápadně nastoupila jsem na její místo.

»K čemu nám služby třeba, že ano, Romečko? Však si samy poradíme. Studna je blízko, krám blízko, nu, a kolem kuchyně? Vždyť to jako bychom v plesu byly a nikoli prvně!«

Souhlasila jsem, neboť to byla pravda, toliko jsem se trochu divila, že mne za každým slovem pak celují a tisknou, jako bych byla každé z nich dukát darovala.

»Vid', Romečko, že budeme pracovati všechno společně, budeme si pomáhati jako sestry! Vždyť tys naše sestřička, že?« ...

A začalo to tak, že jsem se u nich stala služkou. Byla jsem ještě slaboučká, výrostek, ale nešetřila jsem svojí silou, vážila jsem vodu, prala týdně jejich bílé prádlo, čistila obuv strýcovi i slečnám, vařila jídlo. Nic by to nebylo, kdyby i ony mi byly pomáhaly. Ale jejich pomoc byla taková: Když bylo prádlo čistě vypráno a usušeno, vzaly ho a prohlížely. Bylo-li jíti ráno na trh do města, tu některá jde se mnou; já nesu košík s nákupem (někdy se muselo nést na zádech), a ona platí a usmívá se. »Romečko, udělej tohle!« »Romečko, učiň tohle!« »Romečko, doběhni semhle!« »Doneš list na poštu!« »Kup otcí tabáku!« A tak to šlo od rána do pozdní noci. A vše jemně, laskavě. Ale ovšem, když jsme šly do trhu, musila jsem se držeti vzadu, jako nějaká služka. Ba, později začalo se s trochu jiným zvukem:

»Romko, jakže tak pomalu chodiš!«

»Romko, jak dlouho sedíš u té studně! Já nejsem dosud umytá!«

»Romko, jak dlouho ty se češeš! Proč se tak dlouho loudáš, a naše sukně leží ještě nevyčistěné!«

A já měla husté, pěkné vlasy, a opravdu měla jsem s nimi denně co dělati, abych je uvedla do pořádku. Vědouce, že se nikdy nesmím řádně věnovati svým pyšným copanům, vzala jsem je a uštíhla. Jak se z toho radovaly moje delikátní sestřenky, to vám ani nemohu povědět.

»Aj, Romečka! Jaká je hezká! Jaký je z ní milý klučik! Božíčku, jako klučik!«

A opět celování, hlazení pod bradou, tisknutí. Vim, že to z dobroty srdce, ale mně to bylo již mnoho. Ale co dělati. Nebylo, kam se obrátit; cítila jsem se zdravou, viděla jsem, že i ony jsou se mnou spokojeny a že denně vypočítávají, kolik jim teď ubylo výdajů: i na platě pro služku (neboť mně ničeho nedávaly), i na živobytí a palivu. Pohleďte: služka chodila vždy sama do trhu, ale potom, když od nás odešla a slečna začala chodit se mnou, ukázalo se, že denně ošidila je o nějakých 20 až 30 kr., i že kupovala horší živobytí. Ano, i k topení v kuchyni, když zde slečny nedohlédly, spálila daleko více dříví, vypotřebovala více omastku, než já. Nu, a řídití na mne nic nepotřebovaly, měla jsem dosti šatstva svého i po matce, měla jsem i něco peněz za otcovo šatstvo, jehož jsem si vyžádala od pána a sbalila zároveň se svým. Ty peníze jsem chránila pro »strýčka Příhodu«, neukazovala se s nimi doma a nemluvila o nich slečnám, domnívajíce se, že

není zapotřebí ukazovati je pro pokušení a sobě pro nepříjemnost.

Osobně nejvíce do srdce mi padl strýc. Byl tuze dobrý člověk, už šedivý, shrbený a tak tichý, že ho doma nebylo nikdy slyšeti. Přijde z kanceláře jen aby mu podaly oběd, a nikdy neříká: to je špatně uvařené, tohle nemám rád, chtěl bych to neb ono!... Ne, žádných námitek! Jí, co je, ještě i děti konejší, aby nereptaly a děkovaly Bohu i za to, co je. A potom, ať v zimě či v létě, posadí se do křesla, zakouří si z dýmky a čte časopisy, dokud nezdřímne. Dívky v sousedním pokoji skotačí, hašteří se nebo se smějí a řehotají, potom se seberou a v celém houfu jdou na procházku, jemu se posmívají. On již všemu přivykl, tak jako ten mlynář, co přivykl mlácení moučnými pytly.

Někdy, když dívky odejdou a toliko já jsem doma, chodím po kuchyni nebo v pokojích a pracuji, on obyčejně vstane a dlouho pohlíží na moji práci, lituje mne:

»Ubohá Romečko, dítě moje zlaté! Čím se ti odplatím za tvoji upřímnost, za tvoji neustálou práci?«

Já mlčím, toliko oči na něho vytřeštím, jako hloupá vypadám, neboť co také mu mám říci?

A on přijde, políbí mne na čelo, ano, má i slze v očích.

»Ožil jsem při tobě, dítě moje!« říká. »Tělem i duší ožil. Poslední služka nás okrádala, častovala všelijakou bandou. Dcerky se s ní svářily den co den, ale ani jedna rukou nehnula, aby tomu udělaly konec.

Ale při tobě i jakýsi stud je pojal, časem chtěji i něco dělati. Bože, a co s nimi bude, kam se poději?»

Bylo patrnó, že se tuze trápil pro své dcery, ale neměl odvahy do očí jim říci ani slova, bál se jejich křiku. Toliko přede mnou otevřel svoji duši, neboť věděl, že všechno vyslechnu a slečnám ničeho neřeknu.

»Bůh ti zaplať, dítě moje,« opakoval po každém takovém hovoru. »Bůh ti zaplať za tvoje dobré srdce, neboť já, ubohý, nemožný člověk, nikdy nebudu moci tobě tak učiniti!«

III.

Mijel rok za rokem. Já povyrůstala a moje postavení mezi nezámožnými sestřenkami stávalo se čím dále horší. Přes neustávající práci byla jsem zdravá, čilá, veselá. Nelíbilo se jim, že jsem byla nejhezčí ze všech. Když jsme měly jíti na trh pro nákup, byla jsem třeba oblečena v zašpiněném, potrhaném šatě, protože slečny úmyslně nedaly mi před tím umýti se ani přičesati, a tak všichni kolemjdoucí mladí páni nedívali se na slečnu, ale obraceli oči po mně.

»Romko, kam se to díváš!« zabručela na mne slečna, když jsem se stranou setkala s pohledem nějakého mladého muže. Ale sama, nemyslete si, jako když očima láká téhož mladého muže: mne! mne! A tak tedy, jestliže v jejích očích závist dřímala jako jiskra v popeli, v mých veselost živým plamenem hořela. Tak mi to řekl i jejich vlastní otec.

Nebraly mne s sebou na každou procházku, ani samotnou mne nepustily.

»Nemožno!« hovořily mezi sebou. »Ona je naší svě-
řenkou, sirotek, my za ni zodpovídáme. Však jí už
z očí hledí, jaká ji čeká dráha, kdybychom ji daly vol-
nost!«

A při tom dívaly se jedna po druhé a usmívaly se
tak divně, až jsem celá zrudla studem až do hloubi
duše, třeba jsem ani nevěděla, co tím míní a co mne
samotnou čeká.

Takovým způsobem proměnila jsem se ze služky v
nevěstnici. Nebraly na mne již pražádných ohledů.
»Romko, jak se opovažuješ mluvit s námi jako se
sobě rovnými?« »Romko, hybaj do kuchyně!« »Vy-
rostla při našem chlebě a chce ze sebe dělati slečnu.«
Taková tedy slova jsem od nich slyšela. Počaly před-
hazovati mi i otce zloděje, ba po straně mne i potlou-
kaly. Shledaly, že mnoho jím, třeba že jsem jedla
pouze to, co zbylo od jejich oběda. Ustanovily, že mi
ani toho nebudou dávat a kupovaly pro mne samot-
nou zemáky, ječné kroupy nebo kukuřici a poručily,
abych to pro sebe vařila ve zvláštním hrnku.

Od nějakého času zavedly takový zvyk, že na ur-
čité dny zvaly k sobě někoho na čaj. Zvaly obyčejně
mladé pány, studenty z vyšších škol, úředníky, vojsko.
A při takové příležitosti nesměla jsem se vzdáliti
z kuchyně, slečny samy posluhovaly, aby ukázaly, jaké
jsou hospodyně. Já nejednou zahrabala jsem se v tem-
ný koutek kuchyně, trochu si zaplakala, a pak jsem
jen vzlykala a poslouchala do půlnoci, co tam v po-
koji zatím hlučeli. Moje slečny repetily i smály se
hlasitě; jejich otce neviděti nikdy, ten jen tak zdán-
livě sedí u hostí, ale věděla jsem, že starý, usadiv se

do koutka na své křeslo s podpěradly, dřímá kdesi s dýmkou v zubech.

Často se mi stávalo, když jsem poslouchala ten veselý lomoz tam v osvětleném pokoji, nebo když se mi zjevily rozesmáté lícе a blýskavé oči pánů, že jsem si pomyslíla, já že nejsem horší jich a musím zde vadnouti v temné, nepěkné kuchyni. Ale myslím si dále: co také ubohá děvčata, moje sestřenky, mají činiti! Bojí se, abych jim neodbyla nějakého ženicha. To naše ubohost činí nás zlymi a závistivými, nikoli zlě srdce.

IV.

Jednoho takového večírku sešli se již všichni hosté, slečny byly u nich, a já osaměla v kuchyni při práci. Obyčejně, když hostě přicházeli, slečny vítaly je v kuchyni a hleděly umístiti je tak, aby žádný z nich si mne nemohl všimnouti. Nebo také některá z nich mne štulcem napomenula aneb obrátila obličejem do kouta. Hosté si tedy mysleli, že je u nich nějaká stará služka. Tentokráte stalo se však, že, zatím co ony seděly již a pily čaj, vešel ještě jeden host, mladý důstojník, takový hezký, přívětivý. Spatřiv mne na první pohled, podivil se.

»Aj, kuchařinka!« řekl vesele, »nová kuchařinka!«
A chtěl mne štipnouti do brady.

»Prosím,« řekla jsem, tlumíc boj, který se v mém nitru odehrával, »ani kuchařinka, ani nová. Jsem tu již tři roky!«

»Aj, a ani jednou jsem ji neviděl!« mluvil, svlékaje plášť.

»A což mám býti pánovi na výstavu?« odpověděla jsem, hledíc si své práce.

»Nu, nu,« říkal šeptem a znovu chce mne pohladiti, »jen se nedurdi! Tak ty praviš, že tu sloužíš již tři roky?«

»Nesloužím!« odpověděla jsem příkře, »jsem tu u strýce.«

Jakoby ho chladnou vodou polila tato slova. Stál, vytřeštiv široko oči a ničeho více nehovořil, toliko po lících přeběhla mu jakási chmura: bylo zřejmo, že vymyslel se v moje postavení. V téže chvíli otevřely se dveře u pokoje, vběhla starší slečna s podnosem a taktéž stanula, spatřivši důstojníka.

»Aj, pan poručík!« zvolala, nevědouc, má-li se radovati z jeho příchodu, nebo zlobiti se na mne. »Takhle dodržuje pán slovo? Či teprv teď máte sedmou hodinu?«

»Promiňte, slečno,« řekl důstojník, klanící se, »musil jsem rozvésti patrolu, proto jsem se opozdil.«

Odešli pak do pokoje.

Nevím, proč jsem byla na něho tak rozzlobená, až se mi vhrnuly slzy do očí, ačkoli bych si byla musila současně přiznati, že se mi zalíbil. V jeho obličejí byla zřejmá dobrota a něžnost, a jeho podiv, když uslyšel, že jsem sestřenka slečen, taktéž svědčil o jeho dobrotě.

Uklidnivši se, usedla jsem opět ve svém koutku a naslouchala hovoru hostí. Srdce moje tlouklo jaksi nezvykle, a hleděla jsem uchem uloviti a rozpoznati jeho hlas. Mluvil prostě, bez obvyklého u většiny dů-

stojníků hlasitějšího řízného přízvuku. Mluvil zvolna a málo. To se mi taktéž líbilo.

Příští den ihned sesypaly se na mne slečny s láním. »Ty opice, ty ničemo, jak jsi se opovážila ukázati se mu před oči!« Zaplakala jsem a řekla, že tím nejsem vinna, že přišel nenadále a sám první ke mně promluvil. Že ke mně začal tak, jako mladí páni ke služkám počínají mluvit, že jsem se styděla a bála se říci jim o tom. Slečny změkly, začaly mne libati, koupily mi šátek za pět zlatých a prosily, abych vždycky, když se začnou scházet hosté, shasla světlo v kuchyni a seděla potmě. Ze všeho porozuměla jsem, že ten důstojník i jim se libil. Ale jaké bylo jejich zklamání, když příští večírek, nedbaje jejich pozvání, se neobjevil! Tisíce dohadů, láni, hřmění, nejvíce na mne počaly zle hromovati, když v tom přišel od něho list. Omlouval se tím, že byl poslán na patrolu.

Po několika dnech, když jsem časně ráno šla pro vodu, cítím, že kdosi ze zadu klade mi ruku na plece. Ohlédnu se — on to!

»Dobrý den, slečno Romualdo!« Odkud se dozvěděl mé jméno!

»Dobrý den, pane,« odpovídám třesoucím se hlasem.

Přidal se ke mně, třebaže jsem nesla konvice v obou rukou. Na ulici bylo ještě pusto. Mlčel hodnou chvíli a pozoroval mne v ranním pološeru.

»Ubohé dítě,« řekl konečně. »Patrné, že se vám strýc nestal otcem.«

»Můj strýc je dobrý člověk,« řekla jsem, nepozvednouc k němu oči.

»Vím, vim,« odvětil s lehkým úsměškem v hlase.

Opět se odmlčel. Byli jsme již blízko studny, u níž stály dvě, tři služby.

»Chodíváte někdy na poštu?« otázal se posléze, nemoha se probrati z jakéhosi zadumání.

»Strýc mne posílá pro noviny.«

»Tam na vaše jméno je dopis poste restante. Umíte čísti?«

»Ano, jak pak bych neuměla?«

»A nezapomenete? Poste restante, pouze jméno, bez příjmení. Pročtete ho. Zamyslete se nad tím, co vám piší. Nemám příležitosti, abych si s vámi promluvil, tedy mi napadlo, že vám napiší. Poručím se vám!«

A nedočkav mé odpovědi, rychle odešel.

Ve mně jakoby se kámen do hrudi položil místo srdce. Dopis mně! Od něho! A čeho ode mne žádá? Snad ne něco zlého? Vypadá jako člověk rozvázný, který ví, co má činiti. A já mu neučinila nic zlého, zač by mi tedy měl zlým spláceti?

Těžko mi bylo ukrýti svoje vzrušení před slečnami. Celé jitro jsem byla všecka nesvá, sotva jsem se dočkala desáté hodiny, kdy jsem byla obyčejně posílána na poštu pro noviny strýcovy. Zaobalivši hlavu šátkem, běžela jsem na poštu a protlačila se až k dřevěnému pažení, za nímž expeditorka vydávala dopisy poste restante.

»Prosím, slečno, nemám-li zde dopisu »Romualda?« řekla jsem s tak nepevným a třesoucím se hlasem, že několik pánů, kteří taktéž stáli před okénkem, zadívali se na mne s úsměšnými, jak se mi zdálo, pohledy.

Expeditorka počala přebírat dopisy v přihrádce.

»A odkud to má býti dopis?« otázala se.

»Místní,« ledva jsem zašeptala, zakrývajíce obličej šátkem.

V téže chvíli octnul se v mých rukách neveliký, podlouhlý dopis. Stiskla jsem jej a všechna se chvěla, takže jsem sotva do ruky vzala hrst zásilek. Vyběhši z kanceláře, stanula jsem u okna tamtéž, v chodbě poštovní budovy, abych přečetla si dopis. Věděla jsem, že doma nebudu si jej moci pročísti úkradkem. Třesoucí se rukou roztrhla jsem obálku a vyňala aršík bílého čistého papíru. Písmo bylo krásné, čitelné, ale písmenka v některou chvíli buďto mi před očima skákala nebo se mi zrak zamžil. Potom jsem se poněkud upokojila a pročetla toto:

»V těchto dnech odjedu do Přemyšlu a nepřijdu již do domu Vašeho strýce. Ani tam nechci býti — proč, domyslete si ihned sama. Viděl jsem Vaše nešťastné postavení a s Vaším strýcem o Vás hovořil. Kdybych Vám řekl, že Vás miluji, tu měla byste právo nevěriti mně, neboť jak je možné, zamilovati se do někoho, aniž bychom ho blíže znali? Proto Vám nebudu mluvit o lásce, ale řeknu Vám pouze toto: Jsem chudý důstojník, z prostého rodu. Mládenecký život mne omrzel, chtěl bych zakusiti alespoň trochu tepla rodinného hnízda. Vlastní rodiny nemám, nemohu se oženiti bez kauce, takové dívky, která by mne kaucí založila a při tom i mně se líbila, jistě nenajdu a zaprodati se pro kauci za muže takové, kterou bych nemiloval — taktéž nechci. Nynější můj měsíční plat vystačil by jen tak — tak na vydržování rodiny. Co mám tedy činiti? Správná cesta je mi uzavřena, sám zákon nutí mne k nesprávnosti. Znáám Vás jako čest-

nou dívku, a nesmím kořistiti z Vašeho smutného postavení. Ale vim, že Vaše postavení je bezvýhodné, a proto myslím, že lepší pro Vás bude, státi se moji, třeba nezasnoubenou ženuškou, než věčnou služkou svých sestřenic. Budeme spolu žíti, obejdeme se s tím, co máme, a až dosloužím vyššího stupně, pak vystoupím ze služby a vezmeme se. Nebudu před Vámi tajiti, že to není snadná a lehká věc. Ale může nastati vojna, mohu se v ní vyznamenati a dilo půjde lépe. Jednejte, jak chcete. Řeknu Vám o sobě jen něco málo. Jsem člověk prostý, tichý, vyrostl jsem v chudobě, přivykl skromnému životu a práci, a i to je pravda, že, jakmile jsem Vás spatřil, zamiloval jsem si Vás. Odvážíte-li se jíti se mnou, tedy buďte v sobotu večer se všemi svými zavazadly na nádraží. Zopatřím Vám listek. Rozhodně v sobotu večer budu čekati na nádraží. Nepřijdete-li, jak chcete, nebudu Vám toho opravdu míti za zlé. Ale přijdete-li, tedy na shledanou!«

Jak vidíte, naučila jsem se dobře nazpaměť tento dopis. Mám jej dosud u sebe, jedinou památku svého štěstí. Čtouc jej, pozorovala jsem, že se celá zalévám ruměncem, a opět blednu. Po přečtení přepadlo mne chvění a já nevěděla, co mám činiti, kam schovati papír, kam jíti a co mysliti. Tak mi napadlo, jak mne matka kdysi chovala a pěstila, vyhledávala pro mne nejhezčí a nejbohatší ženichy, a později, když jsem počala odrůstati, vždycky střežla mne před vojskem. Napadly mi občas vyslechnuté rozmluvy mých sestřenic o důstojnících, o jejich nemorálním životě, o děvčatech, které si vydržují a po nějakém čase je

vyhánějí a vydávají do hanby, a bylo mi strašno z toho listu, který schovala jsem pod šněrovačkou. Ale tak mi to připadlo, jakoby se tam byl uhnízdil chladný had. Když jsem však pomyslíla na svoji ubohost a bezvýhodné postavení, na to, že i samy moje sestřenky nerozmýšlely by se mnoho, kdyby první lepší důstojník byl jim nabídnul totéž, co mně — dále stanul před mými zraky hezký, usměvavý obličej mého důstojníka, jeho měkký výraz, milé pohyby a jmenovitě jeho oči jasné, hluboké a čisté, tu jsem tenkrát pocítila, že se nepostavím proti tomuto prvnímu v mém životě pokušení, že půjdu tam, kde mi klíčí naděje třeba nedlouhého a draho zaplaceného štěstí.

Do soboty byly ještě tři dny, ale v těchto třech dnech jsem takměř ani nepomyslíla na svoji budoucnost. Prožila jsem tyto tři dny v jakési neustálé hoře, v bezmyšlenkovitosti, strachu i naději dohromady. A v sobotu večer, když moje sestřenky se strýcem odešly na procházku, přebrala jsem, co jen bylo nejlepšího, a sebravši svoje věci do nevelikého balíku, odešla jsem na nádraží, neohlédajíc se, neřkouc nikomu ani slova, a teprve až z Přemyslu napsala jsem strýci list, poděkovala mu za chléb a sůl, a řekla jsem, že jsem odešla do nové povinnosti.

V.

Ale což bych vás nudila dlouhým vypravováním!

Můj důstojník byl tuze dobrý člověk. Za toho půldruhého roku, co jsme spolu žili, neslyšela jsem od něho zlého slova. Po těžké škole, kterou jsem prošla

u svého strýce, byl pro mne jako sluneční světlo a teplo. Zamiloval si mne, odlehčil od těžké práce, dal mi svobodněji vydechnouti, hovořil se mnou jako se sobě rovnou, miloval mne jako sestru. Za několik týdnů jsem ožila, vzpomatovala jsem se. Vyšla-li jsem do města, lidé se za mnou ohlíželi, a nejednou jsem zaslechla, že páni šeptali: »To je hezká slečinka!« Důstojník mi zřídil oblek, a bylo patrno, že mne miloval, neboť vynášel tisícero příležitostí, aby mi učinil radost, přinášel dárky, knihy, květiny.

Jen jedno se nestalo tak, jak jsem myslila: nežili jsme spolu. On musel ze služebních příčin bydleti v kasárnách, — a já ovšem tam s ním býti nemohla. Vynášel mi byteček, hezký pokojík s nábytkem; stravovala jsem se u sousedky, ženy nějakého řemeslníka, a on ke mně chodil ve volném čase po službě, obyčejně na noc. Pili jsme spolu čaj a rozmlouvali do půlnoci.

Vypravoval mi o svém životě, o své službě i jejích obtížích, o tom, co se děje ve světě. Já seděla, oči s něho nespouštějíc a pozorovala, že bych ho byla poslouchala celou noc. Sediš-li celý den sama, čteš, pišeš, z okna hledíš, jsi ráda za živý lidský hlas. A on tak krásně uměl vypravovati! . . .

»Romečko, nuže, pověz mi také něco o sobě,« říkával.

Věděla jsem, že ho miluji a rodila se ve mně touha, udržeti si jeho lásku, nedávala jsem se o to tedy nikdy prositi. Chtěla jsem mu také ukázati, že nejsem taková hloupá, nevzdělaná husa. Vypravovala jsem i nejmenší podrobnosti ze svého života s vřelým zápa-

lem, abych ho zaujala, a nejednou on poslouchal, poslouchal, tu začal mne líbati, přivinul k sobě a řekl:

»Ubohé dítě, co z tebe mohlo býti, kdyby se byl Osud na tebe usmál!«

Když se časem vyčerpalo vše, co jsem věděla ze svého života, vyprávěla jsem mu všechno, co jsem během dne četla a přemýšlela. To ho taktéž zajímalo.

»Nudiš se, moje srdéčko,« říkával, »ale co dělati. Tak jsme se, ubozí, sešli. Myslíš, že nemám té své služby až po uši? Trpme, Romečko, ještě několik roků, snad to bude pak zase nějaké jiné.«

»Můj milý,« odpovídala jsem mu, »což pak si ti žaluji na nudu? Nemám dlouhé chvíle. Najdu si vždycky nějakou práci, a proč bych se nudila? Pomyslím-li si, z jakého pekla tys mne vyrval, a jaká jsem teď šťastná, tu nejednou mi v hlavě napadne, můj Bože, není-li pro mne toho štěstí mnoho? Viš, přivykla jsem od mládi báti se štěstí a vždycky myslím, že každé štěstí nutno si vykoupiti, jako za nějaké těžké provinění. Mně na příklad se tak vždycky stalo.«

V čase žní musil jíti na manevry a musili jsme se rozejíti na několik týdnů. Pozaplativ za mne všechno a louče se, neřekl nic jiného, než: »Nezapomeň na mne, Romečko! Miluji tě!« Věřil mi, že ho nezradím, třebaže dosud nevěděl, že ve mně je plod jeho lásky. Od několika dní jsem to postřehla a nechtěla mu ničeho říci, ale teprve nyní jsem určitě pocítila, jak velmi jej miluji. Na jeho slova jsem se rozplakala a zavěsila se na jeho šíji, líbala jeho ústa i oči, nemohouc ničeho promluvit, než:

»Miláčku můj!... Milovaný!... Zlatý!...«

Teskně bylo po jeho odjezdu. Dusno v městě, prach. Vyšla-li jsem za město, nad San, posadila jsem se někde v zákoutí, aby mne nikdo neviděl a po celé hodiny dívala se na vodu.

Oj sedím já na ostrůvku,

a řine se voda, řine...

Oj, nedávejte mne nemilému,

ať raději zahyne!

Tato slova i nářek šinuly se mojí hlavou, když tak pod mými nohama měnila a šinula se vlna za vlnou, bez konce a odpočinku. A myslívala jsem si: Co to vlastně je — tahle voda? Proč musí stále běžeti? Od-kud jen se jí z těch hor tolik bere? Nejednou mi také cosi napadlo, abych se vrhla do její tajemné, křišťálové hlubiny. Pode mnou zvolna houpaly se velké, červenohnědé javory, proháněly se stříbrné bělice, lenivě v hlubině dřímali leniví kapři a na samém břehu vyhřívala se žravá štika, natahujíc se nevzrušeně jako poleno a já přemýšlela, že tam ve vodě jest asi život a pořádek daleko lepší a klidnější než u nás. A kdykoli jsem se zadívala na ty vlny, zdálo se mi, že i celé žití naše se všim jeho hořem, se všemi radostmi a nadějemi — není nic jiného, než právě taková vlna. Jedna jasnější, druhá smutná. Jedna šumí a kлокotá, druhá tiše, ledva slyšitelně sklouzne s povrchu a propadne beze stop. Což není právě takové i žití naše? I chtěla jsem několikrát vrhnouti se do těch křišťálových vln, utonouti v nich a rozplynouti se. Ne však ze žalu, protože jsem tehdy nebědovala. Odjížděje za-

platil za mne kdejaké potřeby, ponechal mi i na byt a stravu, a jaká byla kromě toho moje vydání? Ani na budoucnost jsem nemyslela. Věděla jsem o své opoře — o něm, a viděla před sebou toliko jeden cíl — abych si udržela jeho lásku, abych mu život oslabil. A jestliže jsem časem zatoužila utonouti v těch čistých vlnách, to jen z jakéhosi nejasného vědomí, že tam bylo by jaksi spokojeněji a mile, že bych kudys věčně plula, bez vlastní vůle a myšlenky, houpala se na vlnách a nepotřebovala bych ani mysliti, ani starati se o nic.

Ale tu již minul měsíc, skončily manévry a on vrátil se unavený, zanedbaný, roztrhaný, ale zdrav a veselý. Přibýlo mi hodně práce, abych přivedla do pořádku jeho prádlo i oblek, ale práce ta byla pro mne opravdu rozkoší. Neustále jsme hovořili, vypravovali si o svém životě za rozluky. On vypravoval, že viděl císaře a že císař pochválil jej zvláště za rozumné vykonání jakéhosi úkolu. Radovali jsme se, protože císařská pochvala mnoho značí i při postupu. Několikrát šli jsme také na procházku, obyčejně nad San, na moje oblíbené místo ve vrbinách. On si zřídil udici a lovil ryby, ale obyčejně nemohl ničeho uloviti. A skutečně tyto dny byly nejšťastnějšími v mém životě. Seděli jsme tak oba vedle sebe, hleděli na vlny a nemluvili ničeho, jen tušili blízkost jeden druhého a věděli, že jeden za druhého jest hotov dáti vše.

Nu, nu, nesmějte se! Bývají takové chvíle v životě každého člověka. Konečně, vždyť o nich nemusíme vědět pouze z knih.

VI.

»Poslyš, Romečko, mám velikou žízeň!«

»A já také!« řekla jsem.

Vraceli jsme se totiž z procházky nad Sanem. Od několika neděl vrátil se zase do služby, ale kdykoli jen měl volně odpoledne, přišel ke mně, já již čekala oblečená a vyšli jsme k Sanu.

»Viš co, zajdeme semhle do restaurace na pivo.«

Mně něco napadlo při těch slovech.

»Snad by bylo lépe, abychom šli domů a dali si pivo přinést!« namítala jsem.

»Eh, jaké to bude pivo! Zde je lepší! Jen pojď! Či se bojiš?«

Neodpověděla jsem, třebaže jsem se vskutku něčeho bála. Seděli jsme u stolu. On zamluvil pivo. Po chvíli přišel k nám důstojník, jeho známý, promluvil s ním několik slov, zasalutoval a odešel. Ještě jsme nedopili pivo, když přišel jiný důstojník, přisedl vedle nás, popovídal s ním a jaksi divně upřel oči na mne, při čemž jsem postřehla, že se můj Oles zarazil. Důstojník vstal, salutoval a odešel. I my jsme odešli. Oles byl nějak rozladěný, jako nesvůj.

»Miláčku můj!« mluvila jsem k němu, »tobě bylo nepříjemno, že ten důstojník se na mne tak upřeně díval?«

»Hlupák!« zasyčel Oles skrze zuby.

»Ne, miláčku, neříkej to,« pravila jsem. »Sami jsme tím vinni, proč jsme šli do restaurace, kde je každému volno divati se na mne.«

»Kdybys byla mojí zákonitou ženou, to by se nikdo

neosmělil. Ale takhle... A i tak, hlupec, je povinen mít trochu delikátnosti!«

Věděla jsem, že v jeho hrudi to kypělo a vřelo, že mu hněv stahoval hrdlo, a teprve teď jsem poznala, jak silně mne miloval.

»Milý můj!« řekla jsem, když jsme přišli domů. »Upokoj se! Zapomeň na to! Povím ti něco veselějšího!«

»A copak?« odvětil ponuře.

Ohladem polila mne ta slova i jejich zvuk i jeho pohled, jakým mne změřil a byla bych ráda vzala slovo své zpět a řekla mu přiznání v lepší dobu, ale bylo již pozdě. Objala jsem jeho šíji, naklonila k sobě jeho hlavu a všeptla mu do ucha slova, která mne samotnou nejednou naplňovala jakousi nevýslovnou radostí a útechou.

Jeho však nerozradovala. Nějaká nechut i úzkost, něco skoro jakoby zošklivení zablesklo v jeho očích. Strašně zabolet mne tento pohled. Taktéž i nedobrý účinek jeho, byť byl v mém nitru trval jen chvíli.

Vzpamatoval se, objal mne a počal libati a ptáti se jak, co a kdy.

I já jsem se mu ráda svěřila se svým tajemstvím, o němž jsem nikomu dosud ani slova neřekla. A jaký byl milý, když po nějaké chvílce počal hovořiti o různých přípravách, potřebných pro čekaného hosta, a to tak vážně, jakoby byl měl ten host přijíti snad už zítra. Ale jak srdečně jsme se smáli, když jsem mu řekla, že takové přípravy jsem si již volnými chvílemi připravila, takové a takové známosti učinila, jen proto, aby se o nic nemusil starati.

Rozkošně prožili jsme ten večer. Vypili láhev vína na zdraví budoucího, žertovali, ba i do zpěvu se dali. Ale, pozorovala jsem, že od té chvíle udála se s ním nějaká změna. — Často býval ponurý, jako usouzený. Nejednou uprostřed rozmluvy stanul na půl slova, jako v zadumání, nebo hledal rozptýlených myšlenek. Ale o svém životě v kasárnech a stycích s ostatními důstojníky nikdy ani slova. Z toho jsem soudila, že měl asi nějaké nepříjemnosti a mučila se myšlenkou, že to vše jen pro mne.

A tak počalo klásti se mezi nás temné mračno. Každý z nás měl nějakou starost, o níž se nechtěl nebo se bál rozdělit s druhým. Toliko jedno nás poutalo — pomyšlení na budoucí dítě. Rozmlouvali jsme o něm jako o něčem, co již jí, běhá, dovádí a směje se, mazlili jsme se s ním, starali se, aby se někde neuhodilo, neupadlo, nenastudilo se, rozmlouvali o tom, že bude třeba změnit byt, přijmouti služku, přemýšleli jsme, mnoho-li to bude státi. Ze všeho toho viděla jsem, že mne miluje, a pocítovala jsem ještě větší vděčnost a lásku k němu.

Nadešla zima a on u mne zase méně prodléval. Služba ho zaujala. Nejednou se stalo, že i celý týden se u mne neobjevil. I seznámila jsem se s několika sousedkami — ženami řemeslníků a dělníků, neboť k »paním« úřednickovým a učitelovým bála jsem se přijíti, tušíc, že by mne mohly zavrhnouti. A uprostřed těch smutných a chudých žen našla jsem více upřímnosti a rady. Snažila jsem se, abych se od nich dozvěděla o nějaké práci, abych si vydělala, co bylo třeba na vydržování sebe a svého dítěte. Uměla jsem

šiti a brala si šiti domů, dále prostřednictvím služby, jež sloužila u jistého profesora, naskytl se mi dobrý výdělek — na čisto přepisovati knihu, již sám napsal. Piši pěkně a rychle a přisednuvši ztuha k práci, vydělala jsem si za dva měsíce na padesát zlatých. Olesovi neřekla jsem ničeho o svých výdělcích; bála jsem se, aby se nehněval. Dověděv se to po nějakém čase, nejspíše právě od toho profesora, vzal mne na výslech, ničeho neřekl, jen mne políbil na oči a konečně jaksi smutně se zamysliv, zašeptal: »Ubohé dítě!«

V máji jsem posléze porodila. Dítě bylo krásné jako anděl, ale já nebyla veselá, hledíc na ně. Teprve teď počala jsem přemýšleti o své budoucnosti i o budoucnosti své dcerušky. Co z ní bude? Či totéž, co ze mne? A já, jež kdysi Bohu děkovala za svoje štěstí, tajně pocítila jsem nějakou nevypověditelnou tíseň. Bože můj, a co také skutečně jsem? Vydržovaná a více nic! Což nehovořival Oles dosti zřetelně o svém budoucím povýšení, o záměru, spojit se se mnou, ale nyní o té záležitosti ani se nezmiňuje? Nyní teprv porozuměla jsem slitovným pohledům, tajemným povzdechům a pokýváním hlav svých sousedek, chudých dělnických žen, porozuměla těm úryvkovitým větám, když přišla řeč na Olesu, tomu šeptání, když do domu přišla nějaká nová sousedka, těm tisícovým drobnostem, které třeba nebyly namířeny na to, aby mne bodaly a ranily (ty ženy tuze dobře rozuměly mému postavení, neboť velká část z nich jím taktéž prošly ve své mladosti), ale příliš mne všechno bolelo a rozlítostňovalo.

Olesovi neřekla jsem ničeho o svém utrpení, a proč

také? Miluje-li mne — myslila jsem — zajisté i sám se takto mučí a ne-li, tedy nic platno. A on se vskutku mučil. Naši maličkou miloval a líbal jako matka, ne jako otec, a někdy jsem viděla, když se na ni díval, když plakala, že i jemu naplnily se oči slzami. Ale co jsem mu měla říci? Nezbývalo, než čekati a býti trpělivou.

VII.

Po třech měsících naše dceruška zemřela.

Oles začal mne málo kdy navštěvovati. Letní pochody, pak manévry, později opět jakási služba — po celé týdny a později ještě více ke mně nechodil. Naše styky byly chladné a krátké. Zdávalo se, že smrtí našeho dítěte uletělo naše štěstí a teplo, které dosud nás oba prohřívalo, když jsme spolu byli. Po manévrech ochuravěl a proležel několik měsíců. Psal, abych seděla doma a neobtěžovala se přijíti za ním. Co jsem za ten čas vytrpěla!...

Až v třetím týdnu dozvěděla jsem se, že měl pro mne souboj! Důstojníci, kteří k nám přišli tehdy v restauraci, setkavše se s ním během manévru (byli lvovští), počali vyptávat se ho na onu dámu, která s ním seděla a proč je nepředstavil, a při tom řekli o mně něco takového, že je Oles oba vyzval na souboj. Jednoho z nich prý zranil, ale druhý zranil jeho, a to dosti nebezpečně. Dozvěděla jsem se to od jednoho vojáka z jeho setniny, jehož jsem si prostě zavolala z okna.

Nemohla jsem déle vydržeti, běžela jsem k němu. S velikou obtíží jsem si vymohla, aby mne k němu

pustili. Ležel na posteli bledý jako křída, roztrpčený. Kule vjela mu do hrudi a jen podivnou náhodou ne- učinila z něho na místě mrtvolu.

Naříkajíc, dopadla jsem k němu, líbala jeho nohy i ruce. I on se rozplakal.

»Nuže, co to děláš! Co děláš!« opakoval. »Zde ne- můžeš býti. Jdi domů, napiši ti.«

Dlouho nechtěla jsem odejít, až když přišel lékař a řekl mi, že bude zdrav, ale nyní že potřebuje klidu, jsem odešla.

Nepsal, ale po několika týdnech sám přišel. S jakou netrpělivostí, s jakým neklidem jsem ho očekávala. Jak krásnými barvami malovala jsem si první naše setkání po té strašlivé zkoušce, jak pevně jsem si u- miňovala, že vše, celé žití svoje, práci a každou my- šlenku vydám pro něho! Ale když přišel a pohlédl na mne a mlčky se v křesle posadil — rázem pocítla jsem, že mezi námi všechno skončeno, že je nutno, abychom se rozešli, že to, co bude dále, bude toliko bližší či další rozluka.

A rozchod byl kratší. Řekl mi ihned, že jeho po- stup propadl teď na dlouhý čas a že ho za trest pře- ložili do Arradu — hlídati vojenskou pevnost, a že již za týden musí vydati se na cestu.

Přijala jsem jeho slova jako chladný meč. Začal mne těšiti, říkal, že na mne nikdy nezapomene, že mi bude psáti — ale já věděla, že i on potřebuje útěchy. Odjížděje, dal mi něco peněz na živobytí a několik dopisů svým známým a radil, abych si našla nějakou službu.

Vyprodala jsem ledacos ze svého šatstva a nepotřebovala ihned se trápit o živobytí, v krajním případě mohla jsem posečkat i několik týdnů, dokud by se mi nehodilo něco dobrého. A služba hodila se mi brzy, u téhož profesora, jemuž jsem přepisovala knihu. Profesor byl dobrý člověk, ale žena jeho počala pro mne žárliti na muže a po dvou měsících, uprostřed zimy, musila jsem vystoupiti ze služby.

Obrátila jsem se k jiným Olesovým známým, na něž jsem měla doporučení jeho, ale našla jsem jen přikrosti a pohanu, která pošpinila vše. Všichni znali jeho historii, všichni na mne hleděli jako na zvíře, posílali mne jedni k druhým, aby všichni podívali se »na lajdačku, jež svedla a zničila takového hezkého a dobrého člověka«. Tato slova řekl mi ku konci jeden starší rytmistr, k němuž jsem byla taktéž poslána do služby.

Po tomto už jsem déle nechodila a odjela jsem do Lvova. Zde jsem se usadila v jakémsi židovském hotelu a počala jsem znovu hledat nějakou službu. Ale služby nebylo, peněz ubývalo, několik dní běhala jsem jako šílená, posléze seděla jsem celý den v otupělosti ve svém pokoji, dokud ke mně nepřišel číšník a neřekl mi několik slov. Zbytkem krve celá jsem zčervenala těmi slovy, jakobych stála na žhavém uhlí, ale číšník neustoupil, já neutekla, nemohla jsem nikudy utéci od svého osudu.

Nejednou viděla jsem, jak haluzka, odervavši se ode pně, plyne po vodě, dokud nepropadne se ve víru. A ještě potom někdy pluje klidně, opisuje veliké

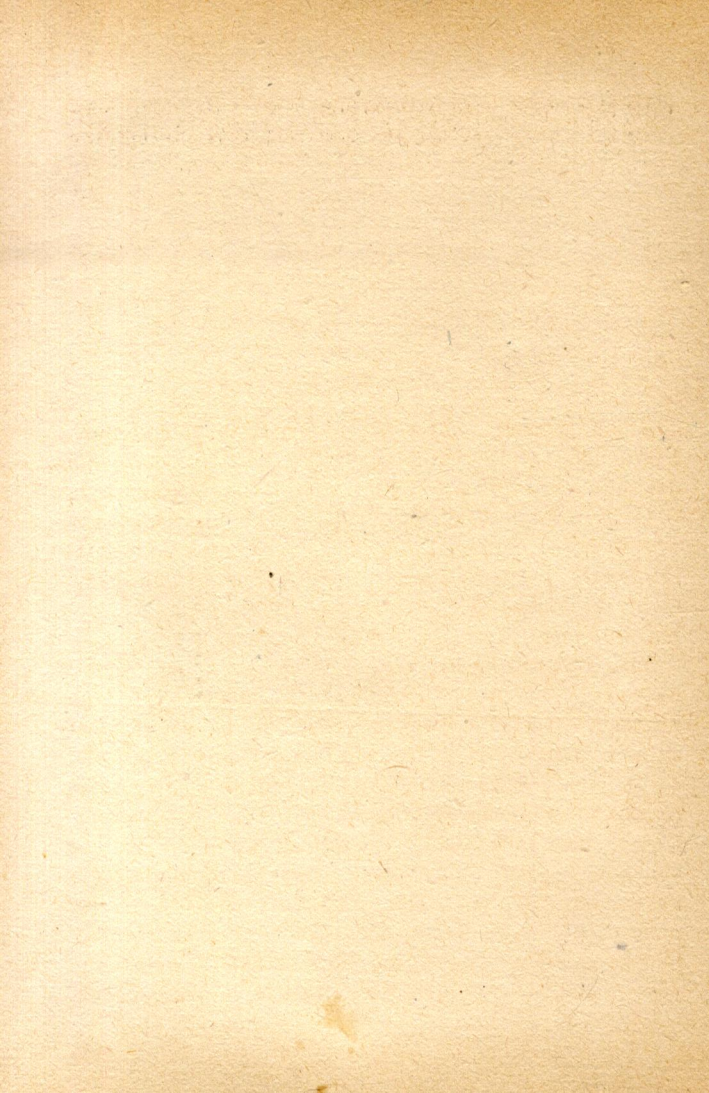

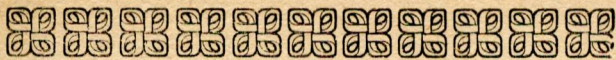
kruhy; ale čím dále, tím jsou kruhy užší, pohyb jejich rychlejší, pokud ji proud neschvátí a nevrhne v ústí, kdež i zapadne. Je tím vinna haluzka, či je tím vinen proud, že se tak děje?...

Lvov, 20. března 1890.

JAK SE RUSÍN POTLOUKAL
PO ONOM SVĚTĚ.

I.

Rusin zemřel. Nebylo o tom nijakých pochybností. Pitva jeho těla, vykonaná třemi lékaři, vykazovala dokonce i příčiny, pro něž musil zemřít. Příčiny byly tuze hluboké a vysloveny velmi učenými výrazy; v protokole nezamlčeno pranic, že pitvu dokonali titíž tři lékaři, kteří ho za žití léčili, pouštěli mu krev, trhali zuby a vyřezávali veškery škodlivé nádory, dokud nezemřel. Konečně zemřel a pochovali ho.

Jak známo, ruská duše ihned po úmrtí neletí na onen svět, ale ještě nějaký čas poletuje po těch místech, kde odpočívá tělo. Snad je to první trest za její životní hříchy — aby neviditelná přihlížela, co se děje s jejím tělem i památkou po smrti. Ať je to tak nebo onak, zkrátka, duše našeho Rusina ucítila to bolestně. Když sešli se lékaři, aby pitvali a kouskovali jeho tělo, ona v podobě mouchy seděla na velikém černém hřebu, jimž ke kříži byly přibity nohy dřevěného Krista, jenž stál v hlavách katafalku. Seděla i naslouchala rozmluvě aeskulapův, nemohouc vůbec nijakým způsobem dát jim najevo svůj úsudek.

»Křehké nebylo to chlapisko,« řekl jeden z lékařů, »pohledte, kolego, jaké jsou jeho kosti, jaké svaly, jaká hrud', jako u Herkula! Nemyslíl jsem, že tak rychle ho přemůžeme svými léky.«

»Co pravíte, kolego, rychle! Vzpomeňte si dobře, co jsme se s ním namučili. Mně je divno jenom, jak dlouho vydržel na živu. Kdyby nebylo našeho velectěného protomedika, kdož ví, nebyl-li by žil ještě dosud.«

»A jistě by byl žil,« mluvil rozvážně třetí lékař, jehož ti dva zvali protomedikem. »Kolegové, nedbajíc veškeré své učenosti, nerozpoznali na něm, kde jest jeho nejslabší stránka a nedávali mu takových léků, jichž bylo třeba, aby byly zničeny naprosto jeho životní síly.«

»Ale, ale, velectěný kolego,« vzkřikli oba první jednohlasně, »nám se přece zdá — —«

»Sečkejte chvilku, kolegové,« mluvil vážně protomedik, »ihned vám vše vyložím. Kolega po pravé ruce rozumí své věci tuze primitivně a léčil ho toliko na Visu numericaru pouštěním krve, násilným pročišťováním*) atd.

»Zdá se jednak, že následky —« přerušil nesměle lékař s pravé ruky.

»Působení, rozumí se, bylo, ale ani ne tak rychlé, ani ne tak trvanlivé, jak by se bylo možná nadíti,« řekl protomedik. »A kolega s levé ruky dokonce ani potud neporozuměl svojí věci.«

*) Nepotřebuji, zdá se, dodávati, že tato žertovná allegorie jedná o ničení Ukrajiny třemi sousedy: Tatary, Poláky a Velkorusy.

»Jak to?« vzkřikl lékař po levé ruce. »Snad že jsem léčil jeho Rabies hajdamacica — —«

»To je to právě, ta vaše nešťastná Rabies hajdamacica! A víte-li pak, kolego, že právě etiologický i terapeutický smysl této choroby involvuje jistou nestálost a nesystematičnost postupu! Spoutáváte chorého a současně dáváte mu jísti. Vypalujete jeho rány a současně křísíte jeho mdloby a přivádíte ho k vědomí. Nutíte ho k zvracení a zároveň podněcujete jeho chut. Pouštíte mu krev a zároveň ji pročišťujete. A hlavní vaše vina — jednání v rozporu se soudy.«

»Nu, nu, nevím, o čem kolega protomedik — —« počal jaksi pomalu, trochu ironicky lékař s levé strany.

»Vím, vím, co kolega chce říci,« živě přerušil ho onen, »i vyjasním vám ihned svoji metodu i svůj postup. Já vstoupil na fyziologický terén, připravený vámi — neupírám toho — ale použil jsem metody dokonalejší a úspěšnější, neboť operoval jsem hlavně ne tělo, ale duši. Jeho Vis numericy, kterou konstatoval kolega po pravé ruce, použil jsem přímo proti němu. Jeho Rabiem hajdamacica použil jsem v příhodné chvíli proti kolegovi po levé straně. Ani jedna, ani druhá nevadila mně ani trochu. Místo toho já za hlavní základ jeho žití považoval jsem Independetiam summi positam, zvanou též Mania autonómica, a proti této čistě psychické chorobě namířil jsem celý aparát taktéž psychických způsobův, pokud jeho duše neztratila víry ve svoje vlastní bytí a konečně neopustila toto obrovské těleso.

Ubohá duše slyšela ta slova, rozuměla jim, ale nemohla ničeho odpovědět. Toliko veslovitě křídélky zatřepotala, vyšší ortel však nedovolil jí odletět — musila naslouchati další rozmluvě lékařův, musila přihlížeti, jak jejich nože ponořovaly se do jejího těla, piloaly její kosti, jak jejich zakrvavené ruce rvaly z její hrudi její srdce a rozřezávaly je na čtvero, aby poznali jeho stavbu, i jak jejich prsty vydrapovaly mozek z lebky a uvízly v jeho záhybech.

Konečně minul její čas a letěla na onen svět, napojena hořkou otravou, neboť nikdo na ni nevzpomněl dobrým slovem, nikdo — tak se zdálo aspoň. Dokonce nikdo ani nezpovozoval, že ze středu živých jeden odešel a to ne ten nejhorší, ani poslední mezi všemi. Odnášejíc s sebou celé peklo bolu a žalu, letěla duše obvyklou slunnou mezerou, ale brzo z ní zbloudila. Byla to duše tuze hříšná, protože bludná stezka zavedla ji přímo do pekla.

II.

Přišel Rusin před pekelnou bránu, ba ani klepat nepotřeboval. Peklo, jak známo, stojí vždy otevřené a má širokou bránu a v bráně vždy nával a tlačence, takže nikdo nepozoroval, jak náš Rusin spolu s jinými hříšníky vešel do prostředního jakéhosi »údolí«, plného »ohňův neuhasitelných« a »červů neusínajících«.

Vzhled pekla jej velmi zklamal. Myslil, že najde nějaké bezédné propasti, strašidla, muky a trápení, jakých »ani oko nevidělo, ani ucho neslyšelo«. A za-

tím, kdežpak! Cosi šedého jako bahnisko nebo písčina, bez konce a kraje, bez zeleně, bez lesa, bez řeky; nahoře něco jako obloha, ale černá jako smola, bez slunce a hvězd, jedním slovem, okolí nevzhledné a nudné v nejvyšším stupni. A mezi tím nebem a tou zemí jako černě mraky plazily se vzadu celé roje duší hříšníků, jež samotné bloudily, bez zaměstnání, bez práce, bez radostí, ale také i bez jakékoli zvláštní muky kromě nesnesitelné nudy.

»Aha!« — pomysll si Rusín, »podívejme, čím ti satanáši proklati chtějí člověka dobírat! Na oko můžeš si žít, létat, plovat, po stěnách lézt, ale jen nic nedělej! Chytře si to vymyslili! Nudou chtějí dorazit, neboť vědí, že pro rolnické dítě práce jest první osnovou žití. Ale nedočkáte se, vy zatracenci, abych se tu podřídil vašemu pravidlu!«

Litý byl Rusín. Tak mnoho zlosti přinesl s sebou z toho světa, že se opovážil dělati v pekle vše na zlost a na vzdor.

»Mně je to jedno —« myslil si. »Když už se sem člověk jednou dostal, tož ať toho užiji a zaliji čertům hořícího sádla pod kůži.«

I dal se do prohánění se po pekle jako posedlý, převracející, rozbíjející a tlukoucí vše, co jen se mu cestou namátlo. Proklatá rovina byla však taková nekonečně dlouhá, překážek tam nijakých, a rozbíjetí ubohé hříšné duše nebylo nijakou zvláštní příjemností.

»Což mi něco udělaly?« dumal Rusín. »Ale potkati takhle nějakého čerta, to by bylo něco!«

»Cože to, že čerta není ani vidět? Jak jen to přijde?« myslil Rusín. »Být v pekle a čerta nevidět, toť snad je nejposlednější hanba! Ale počkej, ty jeden i druhý, hnedle vás vyvábím!«

Usedl uprostřed bláta a počal rukama i nohama misiti pekelné bahno, lepiti z něho hroudy i cihly a ukládati je na hromadu. Konečně, když toho zboží již dosti nadělal, položil ruku, jakoby to chtěl pokřívati a vzkřikl:

»Nu, Hospodin pomáhěj!«

V té chvíli zjevil se vedle něho hezký hejsek v kloboučku s kohoutím pérem, v zeleném kabátku a v červených těsných kalhotkách, s blýsknavou hůlečkou v ruce.

»A cože ty, človičku, tu činiš?« řekl sladce Rusínovi.

Rusín po dávném zvyku sňal před mladíkem svůj roztrhaný, pustlý, zamaštěný klobouk a řekl:

»A to, prosím pane, chci vystavěti kostel.«

»Cože? Jakže?« zapištěl panáček. »Ty se chceš opovážit? Či snad nevíš, kde jsi?«

»Snad to vím, že v pekle —« mluvil Rusín, drbající se po lebce, »ale nevím ještě, jaký je tu pořádek! Páterů vidím tu dosti, nu, tak jsem si pomyslíl: vystavím tu kosteliček, abychom i tu se všichni z naší farnosti veselili.«

»Nevíš, jaký je tu pořádek?« žavřeštěl mladík a zamáchnul nad Rusínem svojí hůlečkou, jež rázem proměnila se ve veliký železný klacek. »Počkej, naučím tě našim pořádkům!«

Ale dříve než uhodil, Rusín již vyrval mu klacek

z ruky a rozmáchnuv paži přetáhl čerta jeho vlastním kyjem po zádech, až zavyl jako celá smečka vlků, zatočil se jako vítr a odletěl k nejstaršímu čertovi se žalobou.

Nesmírně radoval se Rusín, zmocniv se klacku do svých rukou.

»Nu, teď už se nebudu nuditi!« vzkřikl. »Já jim tím klacíkem nadělám tolik děr do všech zdí, že se jim ani marcipánu nezachce! Nu, zkusme tuhle zeď!«

I počal ze všech sil pracovati, kopaje a vyhlubuje díry do podlahy. Po několika zdařilých úderech viděl, že klacek prolézá jakousi nehlubokou vrstvou, již bylo odděleno hořejší pekelné poschodí od dolejšího. Z díry počal dráti se hustý, zapáchající dým.

»Aha, čerti proklatí!« vykřikl Rusín. »Hej, divte se, lidé dobří —« volal na hřišníky, kteří ho obklopili širokým kruhem jako nespočetné hejno havranů a kavek, »podívejte se jen, jaké jsou to bestie! Tady nahoře moří nás chladem a tmou, a sami sedí v teple a ohniček jim hřeje a svítí. Ale počkejte, dostaneme my se na vás! Hej, kdo máte odvahy, jen za mnou! Lámejte lešení, budeme mít i my teplo a světlo!«

Ale ostatní duše byly pouze stíny a proto mu nemohly pomoci. Jen on jediný mezi nimi byl silný. Uchopiv tedy čertovský klacek, zaryl jim do díry tak pořádně, takže se až sklepení zatřásl a hned potom udělal se v něm velikánský otvor. Tudy viděti bylo dlejší poschodí pekla. Byla to také velikánská rovina, po níž jako hvězdy na nebi byla rozseta nevylicitelně veliká ohniště s přistavenými na ně kotly, většími

než pánve ve sklárně. Mezi ohništi jako velicí černí hadi hemžily se nezměrné řeky a potoky tekoucí smoly, vydávající ze sebe dosti příjemný a pro prsa velmi zdravý smolný zápach.

»Vidíte je! I ty čertovské bestie, jak ony si tu příjemně zařídily svůj domov!« vzkřikl Rusin. »A vy ubohé duše zvoníte zimou zuby a dusíte se ve smrdutých blátivých výparech! A takové že je v pekle právo! Ho, ho, pánové arcíšpinavci, nejsme žabami, abychom vám seděli v blátě! Už je toho dosti, dělali si z nás dobrý den! Když už se člověk jednou dostal do pekla, tož aspoň ať se mu dostane pekelné spravedlnosti! — Hajdy za mnou, komu se tu nelíbí!« vzkřikl k hříšníkům a s klackem v rukou skočil děrou do dolejšího patra. Jako neprůhledná chmura valí se za ním hříšné duše, naplňují celé pekelné podzemí nevyslovitelným pískotem a svistem.

»Hej, copak to je?« zavřeštěl čertík, který stál vedle nejbližšího ohniště, přikládal na oheň pod kotel a doléval do něho smoly, v níž jako knedlíky v úkropě plovaly a vařily se hříšné duše.

»I ty proklatá maškaro,« vzkřikl na něho Rusin, »to ty si tu děláš zábavičky a na nás ani nevzpomeneš! A jakže to, ha?«

»Gewult!« zavřeštěl po židovsku čert, spatřící díru ve stropě a hříšné duše, které se jí tlačily dolů. I uchopil čert svoji mohutnou lopatu, již míchal smolu v kotli a zamáchl jí nad Rusinem. Tu Rusin nedočkal rány, ale dříve ještě, než čert mohl se jak se patří rozpráhnouti lopatou, přetáhl ho klackem tak pořádně přes makovici, že čert převálil se vzhůru bra-

dou a došoural se ještě jen několik kroků nazad, až spadl do smolné řeky, v níž toliko nohama zatřepal. Ostatní čerti od sousedních kotlů zavylí ze strachu divnými hlasy, spatřivše příhodu svého druhá; kdejaký chystal se mu na pomoc; ale protože solidárnost nenáleží k čertovským ctnostem, tedy hnedle máchli rukama a jako černé chmury upalovali, kdo kudy mohl.

»Dobře se utíká tomu, kdo hlavu nese na zadku!« křičel smějící se Rusín, hledící na jejich útky. »Nu, a teď se podíváme, co to vaří v těch kotlích!«

Přiblíživ se k prvním kotlům a nachýliv se nad jeho okrajem, zaslechl jakýsi tichý, hluboký vzlyk, jako šelest kypícího samovaru. Naslouchaje ještě lépe, poznal, že jsou to lidské vzdechy, jež k němu přicházely odkudsi z nedohledné hlubiny.

»Hej, kdo tam?« křičel Rusín, nachýliv se nad kotlem, v němž kypěla a vařila se smola. »Každým dechem chvalme Pána! Slyšíte tam? Ozvete se!«

»I my chválíme! I my chválíme!« kvílelo cosi z hlubiny.

»Vyplavte navrch, ubohé duše!« vzkřikl Rusín, ale duše nevyplavaly, toliko všecky kvílely.

»Pane, smiluj se! Pane smiluj se!«

»Aha, to vidím, že tam jste sami Rusové!« žertoval Rusín. »Bez božího smilování ani palcem nepohnete, když se vám pekelná smola vlévá do duší. No tak, komu se tam nelíbí, uchopte se mého klacku, já vás povytahám!«

Kvilení potichlo. Po chvíli uchopil Rusín oběma rukama obušek a počal jej táhnouti nahoru. Ani

hnutí! Klacík snad přimrzl ke dnu kotle. Ještě jednou zkusil, až zuby zahryzl — kdepak, ani se nehnul!

»A jaký pak je to tam těžký dědek!« vzkřikl Rusín, plivající do dlaně.

»Hříchy naše! Hříchy naše!« skomíraly hříšné duše ve smole. »Pane, smiluj se, odpusť nám naše hříchy!«

»Ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého! Jen vzhůru!« zvolal Rusín, a kyj s nalepenými naň dušemi lehce jako pírkó vyletěl do vzduchu, až vařící smola zastříkala Rusínovi všechen oblek. Otřepávaly se hříšné duše skoro jako mouchy vylovené z vody a hluboko vzdychajíce vyletěly vzhůru.

»Komu je horko, nechať jde ochladiti se!« řekl jim Rusín. »Vidíte tam tu díru ve stropě?! A já půjdu k ostatním kotlům.«

I šel Rusín se svým kyjem od kotle ke kotli, vytahuje mučené hříšníky a pouštěje je do chládku, až všichni čerti zavyli lítostí i pobouřením nad takovým porušením pekelného pořádku.

III.

K nejstaršímu čertu Luciperovi přiletěla celá rota čertů, křičící a klející na Rusína.

»Vaše Veličenstvo,« křičel jeden, »přišeltě k nám jakýs hajdamák a vzbouřil nám celé peklo.«

»Mně vyrval paličku a málem že mne i nezmrzačil,« sténal druhý.

»Díru ve stropě provrtal a pořádek porušil,« hulákal třetí.

»Mně deset zubů vyrazil,« huhňal čtvrtý.

»Duše z kotlů povytahal,« zdůrazňoval pátý.

»Jaký že je to hajdamák?« ptal se zamyšlený Luciper.

»Což my víme? Jakýsi Rusín,« odpověděli sborem čerti.

»Co to křehotáte, nedochůdčata!« vyhrkl na ně Luciper. »Či snad nevíte, že od r. 1860*) není Ukrajiny? A když jí není, tedy ani Ukrajincův nemůže býti! Snad že je to nějaký Moskal?«

»Ne, Vaše Veličenstvo, my známe Moskaly. To je Rusín.«

»Vrzáš nesmysly jeden za druhým. Malorusi není, tedy ani Rusina nesmí býti!«

»Co máme dělati, když jest,« sténali čerti. »A ten je ještě takový ohromný a strašný!«

»Nesmí býti a konec!« hrozně vzkřikl Luciper. »V našich pekelných seznamech není takového národa, tož peklo také nemůže přijati někoho takového, kdo se přiznává k tomu národu. Rozumíte?«

»Rozumíme!« řekli čerti.

»Kdož vi, snad je to nějaký pobožný úskok těch paniců z nebe!« mluvil dále Luciper. »Oni jsou na každý způsob chytrí, obzvláště, co jsme jim dali odstupného několik Jezuitův. Možno, že úmyslně ztropili nějaký přehmat, jakousi nástrahu, fikei a poslali nám ho sem, abychom s tím měli starosti. Ale nedo-

*) Ukrajinec, t. j. Rusín čili Malorus. Roku 1860 usneseno na sněmu ve Lvově, že není samostatné národnosti rusínské (t. j. ukrajinské, maloruské), nýbrž jen polská nebo ruská (t. j. Moskali).

čkáte se toho potěšení, pánové!« a svou mohutnou pěstí pohrozil naproti nebi. »A hej, běžte všichni, co dech stačí, a vyhoďte mi toho hajdamáka před bránu pekla. Ale nakažte mu přísně, aby se neopovážil vrátiti se sem!«

Jako vítr rozprchli se čerti splniti rozkaz svého vladaře.

»Ej, chachole,**)« houkl první z daleka.

»Bratře Rusine!« křičel druhý z blízka.

»Člověče!« zahromoval třetí nad samým uchem Rusína, jenž stále ještě pracoval a mučil se, vytahuje duše z pekelných kotlů.

»A co chcete?« zeptal se Rusín.

»Buď tak laskav, seber se odsud, u nás není pro tě místa.«

»Jak to, není? A kdeže moje místo?«

»Kde chceš, jen ne u nás. Jdi si třeba k Pánu Bohu! Ale peklo pro tebe není.«

»A prosím, páni, cože jste vy mi to neřekli dříve? Zbytečně se tu člověk napracoval, děláje u vás pořádek. A co vlastně dostanu za práci?«

»Jdi jen, jdi, my ti už u východu zaplatíme vše, co ti náleží,« konejšili ho čerti.

»Tak tedy, když jít, tak jít!« hovořil Rusín a nepouštěje z ruky čertovský klacek, obklopen celou rotou čertů, letěl k pekelné bráně.

»Nu, jakou chceš odměnu za svoji práci?« zeptali

*) Posměšné jméno rusinského sedláka, chachol. (Pozn. překlad.)

se čerti, když Rusín zastavil se před branou a vzepřel se jako vůl rohy, nechtěje jíti dále.

»Víte co,« pravil Rusín, »žijit na světě tři velici doktoři, kteří mne léčili za živobytí. Chtěl bych je na chvilenu viděti a říci jim několik slov. Předvedte je žívouci sem.«

Čerti se na sebe podívali, pošeptali si cosi a ihned tři z nich vznesli se a vzlétli do bezměrného prostoru. Sotva že se Rusín mohl ohlédnouti, již tu všichni tři lékaři přinešení za vlasy před ním stáli s obličejí zkřivenými smrtelnou křečí. Nějakou chvíli díval se na ně Rusín částečně se žalem, částečně s pohrdáním a konečně promluvil:

»Nu, tak co, pánové! Slyšel jsem vaše přemoudré povídání nad mou mrtvolou. Děkuji vám za vaše starosti o moje zdraví. Ale místo díků přijměte po slově pravdy. Ty kolego po pravé straně jsi — hlupák. Tys se staral, abys vyčerpál mé síly — sám umřeš vyčerpáním svých vlastních sil. Ty kolego po levé ruce léčil jsi mne na vzteklinu, sám tedy poznáš její bolesti! A ty, pane protomediku —«

Nedopověděl a místo zakončení plivnul panu protomedikovi do tváře, odvrátil se, přitiskl klobouk na levé ucho a vykročil vzhůru k rajske bráně.

IV.

Těžká byla cesta, trnitá a strmá, ačkoli se zdálo, že rajske brána jest jen nedaleko od pekelné, jen ji rukou dosáhnouti; ale když teď se stalo, že se mělo jíti od jedné ke druhé, Rusínovi zdálo se to nesmírně

těžkou prací. Šel a šel — zdálo se mu někdy, že tisíci-letí, ale brány rajske nebylo a nebylo. Stokráte oslabilo se jeho tělo, nebylo dechu v hrudi, tmělo se v očích a nedůvěra kleštěmi svírala srdce; ale jeho tvrdá kůra, ta stará rusinská houževnatost, znovu pobízela ho k cestě. Konečně udýchaný, utmáčený, ledva živý zafukal na úzkou nebeskou branku.

»Kdo tam?« zeptal se z vnitřka svatý Petr.

»Já, Rusín,« odpověděl náš hrdina.

»Rusín... Rusín... Rusín...« rozpomínal se svatý Petr. »Počkej chvíli, abych jen se mohl podívat na tvé chování. E, brachu, tyť jsi hajdamák! (t. j. loupežník).

»Což,« pravil Rusín, drbající se po lebce. »Hřešil jsem. Ale, svatý Petře, uvaž jen, jaké toho byly příčiny a jaká za to pokuta!«

»Te, te, te! Známe se, známe! Ale vždyť tu jsou ještě jiné hříchy. Ty, brachu, ty jsi podkopával úctu státu i církve.«

»Kdo? Já? Kdy? Jak?«

»E, dlouho by trvalo vypočítávati to před tebou a mně se nechce. Přečti si krakovský »Czas«, sám se přesvědčíš o tom.«

»Krakovský »Czas«? Což i zde má moc?«

»A cos myslil? Toť se rozumí.«

»Ha, v tom případě nemám tu co činiti.«

A již se chystal, aby odešel, tu pojednou zastavil se jako sloup.

»Svatý Petře!« vzkřikl, »hej, svatý Petře!«

»Nu, co ještě chceš?« zeptal se svatý Petr, vychylující hlavu okénkem nad branou.

»Řekni mi, buď tak laskav, co mám činiti, kudy se bráti? Byl jsem v pekle, odtud mne vyhnali. Do ráje mne nepustíte. Kde je tedy moje místo?«

»Což já vim!« odpověděl svatý Petr, krčící rameny.

»A kdož to má věděti?«

»Pán Bůh to ví. A ty si tam jdi a uvidíš.«

»Ha, když tak, ať je tomu tedy tak,« odvětil pokorně Rusín. »Buď zdrav, svatý Petře!«

I sňal Rusín klobouk s hlavy a poklonil se svatému. Ale v té chvíli divoká myšlenka projela jeho hlavou. Zamáchnuv široko kloboukem, přes vysokou zeď vhodil jej do ráje. Klobouk byl celý postříkaný pekelnou smolou, od níž počal šířiti se po ráji strašný zápach.

Mezi svatými nastalo pohnutí, křik a reptání a Rusín pod branou taktéž nadělal hřmotu.

»Vydejte mi můj klobouk!« vřeštěl. »Mám před sebou dalekou cestu, jakže půjdu bez klobouku?«

Ale darmo pokoušeli se svatí přistoupiti ke klobouku a vzíti jej. Pekelná smola pálila a špinila jejich přečisté ruce. A Rusín neustále nadával svému klobouku.

»Nu, jdi, hlupáku, a vezmi si ho, ať nám tu nenadělá zápachu!« povídal svatý Petr a vpustil Rusína do ráje.

»He, he, he!« volal Rusín, dostavši se dovnitř, »jak je tu pěkně a příjemně! A teď teprv bych byl notným hlupákem, když jsem se sem už jednou dostal, abych odsud dobrovolně odešel!«

»Cože? Jak? Což smíš?« vzkřikl svatý Petr.

»Ale, svatičký Petře,« hovořil Rusín, usazující se

do rozprostřeného klobouku a podkládající nohy pod sebe tak, aby úplně celý seděl na širokém okraji. »Hleď, vždyť nestojím v tvém ráji, ale ve svém klobouku!«

Svatý Petr až se zařehotal nad tím vtipem a odplivnuv si, ani rozhněvaně ani udobřeně odešel zptati se Pána Boha, co dělati s tím tulákem.

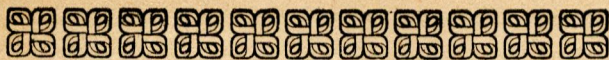
»Když jej z pekla vyhnali,« povídal Pán Bůh, »toť patrné, že není asi tak zlý, jak se o něm povídá! Ale ani ráje nezaslouží, neboť pro ráj třeba je množství utrpení a mnoha dobrých činův. Nechať jen se vrátí ještě na svět, ať žije a pracuje, a tam uvidíme, kam jej umístiti.«

Vrátil se svatý Petr a zjevil Rusínovi tento Boží rozsudek. Nesměl Rusín protiviti se Božímu rozkazu a vrátil se opět na zemi, obrodilv se. Pobyv několik chvil v pekle a několik chvil v ráji — věděl, jak chutná jedno i druhé, uměl oceniti svoje nové žiti, neboť věděl, v čem vězí jeho skutečná hodnota.

LESYŠYNA ČELEĎ.

I.

Překrásné letní ráno. Ve vlahém, lehounkém vánku sotvaže se zavlní široký lán žita. Žito jako zlato. Klasy jako perníky, až se nachylovaly pod vahou zrna a perlových kapek rosy, jež visely s každého stébka. Stvoly stojí vysoké a rovné, žluté a hladké mezi zelenými listky obalu, klátí se mezi bodlákem a jiným plevem, rostoucím vespod. Leckde viděti je uprostřed toho zlatého, šumivého a vonného moře modré čarovné oko chrpy nebo koukole, nebo divoké, žhavé líce polního máku.

Vzešlo slunce. Zacvrlikali cvrčci na všech stranách, zabzučely veliké polní mouchy, zatřepotali se barevní motýlí nad mořem klasů. Příroda oživila. Vítr silněji zadul, zavanul teplem od strany tisů a začal strásati stříbrnou rosu s travín a větví.

Ve vesnici počal hluk, vzkypělo životem. Pastviště zapestřilo se dobyt看, který hnali na pastvu. Za dobyt看 šli ospalí a nemytí pastuchové. Několik jen, kteří se již vyspali a posnídali, zpívali vesele, práskali a šlehali bičem, ženouce svůj dobytek.

Z chat začalo se kouřiti. Hospodyně topily po ránu, aby včas uvařily oběd; mladší vypravili se na pole.

Jen u staré Lesychy nekouří se ze střechy. Vidiš tam tři: starou, dceru Horpinu a mladou nevěstu Annu, ale ony nikdy ráno netopí, vždycky jen večer. Navečer upekou a navaří, čeho tam třeba — celý boží den se o to nestarají. Obratná hospodyně, kdepak ta smí chybět!

Hospodářství staré Lesychy není tak zlé. Chata, byť malá, dosud ještě dobrá; chlivky nové, prostorné i pořádné, dobyteček pěkný, po vůli Boží, vše hladké jak slimák. Včelník po smrti nebožtíka Lesja také nepřišel nazmar. Lesicha přijala do chaty starého, žebravého děda Zárubu, který je lety sešlý, ale včelníku si hledí, i kolem chaty nejmenší drobeček zpozoruje, ošatila a uspořádala ho.

Lesycha byla v pravdě žínka tuze hospodárná a přičinlivá. Bohužel také tuze tvrdá. Bývalo vše tak, jak ona si umínila, což je to všechno platné, všechno muselo být po jejím. Byť i vlas její byl sivý, tvář její byla červená a zdravá, jako rozkvetlá řípa. Mlsavého a mastného jazyka neměla. Za to hovořila vždycky úsečně a hněvivě. Žertu nebo nějakého jiného dobrého nebo jasného slova od ní nikdo neslyšel. Do každého, byť to byl kdokoli, uměla zatíti svůj ostrý jazyk. Ovšem — říkali — z dobroty se takovou nestala. Nebožtík Les, říkají, tvrdě ji za mladých let tloukl, kolikrát ji za copy přibil k lavici a bil.... Z hoře se tehdy nejednou opíjela, a tento zlovyk udržel se v ní ještě dodnes, třebaže pití ji nikdy nepřivedlo k tomu, aby propila nebo rozšantročila hoře

vydělaný majetek. Když pila, tedy pila sama. V její chatě, ani ve vsi nikdo od ní neucítil ani krapet kóralky. Stará Lesycha byla tvrdá a skoupá.

Hnat Lesyšyn dlouho se nemohl oženiti. Ani jedna dívka ve vsi nechtěla si ho vzíti. Nevědělo se proč, zda proto, že byl takový zlý a rváč, či proto, že byl tak ošklivý. Vlasy rezivé, oči maličké, lstivé jako u nějakého Tatařina, sám veliký, hlava jako štoudev a tváře jako podušky, takové vyduté. Nu, nejen pro tyhle věci, — ať ho tam Matka Boží rozsoudí, — ale dosti na tom, že ho žádná dívka nechtěla za muže. Ještě — neznámo jak a proč — lidé tlachali cosi, že Hnat nemá tak zcela čistých prstů, protože jimi často leccos proleze. Nevím, jak je to jinde, ale v naši vesnici není hanby nad tu, když o někom se roznese, že krade. I kdyby to zloděj nebyl, nebylo za ním nic kriminálního, ale jen poběravý. Jak říkám: »Nemá nechavého v rukou.« Jestliže v noci několik snopů s pole, či ve dne kdejakou drobnost z prázdného stavení odtáhne, tu ať ho viděl kdo nebo neviděl, již to stačí, aby o člověku šly nějaké řeči, kterých už nikdy se sebe nesmyje. Takové to bylo i s Hnatem Lesyšyným a proto se nemohl dlouho oženiti. Žádná si ho nechtěla tehdy vzíti.

Ale konečně se také jedna našla — Anna Timišina. Vzala si Hnata, ale pro své hoře. Ubohá sirota, bez otce, bez matky, a do Lesyšyny chaty vnesla věnem jen svoje černé brvy, temné oči i dvě pracovitě ruce a trplivé, poslušné a pokorné srdce. Oj, však se také při Hnatovi něco nazkoušela! Neminul rok a již přešla její krása, pohasínal blesk jejího oka, chý-

lila se k zemi krásná hlava. Bezmocnost, trápení, hádka a bití! Kohopak nepřichýli k zemi, nepozbaví veselosti?...

A taková byla celá Lesyšyna čeleď. Hoj, byl ještě u Lesychy chlapec najmutý, Vasil, jenž pásł dobytek. Přezděli ho Hulákalem, neboť věčně, jakmile vžene dobytek do lesa, huláká a huláká, a nedoveđe nic jiného. V jedné chvíli kolomyjku zadrmołi a s písni splete, svatební i zě žalmů a zpěvů kostelních. Nebył vyšklený, vše pochytil od slyšení a ani jednu písničku nedovedł do konce. Písňe i popěvky pletly se v jeho hlavě v jakémśi divokém neladu a motaly se jako stěbla trávy v bujném větru. Nezajimaly ho, toliko ohlušovaly. Zpívaje, nestaral se o svět, ani o sebe. Dobytek rozběhl se po všech koncích. Ale zpíval-li někdo jiný, to nerad slyšel. Krátce řečeno, byl jakýśi tupohlavý! Od čeho se mu to stalo, to Bůh ví. Snad že též z bídý a bití. Oh, však se také již natrpěl všeljakého zla od té doby, kdy mu zemřeli rodiče na choleru. Jak se povídá, byli bohatí a pěstili velmi svého Vasilečka. Smrt vzala si je náhle jednoho dne, — Vasileček přešel najednou do cizích rukou, a cizí ruka, — jak známo, nehladí! Bili ho, neboť byl rozmazlený, umíněný, lenivý. Vyhnali z něho tyto chyby, ale omráčili mladou hlavu, udusili poslední jiskěrku dětské svobody a živosti. Majetek rozplynul se v cizích rukách jako sníh ve vodě, a Vasil dali na službu ke staré Lesyšě. A tu, jak známo, octł se ještě ve tvrdší škole. Tady ho trestali netoliko bitím, ale i hladem a oním neustávajícím trápením, jak jen Lesycha dovedla ničiti cizí duši, jako rez železo. Ale Vasil jako by

neviděl. Dokud byl v chatě uprostřed lidí, mlčel, chodil jako blbý, ale sotvaže jen dostal se na samotu, do lesa, na pastviště, tu zpíval a zpíval, vlastně hulákal, beze smyslu, lidem pro smích, sobě však jistě pro ulehčení, snad zapomnění, pro zmámení, aby se nevzpamatoval.

II.

Lesycha, jak známo, příčinnivá, první jde kosit s dcerkou a nevěstou.

»Nu tak, zdali pak náš Hulákal i dnes pustí dobytek na lesní chráněný palouček, či bude přemýšleti o modřínách po včerejšku?« zahovořila jaksi skoro žertovně, s úsměvem Lesycha, jdoucí napřed a blýskající novým srpem pod pažďím.

»Ba, a jak by také nepustil? Jak začne hulákat, to i na svět zapomene, natož potom na dobytek,« odvětila Horpina. Její krásná mladá líce zářila ruměncem proti vycházejícímu slunci. Ona jediná byla nejšťastnější z celé chaty. Matka ji milovala, ač mám-li říci pravdu, nejednou i Horpině bylo ochutnati hořkosti od matky i bratra.

»Och, ano, uhnětli ubohého chlapce, jako kocoura uštvaného a teď dobíjejí!« zašeptala spíše pro sebe Anna. V srdci ubohé sirotky nejjistěji vzbudila se soustrast s ještě ubožejším, nešťastným sirotkem.

»Aha, svůj k svému!«, odpověděla ji hněvivě Lesycha. Zaslechla tichá slova nevěstina.

»Sirota, ale hubu jako vrata!« křičela dále. »Neboj

se, moje kočička, i ty bys zasloužila, aby vás oba pověsil na jednu větev! Tak jako jste se vy dva sešli, tak také hned jeden nad druhým želíte! Ej, ať vám Matka Boží nedá světlé hodinky za to, že moji práci darmo kazíte, můj chléb darmo žerete a nohy leností sotva vláčíte.«

»Nu, mámo, už zase začínáte?« osopila se Horpina. Což vám není hanba takhle mluvit? To byste, zdá se, i kamenem s místa pohnula svým jazykem, aby darmo neležel a nezabíral místa, natož pak živými lidmi. My, že nepracujeme, darmo chléb jíme?«

»Aj, pra-cu-jete!« protahujíc slovo, posmívala se Lesycha. »Pracujete tak, jako ten, kdo má hliněné ruce a zelnou hlavu. Kdyby se na vás nekoukalo a za vás nemyslelo, to by z vaší práce bylo tolik radosti jako z loňského sněhu.«

Lesycha umlkla. Zadržela se. Nikdo více se již neozval.

Přišly na místo. Anna vybrala místo na zemi, kde skládala oběd. Lesyšyno poličko bylo šest záhonů široké. Se třemi z nich mohly býti za den zcela dobře hotovy.

Lesycha již rozsuzuje.

»Ty, ničemo,« ozvala se prudce k nevěště, »zůstaň tady!« (Ukázala na nejširší záhon.) »Ty (k dceři), zde — a já na ouvrati.«

Postály chvíli.

»Hospodin pomáhej!« řekla Lesycha a první vzala hrst zralých klasů žitných, první udělala povříšlo, svá-

zala snopek a odstavila jej na stranu. Toť prváček, značí bohatou úrodu.

»Nu tak, do práce!« promluvila znovu. A tři ženské hlavy schýlily se k zemi, zruměnice. V rukách zablýskaly se srpy, zachřestila tvrdá stébla žita, podtinána bleskotným zubatým železem. Hrst za hrsti pada na zem. Pékným protáhlým obloukem přehazují žnečky nažaté hrsti nad hlavou za sebe a kladou je na stranu. Čas od času se některá vzpřímí, vyzdvihuje hrstku žita, střeše s obilí trávu, rozdělí ji ve dvě, skrouti povříslu a prostře je na svěží, páchnoucí strniště. Cvrčci, brouci a všečhen hmyz utíká před srpy. Časem i polekaná šedá myš vysmekne se ze svojí skryše, přeběhne pod nohama žneček a znovu vklouzne do skuliny.

Ráno, za chladu, za rosy, dobře se žne. Chrup — chrup, chrup — chrup... Slyšeti je toliko šelest skládaného žita v snopy.

Ale pozvolný, svěží, polní vánek, široširá samota a tišina pole, jednotvárnost práce vzpružuje ducha, aby se vzpamatoval. Rozmluva se tu nenaváže lehko, — stará Lesicha vše takové příkře přeruší. Jediné, co lze, jest píseň.

A pomalu, z osamělé tišiny a jednotvárného chrupání stébel vytryskne líbezný, stříbrný, zprvu tichounký, skoro nesmělý hlásek. Toť hlas Horpinin. Stará žne, nepozoruje toho. Horpina stává se smělejší, hlas sesiluje, ze srdce bezděky line se toužná píseň:

Tam se vrby nakláněly,
kam jen se jim chtělo,
tam se oči ohlížely,
kde je srdci milo.

»Hej, ty nezdobo jakási!« vzkřikla Lesycha na nevěstu, »cože zase zůstáváš pozadu? Což se ti už ruce vymkly, či co?!«

Anna, beztak sesláblá, nestačila na nejsirším záhoně jíti do rovna s ostatními. Byla se již vzadu opozdila skero o půldruha snopu.

»Cože vy, matko, jste si na mne zasedla jako vosy?« odpověděla, sebravši trochu své odvahy, ale nepozdvihši hlavy. »Či nevidíte, že nemohu více žnouti, protože je záhon široký? Vaše ouvrať není taková. Vám se to lehko pobízí!«

To rozlítilo Lesychu.

»A, podívejme se na ni! Jak smělá je a vzdorovitá! Ještě i svůj rypák staví proti mně! Ej, moje ubožáčko! Kdyby už jen má byl brzo večer, přijde Hnat z žatvy, nebudeš tak nespoutaná!«

Anna chtěla ještě něco odpověděti, ale Horpina zašeptala:

»Dej pokoj, švegruše! Matka musí vždycky někoho dít. Žněme spolu!«

Anna zmlkla. Horpina pomohla jí trochu podžínati a skoro půl záhonu jí zabrala. Byla to dobrá duše, nezdařila se po matce, a jen někdy hovořila po její chuti, neboť znala hašteřivou matčinu povahu. Opět nastalo ticho, jen stébla chrupají a čas od času srp zazvoní o kamének.

Horpina kdesi s přechodem vytáhla druhou píseň. Zvedlo se v Anně cosi k touze a žalosti, a pokusila se taktéž vybiti to v písni. Nesměle a zároveň i smutně začala zpívati:

Zašlo slunéčko za okénko,
Jak duhové kolo,
Vyjdi, milenko, vyjdi, srdénko,
Promluv ke mně slovo!
Ráda bych vyšla, ráda bych vyšla,
S tebou si popovídala, —
Nemilý leží však po pravé mé straně,
bojím se, že bych ho probudila!

Lesycha poslouchala píseň, zatavši zuby. Několikrát z pod obočí přísně pohlédla na nevěstu. Anna toho neviděla, žala dále a zpívala. Z jejího smutného oka ledaže se skutálela veliká slza, upadnuvši na srp. Patrně, že i srdce její zpívalo tuto píseň, nejen ústa.

»Co jen to má v hlavě! Hospodyně moje zatrolená! Jaké písničky se ji vyrojí!« přerušila ji hněvivě Lesycha.

»Kdybyste už, mámo, dala Anně pokoj!« upřímně odsekla Horpina. »Jaká pak vás to zase napadla povídačka. Ani mluvit, ani plakat, ani smát se nedovolíte, ještě i zpívat bráníte! Jaké strašidlo dále u vás vydrží?«

»No, no, abys pukla, strako krátkoocasá!« vzkřikla matka. »Raději žni a buď zticha! Neboj se, já vím, jaký ptáček se v tobě skrývá. Neumlkneš-li, také se dovíš, zač je toho loket!«

Znovu jednotvárně a ponuře pokračovala práce. Stará chvilkami pokřikovala tu na nevěstu, tu zas na dceru, jako dohlížitel. Slunce již pomalu zacházelo. Žito kladlo se na strniště a nastlalo široké lýchý. Naše tři žnečky také již poobědvaly a neodpočinuvše si,

daly se opět do dila. Slunce pálilo, s lící řinul se pot. Cvrčci cvrlikali hlasitě a pronikavě. Zdálo se, že se jejich hlas linul hluboko, odkudsi z pod země a zapadal do ucha jako ostrý, křemenitý písek. Kromě cvrčků vše utichlo, všechno ukrylo se do stínu před palčivými slunečními paprsky. Jen lidé, páni tvorstva, mučili se i tehdy, kdy příroda odpočívala.

III.

»Lesycho, Lesycho!« slyšeti hlas nějakého žence z podlesi.

Lesycha vstala, přiložila ruku na čelo a upřela oči do dálky.

»Což pak nevidíte tamhle tři svoje krávy v ovse?« — křičel hlas dále.

Z lesa doléhalo hulákání a vřiskavý zpěv Vasilův:

Oj, tam na kopečku
Seděl čertík na střepině
A my jsme ho neznali...

»Hej — (toto »hej« táhlo se nekonečně dlouho), ty máti moje, máti. Pust mne proběhnouti...«

»Ho—o—o—o—spodíne, ozvi se mi, uslyš mne!«

»Ach, čertovo kvítko! Už zase vyvádí! Bodejť by ze sebe játra vykřičel! Vasile! hej! Vasile — hej! Čertu aby tě byla matka dala na pečení! Hlupáku osmnáctiletý, no! Nevidíš, že krávy jsou ve škodě, — ha? Aby ti vylezly ty slepouny, jen aby ti vylezly!«

»Hospodine pomilu—u—uj!« šla ozvěna z lesa. To

»luuj« táhlo se opět tuze dlouho a zaniklo konečně kdesi v temném lese.

»Hulákale! no! Hulákale!« vzkřikl znova sekáč zpod lesa. »A což ty své krávy nevyženeš z chráněného paloučku? Chceš, abych tě sehnal jako s Bačinského hory! ha!«

»Oj, tudu, du, du, du, du, du, za volkami já jdu!« — křičel Hulákal z lesa.

Žnec bezpochyby ztratil trpělivost, uchopil kosu na rameno a rozběhl se sám vyhnati krávy z ovsu. Vyhnal je do lesa a ještě za nimi šel do temné zeleně. Jen za nedlouho slyšeti bylo křik a řev Vasilův.

»A to, to, to!« přizvukovala Lesycha, opět se shýbajíc ke žnutí. »Ať tam s něho i třetí kůži sedře, neřeknu mu ani slova! Má si hledět dobytka a nehulákat! Šeřilo se. Slunce nádherně schýlilo se za sivé hory. Mlha začala padat na louky a srážela se stále ve větší šedé mraky. Zpod ní jako děcko zpod teplé peřiny ozývali se chřástalové. Křepelice zakřepelaly ze žita. Vitr vál od močálů teplo a zápach drsné lopuchy i tatarského zeli. Milo jaksi a lehký bylo u sídce.

Naše žnečky dožaly políčko, zastavily se, narovnávaly kříže a zase kosily.

»Pěkný den bude zítra,« promluvila Lesycha jaksi laskavěji než obyčejně. »Bohudiky, že jsme tady s tím hotovy. Zítra bude zapotřebí popadnout ječmen na Bazářišti.«

»Pěkná noc bude nyní,« zašeptala Horpina, lehko se zarděla a vzdychla.

Anna se na ni pousmála, ale jaksi teskně, jako

skrze slzy. Ona jediná věděla o tajemství Horpinina divčího srdéčka, o její lásce ku sličnému, černobrvému časníku, Mitrovi Hromu.

»Nu, proč stojíte! Anno! Seberte se už k nakládání kravám! Ty, děvče, pospěš, telata napoj! Nu, rychle!«

Anna ihned se zvedla, mlčela, ochotněji než obyčejně. Čarovná síla spočívá v jednom jedinkém čarovném slově. Horpina poskokem, prozpěvujíc, pospíšila si domů a stará Lesycha, uloživši srp za hlavu ostrím do šátku a naloživši si na plece snop prvak, hrdě šla za ní. Poslední přišla domů Anna, nesouc na pleci velikou loktuši svěží, vonící a kvetoucí trávy. Krávy už na ni čekaly, a spatřivše svoji obvyklou večeři, začaly radostí bučeti a obstoupily ihned dvěře chléva, čekající, až přijde na každou z nich řada, aby šla do chléva, požírala orosené trávy a vydala do čisté dížky svoji celodenní zásobu mléka.

IV.

Zvolna se již sešeřilo. U Lesychy zatopeno v peci a oheň hořel bujným, červeným světlem. Anna s Horpinou se radí, co vařiti na zítřek. Děd Záruba nahlas odříkával modlitby, sedě na přípeci, a Vasil, naposlouchav se vády Lesychy a utrživ dva bouchance do zad, vylezl na pec a usnul, nečekaje na večeři.

Pod okny slyšeti bylo těžké mužské kroky a zabřínění košy, a skoro současně vešel do chaty Hnat, pohodil starý slaměný klobouk na lavici a usedl ke kraji stolu.

»Hej, Hulákale, volí jsou přivázaní?«

»Přivázaní, přivázaní,« odpověděla Anna, myjící misky a točící se kolem večeře.

»A ty, hospodyně, kde leží tvoje srpy?«

»Kde by byly! Však v chlívě nade dveřmi! Kde by měly být?...«

»Aha! Abych je byl trochu neurovnal, byl bych si nohu pro vždycky prosekl! Pod samým prahem byly!«

»To jistě kočky!...«

»Oh, moje ubohá! Jen ty mi nehlídej moje věci jako oko v hlavě! Nemáš co svého rozhazovati! Nepřinesla tys mi ničeho věnem!«

Anna zmlkla. Velice příkře se jí dotklo to slovo. — A proč jsi si mne bral? Však jsi tehdy věděl, že jsem chudá! — Tyto myšlenky tlačily ji v hlavě, ale neměla odvahy, vrhnouti je Hnatovi do očí.

»Nu, spat!« zavelí Lesycha. »Ty, nepotřebo, uhas v peci oheň, žhavé uhlí smeť do popelníku, slyšíš? Hrnky dej do trouby, ať se na zítřek uvaří kroupy. Horpino, vody tu ještě není! Pospěš pro vodu, chutě!«

Anna počala se činiti a Horpina vyběhla do síňky. Zde sotva zarachotila nádobami a břevnem, bouchla dveřmi a ze dvora slyšeti již písničku:

Kdybych byla taká krásná, jak ta zora jasná,
svítila bych miláčkovi, nikdy bych nezhasla!

»Oj, jaký ji to v hlavě zpívá cvrček?« ozval se zlostně Hnat, odstrojující se. »Mámo, neposílejte ji nikdy večer pro vodu!«

»A proč?«

»Což pak to nevíte? Ten dlouhonohý Hromík, ten za cestou, jaksi tuze na ni...«

»Cože? —« zavřískla Lesycha. »Ten ukoptěnc z smí dolízat za moji dcerou? Také že mu vlasy změkčím na jeho zelné hlavě! Já mu dojdou k matce, aby si ho držela, nechce-li, aby se mu stala nějaká nehoda!«

Hnat už se položil na postel. Lesycha dlouho ještě šramotila a chodila po chatě.

»Ej, až jen ho do ruky ulovím! Bude se mít! Chodit za ní, takový sviňák! Až jen ho chytím za pracku a na druhou mu přišlápnu, to ho roztrhám!«

»Hoj! ale co pak je vám, mámo?« vmísila se do řeči Anna. Došud k této besedě mlčela, ale přestala se straniti. »Co vám to jen napadlo? Že posloucháte, co vám Hnat plete! Tak ať jen poví, jestli kdy viděl vlastníma očima, aby Hromík nadcházel Horpině?«

»Oj, jaký je mi to z ní advokát!« vykřikl na posteli Hnat. »A nepůjdeš-li spat, nádenice moje neplacená!...«

Lesycha se odstrojila a lehla si k peci, kde už byla Anna pro ni ustlala měkkou peřinu a dva podhlavníky. Na peci chrápal již hlasitě děd Záruba a čas od času zahulákal ze sna Vasil.

»Děde, obraťte se přece na druhou stranu! Nechrápejte tak, pec se svalí!« vzkřikla Lesycha, štoučhajíc starce do boku.

»Zaplať Pán Bůh! Ručičkám pracujícím i nožičkám přišedším i hlavám slyšícím —« začal Záruba ve snu svoji obvyklou modlitbu, ale hned se již obrátil na druhou stranu a utichl. Po chvíli usnula i Lesycha.

V chatě nastalo ticho. Měsíc nesměle, bledě pohlížel kalnými okenními tabulkami. Anna ještě neležela k spánku. Opřela hlavu o okno a lokty o příčky okenní a dlouho stála, zadumavši se hluboko. Nad čím se zadumala? Bůh ví. Snad že šla před jejíma očima léta její mladosti, neveselá, sirotčí. Snad že si připomnělo její srdce nějakou první, šťastnou či nešťastnou lásku, neboť v očích zatřpytily se dvě slzy a z úst ledva slyšitelně nesla se smutná dumka:

Šuměly vrby v Popově rokli,
i vrbové proutí;
miluji tě, děvče, miluji, srdénko,
nevezmu si tě pro lidi.
Nejen pro lidi, nejen pro lidi,
otec, máti nedovolí . . .
Mne pro tebe, mne pro tebe
samo mé srdénko bolí!

»Ženo, ty nemehlo moje nemotorné! Co ty? Chceš snad myši lovit, či co? Proč nejdeš spat?« ozval se Hnat.

Anna se vzbopila, setřela slzy a klekla.

Modlila se dlouho, dlouho, prostými, srdečnými slovy.

Z venku dolehlo sem ržání koní, jež hnali pastevci na pastvu, žalobný hlas flétny a klapání chřástalovo v trávě.

Zaštěkal pes a utichl. Zaklapal opozděný čáp na sousedově chatě. A na návsi loučila se Horpina se svým miláčkem.

»Horpino, srdce moje, zůstaň ještě chvilenu! Ještě jsme si dost nenapovídali!«

»Ne, Mitrijku, nemám kdy, matka se bude zlobit. Ty viš, jaká je. Dobrou noc! A zítra...«

Nedokončila. Chopila vědra s vodou a běžela k chatě.

»Eh, zítra!« šeptal za ní Mitro. Kdož ví, jaké to bude zítra.

»Zda-li pak ji nadarmo nemiluji? Zda-li pak ji stará Lésycha za mne vdá?« zapřemýšlel. Srdce se mu sevřelo, když si vzpomněl na svoji chudobu.

»Nutno pracovati, pracovati, co jen síly stačí, ale co z toho bude?... Takový je ten náš chléb ve zdejší...«

Vzdychl těžko, vytáhl klarinet za opaskem, zahrál, zafoukal, tak jemně a toužně, bezmála jakoby v tom hlase tonula všechna jeho naděje na tiché štěstí.

»Osude můj hořký!« zašeptal Mitro, obrátiv se k svému dvorečku, ubohé, vrbami obrostlé chatce, kde žila jeho stará matka. Z hustých, zelených vrb slyšeti bylo po chvíli mladický hlas, který zpíval:

Oj, slipky ještě nepěly,

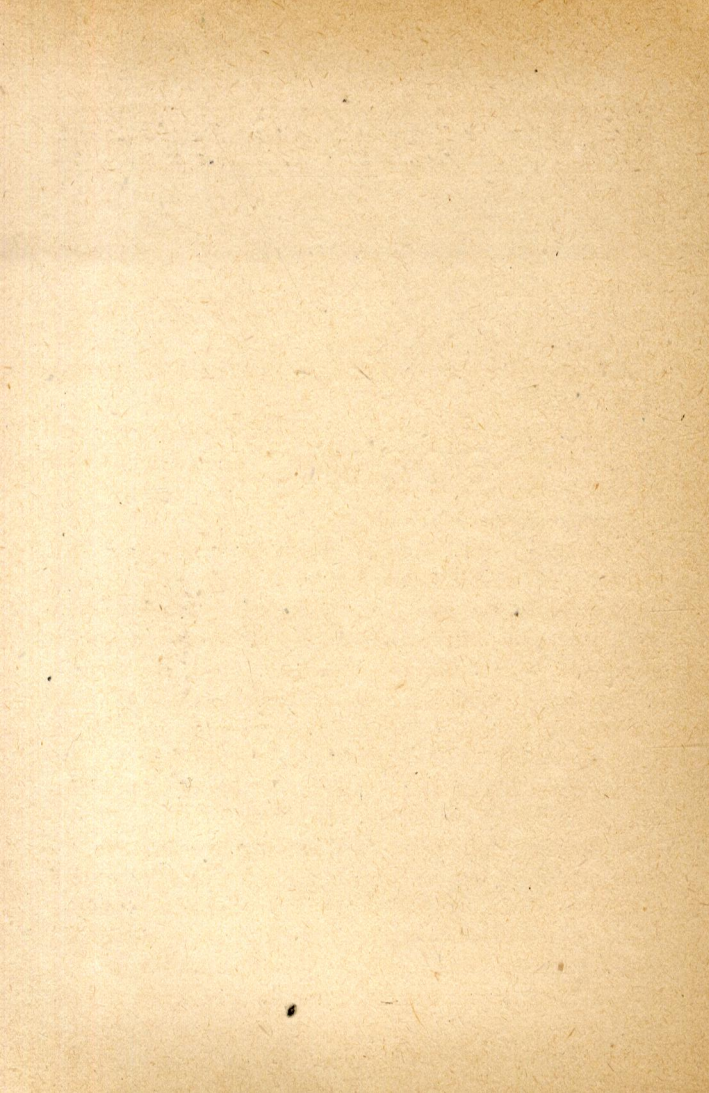
Lidé již volají: den bílý!

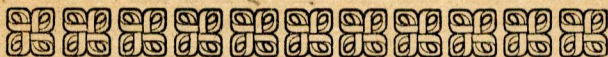
Oj, vyjdi, vyjdi, krásná dívko,

Popovídej se mnou!

BODLAČÍ.

Žák stanul před učitelem celý zruměnělý, chvějící se rozčilením.

»Učiteli,« pravil, sotva dechu popadáje. »Tys mne poslal mezi lidi a velel mi, abych v jejich středu deset let žil a účastnil se jejich života a díla.«

Ustal, zadýchav se.

»Ale ty přicházíš po roce, a jak vidím, ne příliš spokojený,« vece učitel, usmívající se laskavě.

»Ach, nemluv mi o spokojenosti!« vyhrkl mladý muž. »Já celý hořím a chvěji se. O něčem podobném se mi ani ve snu nezdálo, jako je to, co se mi naskytlo za ten rok k vidění. Tolik lži, tolik farizejství, tolik drobné zloby a nepochopení, i neupřímnosti!«

»Nu, nu, nu!« říkal učitel: »Tvoje rozčilení dobře svědčí o tvém nezištném srdci. Ale mluv trochu klidněji, cos viděl a co tě tak rozčílilo?«

»Klidněji! Což mohu ti klidně vypovědět vše, co jsem prožil v tom roce? Já žil jako člověk zakletý mezi štěnicemi. Každý dotyk mne bolel a svrběl a hnusil se mi. Viděl jsem politiky, kteří se v národních shromážděních rozčilovali, okamžitě hotovi jíti na mučení pro národ, ale hned na to prohrávali v kar-

tách tisíce a doprošovali se úvěru u nepřátel svého národa. Viděl jsem novináře, kteří ve svých časopisech posílali hromy na štváče a donášče, ale hned na to že nepřátelům svým donesli vše, co se dělo v jejich táboře. Viděl jsem učitele, kteří před mládeží haněli a hyzdili nauky, a téže mládeži láli, jaká se jim do škol hrne a jim působí námahy. Viděl jsem duchovní, kteří záludně obořili se na každého, kdo se odvážil i zcela nesměle posuzovati jejich chyby, ale titíž probděli noci při kartách a pijanství a byli pro smích vlastním bližním. Já viděl...«

»Synu můj,« přerušil ho učitel, »marně se domníváš, že to, co jsi viděl, je něco nového, čeho dosud nikdy nebývalo.«

»Snad že bývalo, ale ne u nás a nikoli v takové míře a nedělo se to tak beze studu. Říkám ti, učiteli, že ruce klesají, duše zmirá, když na to vše hledíš. Pomysli jen: mezi širé davy pro zábavu vrhají heslo: palte domy a majetek nepřátel! Ale těší se již předem, že se jim za jejich volání ničeho nestane, nýbrž utrpí ti, kteří za jejich heslem jdou. A kdyby za ním nešli, hovoří: s našimi nepřáteli možno vyjít pouze dvojím způsobem: buďto je zničit, nebo jim líbat ruce. My volali: ničit! Nešel nikdo, nyní půjdeme ke druhé straně.«

»Inu, což,« pravil učitel, »umgekehrt ist auch gefahren (t. j. nazad obrácen také můžeš jít). To přece není tak divné.«

»Pomysli jen: jeden druhého by na lžici vody utopil, na kousičky rozkrájel, ale veřejně volají všichni po shodě a malují blahodárnost jednotnosti!

A vše to jen pro cíl, »aby mé nabylo vrchu«, vše v jakémisi podivuhodně slepém úmyslu, něco takového, co není v jejich moci, v honbě za jakousi ďábelskou radostí, že to něco »nebude ani po jejich, když ne po mém.«

»Poslyš, synu,« hovořil učitel podáváje žákovi sklenku čisté, studené vody, »na, na, napij se!«

»Co to má znamenati?« tázal se žák.

»Vypij a poslouchej, co ti povím. Neznudím tě dlouhým vyprávěním. Vidiš, když jsem já byl mlád, žil jsem u otce ve vsi. Nedaleko našeho domu byla prostorná obecní pastvina. Připomínám si ji z mládí: byla rovná, pokrytá hustou, byť nížounkou travou. Jako malý klouček ve společnosti ostatních dětí běhával jsem často po tom pastvisku, kutálel se po trávě a dosud zdává se mi, že pocífuji její měkký, jako hedvábný dotek na svém těle.

Minulo několik let. Přišel jsem do škol do města a v otcově domě býval jsem málo. Tu kdysi přišel domů na prázdniny, podívil jsem se nemálo: naše pastvina skoro celá porostlá byla velikým bodlácím. Rozselo se po ní mohutnými ostrovy šedo zelených koleček, jež s vrchu jakoby skropeny byly bledě růžovými kapkami bodlákových hlaviček a vše kolem bělelo se stříbřitým čmýřím rozvátého bodlákového semena. Od těch ostrůvků jako od hlavních pluků šly v různé strany menší nebo větší stopy bodláčí, jakoby vyslány od nich, aby zaujaly ještě větší místo. Až na cestu, jež vedla středem pastviny, na říčku, která ji lemovala se dvou stran, velikým obloukem vybíhaly tu malinké kupky, tu jednotlivé stvoly těch smělých, ozbrojených zlomv-

sluniků rostlinné říše a místy stály již hustými řadami jako vojsko v klidu. Kde se usadil jeden takový cizopasník, tam záhy bělá se celá hromada menších, většínou odnožů z jeho kořene. Pod jejich pichlavým listím, které širokým věncem rozkládá se po zemi dříve, než bodlina vyčínívá vzhůru, mizí měkká tráva, ztrácejí se bělounká očka sedmikrásek; ba i vytrvalé pahýly páchnoucího planého kmínu musely ustoupiti před těmi pyšnými a pro špičatou zbraň nepřemožitelnými cizopasníky.«

»Tatičku, co to tady máte?« zeptal jsem se otce.

»Sám vidíš, synku, bodláčí,« odpověděl otec.

»Odkud se vzalo?«

»Ale Bůh ví. Vyrostlo samo sebou.«

»Vždyť vám zničí celou pastvinu.«

»Však už ji zničilo. Ale co dělat?«

»Požnouti je.«

»Už jsme je sekali, synku, ale nic to nepomohlo. Ještě horší je to.«

»Přeorati pastvinu.«

»Toho nemůžeme. Pastvisko je obecné. A obec ani stínem nechce ustoupiti od svých práv...«

Já nejednou chodil a podívoval se tomu bodlavému poli. Zdávalo se mi, že často i v bezvětrí šelestilo. Dospělé bodláčí výškou vzrůstu jako vysoký člověk stálo jako hustý les a kývalo svými hlavičkami, jako by se smálo mému bezmeznému žalu po hladké, měkounké travičce. A když se v podzimu sklánělo a ze všech hlaviček vypadaly kupky bavlinitých semen, tehdy každý závan větru roznesl miliony těch prachových zrníček na všechny strany. Některá vznášela

se vysoko v povětrí a letěla na míle daleko; jiná nesla se v mracích nad zemí, zachytila se na plotech a dřevech, zaplňovala jámy, pokrývala rybníčky i kaluže bělostnými vlásky svého prachu, nastlala se na dvorky lidí, zasela všechna pole, zahrady, sady proklatým bodlákovým semenem, ba i do chat zaletěla a tloukla do oken, jakoby do očí přímo řici chtěla rolníkům, že bodláčí armáda hrozí zabratí jim všechnu úrodu zemskou, úplně zničití všechny jejich nivy, s takovou námahou zpracované, zakrýti všecken svět jejich očím. Eyle mi strašno při pohledu na to bezmezná sněhová bodláčí semeno a bezmála se slzami v očích na ně jsem otec ukázal.«

»Tatičku, co z nás bude? Vždyť přece každé takové chmýří jest vlastně budoucí statný bodlák, jenž zaneřádí čtvercovou plochu země. A pohleď, kolik milionů jich zde zaletuje.«

»I ať, synku, ať si litají. My se pro ně nespotíme.«

»Vždyť ono vám bere půdu pod nohama.«

»Neboj se, synku, Bůh je milostivý. Nemusí každé takové seménko vzejíti a vzrůst. Miliony jich poletuje a miliony jich zapadá. Však my také nejsme bez rukou. Učiníme, co možno, abychom jim nedovolili vládnouti na zemi.«

Když nastala jeseň, opět odjížděl jsem z otcovského domu do světa do škol. Nehodilo se mi navrátiti se domů dříve, než po deseti letech. Přibližuje se k rodné vesnici, představoval jsem si pastvinu a byl jsem nedočkavý zvěděti, jaký postup učinila za ten čas bodláčí armáda. Zajisté, že bude nyní pastvisko jediným bodláčím mořením, přeříznutým sotva jedinou cestičkou.

Neměl jsem ani odvahy zeptati se na to svého vozky a čekal jsem proto, dokud nedojedeme na místo. A již tu je známý pahorek, na němž jako had se kroutí cesta, zde stará skupina lesa, jakoby před námi nastavoval starý děd Paňko nafouknutou na lysině čepici, vidím nade vsí letní chvějící se vedro. Tu již vjíždíme na pastvinu. Ale jaký div! Ani jediného — pravím ti, ani jediného bodláku z těch hord nespočetných, jež tu dříve pyšnily se takovými hustými lány a ostrovy. Jen málokde trčí po jednom nevelikém bodláčku, ale již zcela jiného rodu, ne takového, mně kdysi známého. A po celé pastvině jako dříve nizounka, hustá, měkká travička a miliony bílých oček chudobek a tu a tam vedle cesty žluté kvítečky pryskyřníku, a nic více.

Přijev domů, nemohl jsem utajiti svého nepokoje a brzo po prvních přivítáních zeptal jsem se otce:

»Tatičku, co jen se to stalo s našim bodláčím na pastvině?«

»Nu, vidíš, synku, chvála bohu, ztratilo se.«

»To vidím. Ale jak? Přeorávali jste pastvinu?«

»Nikoli.«

»Požali ji?«

»Nikoli.«

»Tedy vypálili ohněm?«

»Kdežpak! Ztratilo se. Pohoda mu nesvědčila. Mokrá léta zde byla a mimo to níže pastviny velkostatkář chtěl postaviti mlýn, a zastavil říčku. A tu země pod pastviskem nassála vlhkostí a těm cizopasníkům se tu zlíbilo a rostli. Ale po několika letech hráz se protrhla, říčka odumírala, země proschla a

jemu se nedařilo. I hynulo. Tak jako přišlo bůhvi odkud a jak, tak i zašlo. Co rok se jich pak rodilo méně, pokud plně nevyhynulo. Vidiš, i takové zlo má své doby.«

»Čím skončil můj otec své vypravování, tím i já končím svoje,« hovořil učitel k žáku. »Rozumiš tomu, synu?«

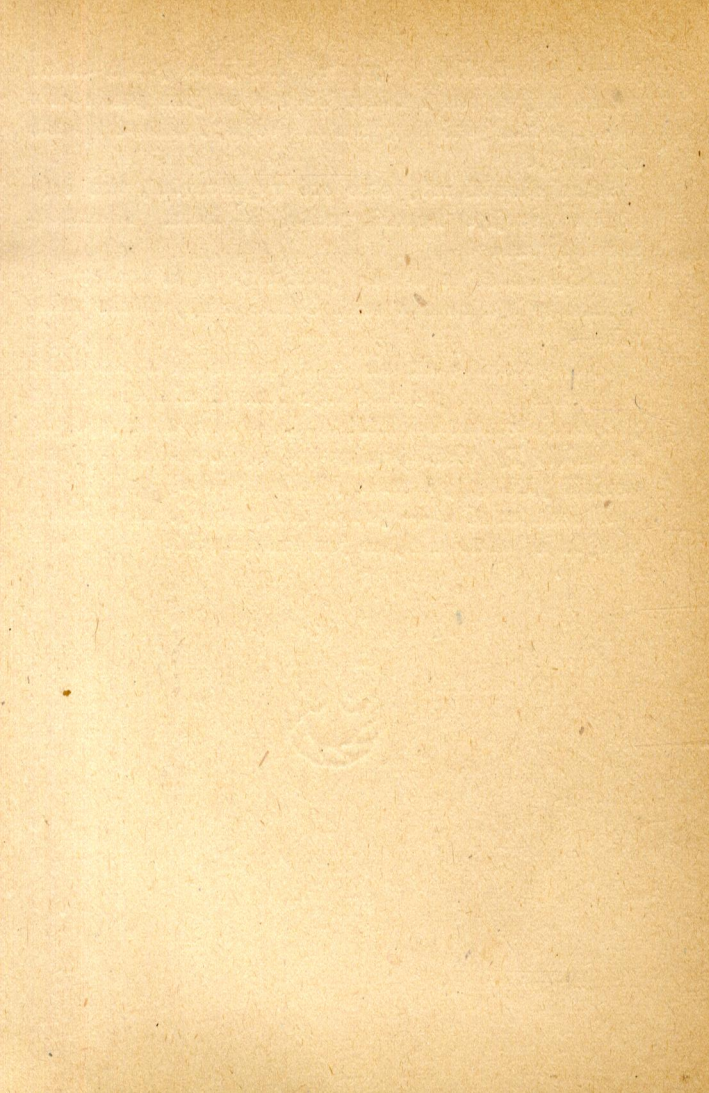
Žák pohlížel na učitele jaksi nepevným zrakem.

»Má to být rovněž tak? Čekati mám, až zlo samo mine?«

»Nezapomeň však na hráz, na tu hráz, co stavi volný běh řeky, jež nadržuje lenosti a nečinnosti a podperuje vzrůst bodláčí! Hráz, synku, hráz je třeba rozvaliti! Ty vidíš účinky hniloby a nečinnosti, ale nevidíš příčiny, již třeba je odstraniti!«

»Rozumím ti!« — pravil žák, zvedaje se s místa. »Půjdu a budu činiti, co jen budu moci!«

TOMÁŠ SE SRDCEM
A TOMÁŠ BEZ SRDCE.

I.

Ve dvou různých vesnicích východní Haliče, ale v tomže roce a téhož dne, totiž v provodni či tak zvanou Tomášovu neděli, narodili se dva hošici. Proto oba pokřtili i jménem Tomáš.

Jejich svátý patron, apoštol Tomáš, byl k oběma laskav a ukázal na nich veliké divy. Neumírali ani nastuzením, ačkoli jako malé děti běhali po sněhu, ani úžehem, ačkoli pobíhali prostovlasí ve slunečním úpalu a nejednou spali s odkrytými hlavami pod palčivým letním sluncem, ani na bolení, ačkoli v létě co den naplnili si žaludky nezralým ovocem, ani na dávění, ani na střevní tyf, ačkoli v zimě nejednou živili se máčenými boby a ovesnými otrubami, ani na žádný z těch 77 morů, jež neustále v zimě, v létě obcházejí kolem selské chaty. Toť ovšem byl veliký div. Ale svatý Tomáš ukázal ještě větší zázraky na svých malých chráněncích: šli do škol, učili se pilně, propbílili se všelijak tisíci protivenstvími a překážkami, jež se maloruskému selskému synkovi naskytují i na nejprostší a nejjednodušší dráze slunnější stránky životní, a dostali se konečně na universitu. Ani zde

svatý Tomáš neopustil je svoji ochranou: nestali se bezcharakterními jako nejeděn člověk, jenž vyšel z bezedna ubohosti, vyspěli v ostrosti jazyka, zdokonalili se v nevěře, jako sám jejich svatý patron.

Až zde, na universitě se setkali. Stalo se tak při dosti podivuhodné příležitosti.

Bylo již poledne, když studenti vycházeli z universitních přednášek a opozdění pijani z krčem, aby se dovrávorali domů. Jeden z těch skleněných svátečků vyšel z kostelíčka u skleněného boha v tak bezpříkladném stavu, že sotva se ocitl na ulici a ovanul ho teplý, svěží vzduch, ihned učinil křepkou póklonu k zemi a nemohl se pak vzhopiti na nohy, jen pozorně naslouchal svým čmelákům, přerýváje toto zaujetí jen nesouvislými úryvky jakési samomluvy:

»A já ti říkám, kmotře Blažeji... kruť nohu máminu*) žena má navrch... a hodně moc, toho i svídně... což je to správné, což je to pěkné, když se člověk tak opije?«

Dosti značný hlouček studentů obklopil tuto obět nesmírné duchaplnosti a s veselou náladou chytali úryvky těch morálních úvah. Uprostřed této skupiny dívali se náhodou i oba Tomášové, kteří se dosud navzájem neznali.

První Tomáš se znepokojeným výrazem nachýlil se pojednou nad pijanem a pokoušel se, aby ho na nohy postavil.

»Ale co to činíte?« ptal se druhý Tomáš.

*) „Kruť nohu máminu“ je maloruské obvyklé zaklení. (Pozn. překl.)

»Prosím vás, pomozte mi,« žádal první. »Vždyť vidíte. Ubohý člověk nemůže choditi. Přijede kočár a přejede ho. Nebo jej najde strážník a zavře ho.«

»Což o to, bylo by to ještě nejrozumnější. Myslím, že by bylo lepší nechat ho zde na pokoji a jen strážníka zavolati. Nejkratší bude, učiním-li to sám.«

I měl se k odchodu.

»Ale prosím vás,« domlouval druhý Tomáš. »Co by vás to napadlo? Je to jistě ubohý dělník; zavrou ho a několik dní podrží ve vazbě, a jeho rodina bude zatím zmirati hlady. Nutno mít srdce. Bylo by necitelné ihned zavolati policii.«

»Eh, co na tom!« odpověděl druhý Tomáš. »Ubozí dělníci neopíjejí se takto v pracovní den a proto ...«

Přerušil své úvahy a odešel ulicí, hledaje policii. Ale protože v Haliči obyčejně nemožno najíti stráž tam, kde je ji vlastně třeba, potrvalo dlouhou chvíli, než se vrátil na totéž místo v průvodu »ramene spravedlnosti.«

Za tu dobu nahrnula se tam celá kupa lidí a uprostřed té skupiny odehrávala se jakási dramatická scéna, neboť ze středu všeobecného hluku a hovoru zástupu slyšeti bylo tu hrozně křiklavá, tu zase dojemně prosebná slova. Po příchodu stráže veřejného pořádku lidé se rozestoupili ve dva proudy a příchodem zjevil se nemálo zajímavý ohrázek. Opilec stál již na nohou. Oběma rukama držel se za límec kabátu Tomášova a trásl svým pomocníkem jako hrušní ověšenou velmi tvrdými bruškami, skuhraje neustále:

»Policie! Policie! Zavřete ho! To je zloděj! To je kapsář! Ke katu ihned s tebou! Tys mne okradl!

Vrať mi mé peníze! Kde jsou mé hodinky? Policie! Policie!«

Límec kabátu ubohého Tomáše dávno již byl roztrhán a visel jako smutný cár; klobouk svého protivníka shodil opilec na zemi a šlapal po něm nohama.

»Ale... pane... člověče... křesťane!...« sténal přerývaným hlasem Tomáš číslo první, drže rukama ruce opilcovy, kterýžto sám již unavený nepřestával jím trásti.

»Kruť nohou máminou! Já ti nejsem člověkem! Já ti nejsem křesťanem! Vrať mi mé peníze a hodinky! Policie! Policie!« křičel ze všech sil.

Nyní zakročilo »oko zákona«. Hbitým pohybem uchopil opilce vzadu za límec a levicí dal mu takový štulec do zad, že se nebožákovi v očích zajiskřilo, a jednak ze strachu a překvapení, jednak silným zatřením široko rozpřáhl ruce a svalil se na zemi. Strážník vytáhl svoji pištalku, zapískal, rázem přispěchala drožka a oba Tomášové, opilec i strážník, oddrkotali na policejní inspektorát. Po cestě oba studenti vypověděli strážníkovi, jak se vše událo, a neminulo půl hodiny a vše na policii bylo vyřízeno, opilec odveden do vazby a oba Tomášové, číslo první v úplně nesalonním obleku, ocitli se na ulici.

»Kladu si za čest představití se vám, jsem Tomáš Halaburda,«*) řekl Tomáš číslo druhé.

»A já jsem Tomáš Bědolacha,«*) odpověděl Tomáš číslo první.

*) „Halaburda“, ironické jméno asi jako čes. Křikloun. „Bědolacha“ značí asi jako Ubožák nebo Stejskal; pozn. překl.

»Posluchač práv ve třetím semestru,« doložil Tomáš číslo druhé.

»A já posluchač germanistiky v třetím pololetí,« dodal Tomáš číslo první.

»Tak co myslíte o tom ubohém dělníku?« otázal se Tomáš číslo druhé nikoli bez ironie.

»Inu, prosím vás, kdo by byl na tohle pomyslíl!« s bolesti v hlase odvětil první.

»Já na to ihned pomyslíl,« odpověděl druhý. »Ale pohleďte, váš kabát i klobouk potřebují nutně jakéhosi zadostiučinění a bohudík neveliké opravy. Bylo by dobré, abychom pro ně našli odborného mistra.«

Tomáš Bědolacha pohleděl nyní na svého nového známého i na svůj neupravený oblek a na jeho lících zračilo se i jakési zadumání a jakási lítost; potom oba jali se hledati nějakého odborníka.

II.

Od té doby se spřátelili. Ne sice naprosto, ale přece. Byli úplnými kontrasty jeden druhého, a síla těch protiv je poutala. Tomáš Bědolacha byl neveliký, živý človíček, upřímného výrazu, ale obyčejně zasmušilé lince, s očima povětšinou jako slzami orosenýma, s lahodným, měkkým, byť ne melodickým hlasem. Naproti tomu Tomáš Halaburda byl vysokého vzrůstu, poněkud hranatý, s obličejem jako dřevěným, avšak s řízným, suchým hlasem a ironickým úsměvem na rtech. Prvý byl citový, někdy sentimentální, lehko upadal v nadšení, celý prodechnutý velkými ideály společného štěstí, s nevyčerpatelnou zá-

sobou hesel o svobodě, bratrství a humanitě, jedním slovem, nehledě k jeho nevěrectví, povaha naprosto náboženská, někdy i k sektářství náchylná; druhý úplně skeptický, někdy cynický, zdržlivý i nemluvný v kruhu hlučných hovorů studentských, činil dojem nedosti hlubokého rozumu a nižádného vzletu, jdoucího pouze za hmotným cílem. Prvý pro svoji družnost, snadné seznámení i přilnavou schopnost vláčel za sebou takřka celý zástup neodlučitelných stoupenců i pobožných posluchačů; druhý obyčejně sám chodil jaksí stranou, svými obvyklými cestami. Známí nazvali podle toho jednoho Tomáše se srdcem a druhého bez srdce — rozumí se žertem — neboť oba byli mladíci naprosto čestní a vzdálení egoistní šalby.

Oba Tomášové sešli se nejednou na půdě populárních tehdy mezi mládeží diskusí o národnosti i úkolech inteligence k dělnickému stavu.

»Musíme milovati národ, který nás povznesl prací svých rukou i potem svého čela!« říkal s čistým zápallem Tomáš se srdcem.

»Co je národu do naší lásky?« bručel Tomáš bez srdce. »Národ potřebuje reálnější živobyti.«

»Jen ho milujme! Láska přinese nám taktéž hmotné myšlenky.«

»Láska je slepá. Zatemňuje mysl, zúžuje obzor,« hovořil Tomáš bez srdce, o němž zlí jazykové mluvili, že se smrtelně zamiloval do jakési krásné Polky, ale sražil se nyní, aby přemohl tuto lásku a zlobil se sám na sebe i lál sobě, že ta nešťastná láska nechtěla odejítí z jeho srdce, nedbajíc všech jako slunce jasných důkazů jeho rozumu. »Toliko rozum dovede

nás na dobrou cestu,« zahučel takořka sevřenými zuby, byť s klidným pohledem.

»Ach, rozum je chladný a sobecký,« zavzdechl Tomáš se srdcem.

»V tom případě to je malinký a obmezený rozum; možno jej nazvati příjmením hlouposti. Skutečný rozum hledí jasně i široko, vymýšlí společné výhody a uvažuje o velikých reformách.«

»Láska však musí býti hybnou silou; bez ní je dílo rozumu mrtvo!«

»Hloupost!« zahučel Tomáš bez srdce. »Láska plodí nemluvňata a idioty, ale jen rozum činí z nich tvory více nebo méně podobné lidem. Na tobě je to dílo dokonáno jen do polovice.«

Tomáš se srdcem obrátil se více zasmušený než rozradostněný a Tomáš bez srdce odplivl si a odešel bez pozdravu, rozzloben více sám na sebe než na sou-
druha.

III.

Potom přišel na jednu vrstvu mládeže nový proud. Hovořeno mnoho o bědných proletárech a necitelných vykořisťovatelích, uvažováno o sociálních problémech, diskutováno s více nebo méně roztomilou vážností o velikém sociálním přerodu, který již již nadejde, aby přeměnil celý svět na nových základech. Tomáš se srdcem radostně tonul v bouřlivých dobách tohoto proudu, oddával se nové víře celou svojí málo kritickou duší, prahnoucí jakousi tvrdou dogmatičností. Odložil takřka své germanistické studium a oddal se

s celým zápalom propagandě socialistických ideí, řečnil na dělnických schůzích, psával články v dělnických časopisech, ocitl se v samém středu nověrozeného proudu ještě ne příliš mocného dělnického hnutí.

Na kterémśi bouřlivém dělnickém shromáždění, kde pořadatelé museli za svobodu slova podstoupiti tvrdší boj s policejním komisařem a potom řečnili ironicky o té zlovolné měšťanské vrstvě, která se zahrnuje podporami trůnů a oltáře proto, aby nosila do císařských pokladen peníze, nikoli jimi vydělané, a takové peníze skládají i na budování kostelů a klášterů pro čest Boha, v něhož nevěří, i o kázáních víry a morálky lidu a dělnictvu, k němuž se právě některé ty osvícené vrstvy samy neznají — po takové památné schůzi, na niž náš Tomáš se srdcem, nemoha strpěti náarážky a ironisování, konečně promluvil »od sídce«, se slzami v očích líčil utrpení pracujícího lidu, s ohněm syatého rozhořčení počal vytýkat novověkým tyranům a krvežíznivcům, že se krmí potem a slzami pracujícího lidu, a zakončil jasným prořectvím brzkého vítězství »sloučených proletářů celého světa«, při čemž bohužel policejní komisař přerušil ho v polou věty, a vida pak i veliké nadšení přítomných, rozpustil schůzi — po tomto památném shromáždění, když sta rozrušených dělníků ve skupinách, zvolna a v živé rozmluvě i hrozivě rozešli se z Jezovitských sadů na všechny strany města, Tomáš se srdcem, vyprostiv se z jednoho takového kroužku, kde všichni mlčky a srdečně tiskli mu ruce, shledal se na zatačce chodníku se svým přítelem i protivní-

kem, Tomášem bez srdce, který očividně také šel z té schůze, byť jinou cestou.

»Tak což, mám ti blahopřáti k té tvé bouřlivé řeči?« pravil Tomáš bez srdce, usmívaje se ironicky, podávaje příteli ruku.

»Řikáš »blahopřáti« a myslíš něco jiného,« řekl Tomáš se srdcem, spatřiv jeho ironický úsměv.

»Uhodl jsi,« odvětil Tomáš bez srdce. »Já vlastně myslil na to, že tvůj profesor germanistiky tázal se včera, kdy přineseš do semináře svoji práci. »Krále Roter«, na níž čeká již skoro půl roku.«

Tomáš se srdcem máchl rukou.

»Král Roter! Nu, řekni sám, zdali koho ve světě zajímá král Roter a jaký z toho vyplyne komu užitek, budu-li seděti v komůrce a hrabat se v té mrtvotině? Sám vidíš, jaká je nyní doba!«

»To znamená, že věšíš svoji germanistiku na hřebík?«

»No, dala již ti ta germanistika! Však ona i beze mne se ztrestá! Ale, ty, řekni mi, co soudíš o tom dnešním shromáždění? Jaký materiál! Jaké pole, práce, ha!«

»Sečkej, sečkej!« pravil Tomáš bez srdce. »I k tomu dojdeme. Ale předem dovol, abych ti řekl, že po mém mínění není logické pro tento »materiál« a pro toto »pole« odhoditi universitní studium, jež by ti mohlo dáti ne-li nic jiného, tedy aspoň jakés takés samostatné postavení.«

»Postavení! Jářmo na šíji a rabuš na ústa!« s netajenou nenávistí vzkřikl Tomáš se srdcem. »Nikoli, děkuji pěkně! To není pro mne!«

»No, ovšem, postavení gymnasiálního učitele, známý, není veliká dobrota. Ale kdo tě měl k tomu, abys šel na germanistiku? Přepiš se na práva! Budeš advokátem, budeš hájiti sedláky, organisovati dělníky, budeš nezávislým. — —«

»Lhářem!« neméně zlobně vpadl Tomáš se srdcem.

»Proč pak lhářem? To již bude záležitosti na tobě samém.«

»Každé postavení ve společnosti ukládá pouta na duši, na vůli, na jazyk, a já chci býti sbobodný,« projevily vroucně Tomáš se srdcem.

»A při tom« — mluvil dále Tomáš bez srdce, nevšímaje si jeho projevu, »právnícké studium dalo by ti trochu více porozumění pro společenské vztahy, trochu více kritičnosti — —«

»Vtlouklo by mi do hlavy poněkud více konvencionálních lží a buržoazních zásad!« vzkřikl s obořením Tomáš se srdcem.

»Promiň,« odvětil Tomáš bez srdce, »ale musím ti vysloviti své poľitování, že s takovým zápalem i s takovou určitostí povídáš tomu bezkritickému davu takové hlouposti. To nespědčí ve prospěch stavu tvého rozumového základu.«

»Hlouposti!« vzkřikl skoro až hrozně Tomáš se srdcem. »Člověče, kousni se do jazyka! Tys řekl rouhání! Jest to idea největších geniův lidstva, Marxe a Engelse! Jest to evangelium novověké lidskosti!«

»Viš, miláčku, co řekl nebožtík Gogol: »Jisto jest, Alexandr Macedonský byl hrdina — proč však má hned trůny bořiti?« Žádný z geniův není jist před hlouposti; ale já nesoudím geniův, nýbrž tvoji dnešní

řeč. Snad jsi neporozuměl dobru těch geniů, možno, že se i oni zmýlili. V každém případě nemáš ale práva takto mluvit.«

»Dělníci mají právo slyšeti pravdu o svém stavu i budoucnosti.«

»Ovšem, zajisté, jenže ty neznáš ani toho stavu, ani budoucnosti!«

»Mně do srdce bodá, dívám-li se na jejich ubohost a bidu.«

»Častuješ je fantomy.«

»Podporuji jejich naději.«

»Připravuješ jim bolestnější zklamání, když se všechna ta proroctví nesplní.«

»Neboj se, splní se! Musí se splnit! To již nejsou takoví lidé, jako my dva jsme, oni uvázili a vypočetli! Čti Marxe! Čti Engelse!«

»Četl jsem, brachu, Marxe, ale tam nenašel jsem toho, co ty jsi hledal, nenašel jsem tam, o čem jsi hovořil! A Engelsovo proroctví podle mého mínění nemůže se splnit.«

»Nemůže? Proč?«

»Proto, že je zbudováno na falešných předpokladech.«

»A jaké jsou to podle tvého mínění falešné předpoklady?«

»Totiž ty, že bude někdy taková revoluce, která jedním rozmachem dokoná vítězství vykořisťovaných nad vykořisťovateli, utiskovaných nad tyrany.«

»To je u tebe falešná zásada?«

»To se rozumí. Není vykořisťovatelů, není tyranův.«

Tomáš se srdcem si odplivl, jako do země zaražený, a nemohl říci ani slova. Jeho druh hleděl naň klidně, jako by byl právě hovořil tak prostou a jasnou věc, která se rozumí sama sebou.

»Jak to? To znamená, podle tebe, že není také uhnětených a vykořisťovaných?« nepromluvil, nýbrž vyhrkl Tomáš se srdcem.

»Nikoli, to jistě neznámá! My všichni, chudí i bohatí, my všichni jsme uhnětení a vykořisťováni. Ale naši vykořisťovatelé a tyrani sídlí v nás samých. To jest naše apatie, naše hloupost i naše zbabělost. Žádný sociální převrat nás od nich neodpoutá. A dokud oni panovati budou, dotud žádná přeměna k lepšímu není možná.«

»Eh, ty znovu zabíháš v suchý, prorocký tón! Už se, tyrd se, šetři! To už jsme slyšali dávno!«

»To se rozumí, jenže jste to nevykonali ke zdaru,« vyhrkl Tomáš bez srdce. »Jisto je, že nepoměrně lehčí je honiti se za fantomy výše řečených tyranů a vykořisťovatelů, než sebe sama uchopiti a uvolniti se od vnitřního nepřítele. Ale jisto je, opakuji ti, že dokud nedokonáme své vnitřní uvolnění, dotud všechny theorie sociálního převratu, dotud i všechny sociální reformy jsou neplodné. Dnes uvolnění lidé od jednoho svrchu zmíněného útisku upadnou zítra pod jiný, ještě horší.«

Tak došli rozmlouvající přátelé do bytu, kde žil Tomáš se srdcem. Tento, unavený a zruměněný vnitřním zápalem, položil se na pohovku, zatím co Tomáš bez srdce, jako zadumaný v něco hlubokého ve svém nitru, chodil po světnici dlouhými kroky.

»Nový pořádek přinese s sebou také nové vychování, a po několika generacích budeme mít nové lidstvo.«

»Ovšem, ovšem, to vše je toliko jakási útěcha, jakýsi tajemný elixir na všechny choroby, jakási formule i poukaz na budoucnost, jež je povinna učiniti vše to, co my nemůžeme nyní dobře uvážiti. To je vše metoda, vy, všedobročinní vlastenci!« hučel Tomáš bez srdce. »Nové vychování! Jako by to bylo něčtakového, co možno beze všeho z malíčku vyssátí a dát to celé společnosti. Výchova národa musí vyrůst z tradice, z kulturního národa, jinak to bude zbytečná ztráta času i síly. Nové vychování potřebuje nových učitelů, a těch si nemůže národ vysypati ze zahraničí.«

»To zamená, abychom především učitelské ústavy zorganizovali na nových základech,« vpadl i se své strany ironicky Tomáš se srdcem. »To snad by se ti zamlouval. Jenže ještě nemáme vlády, jež by ty principy upalala, zosnovala ústavy a dosadila učitelstvo do míst.«

»Nevměš hlouposti!« hněvivě odsekl Tomáš bez srdce. »Každý musí ten ústav prodělati sám v sobě a sám s sebou musí vypověděti boj apatii i šablonovitosti a všem fámám, musí sám v sobě i ve svém okolí vzbuditi a udržovati touhu ne po nových zákonech, ale po novém, iče duševním i etickém, kulturním člověku. To je, čem spočívá celá věc.«

Tuto hovorovou přerušil příchod několika známých, universitních studentů, nadšených mladých vznětlivců, přívrženců Tomáše se srdcem.

Všichni byli ještě pod dojmem dnešní schůze, blahopřáli Tomáši, vypravovali své úsudky a postřehy ze shrcmáždění, opájeli se zářivými nadějemi na neda lekou, radikální změnu poměrů v lidstvu. Brzy obyčejná mluva byla jim pro vše to ubohým, chladným výrazem nadšení a proto začali zpívat. Mimoděk, se rtů splynula jim píseň, složená Tomášem se srdcem, jejíž poslední verše budily v mládeži srdečné nadšení:

Vy v chrámě se svěcmi před obrazy,
a my stojíme za dveřmi;
vy v úctě sedíte u stolů s boháči,
a my polykáme sliny.
My v starosti, lopotě, nemytí a nazi,
vy máte plné pokladny i sklady:
my hladnem i hubnem, vy tlustí a syt
učíte nás: jen trp a se modli!
Trpělivost, toť vaše jediná nauka pr nás,
v kostele, škole i vojenské tvrzi!
Trpělivost, toť naše provinění těžké
Proto jsme všichni takhle ubozí!

Poslední dva verše opakovány s takovým důrazem, že až skla v oknech zařinčela. A když po skončení písně v bytě nastala chvíle ticha, a líc všech hořela ještě růměncem a hrudi všech těžko chaly přemáháním a rozčileným zápalem, zadun uprostřed té chvíle ticha suchý, tvrdý hlas Tomáš bez srdce:

»Tak, tak, tak! Trpělivost, nebo ještě lépe: strpění, s jakým my všichni snášíme svou vlnití bezkritičnost a bezmyšlenkovitost i bezcharakterost! Proto jsme tak ubozí!«

Dořekna to, odešel z domu.

IV.

Minulo několik let. Tomáš bez srdce dokončil právnická studia, zmizel konečně z dohledu a Tomáš se srdcem všechen oddal se činnosti mezi městským dělnictvem.

Nadešla doba věznění a politických procesů, a oba přátelé setkali se opět — v žaláři. Náleželi ke dvěma různým procesům, ale protože bylo mnoho uvězněných z obou případů, dali je do jedné cely.

»Aj, špačíku, tys tu také?« zažertoval ihned nezvykle Tomáš se srdcem, když Tomáš bez srdce, zdvihaje veliký slamník, tlačil se uzounkými dveřmi do jedné cely.

Velice mne těší, že tě nacházím v tak dobrém humoru,« odvětil »přirůstek«, když kobka zamčena a žalářník se vzdálil.

»A co tě sem přivedlo?«

»Ach, drobnost. Pomáhal jsem organisovati selskou stávku. Moje žalářování má více morální než kriminální význam.«

»Jak to, morální?«

»Inu, chtějí tím působiti na stávkující. Až stávka bude zlomena, pustí mne na svobodu.«

»Ale tohle může každého dopáliti!« vzkřikl rozčilený Tomáš se srdcem. »Pořádati stávku, to není přece zločinem! Je to dovoleno, jen když se stávkující nedopustí nějakých násilností. Proč by tě zavírali?«

Tomáš bez srdce poklonil se ironicky.

»Děkuji ti za poklonu. Zdá se mi, že vidím ještě germanistu z povolání, který v praxi pochytil kde

jakou právnickou vědomost. A což se domníváš, že lepší by bylo, aby mne uvěznili skutečně pro nějaký zločin! Myslím, že pak bys měl více práva zlobiti se. Ale takhle, toť lhostejno!»

»No, snad tobě to je lhostejné, ale já nemohu lhostejně pohlízet na očividnou nespravedlnost.«

»Ty tedy máš jistě asi na svědomí nějaké nemalé provinění, když vlastní uvěznění tě nerozzlobilo, nýbrž uvedlo tě v takovou nezvyklou veselou náladu.«

»Moje uvěznění? No, jak bych ti to řekl? Měli jsme velmi bouřlivou schůzi dělnickou, komisař ji nespravedlivě rozpustil, policie se hrnula, aby rozehnala lidi, a já na ně vzkřikl, aby nedali do sebe bití. Lidé mi poněkud porozuměli. Došlo ku rvačce, několik strážníků bylo zbito, pak se šlo zástupem na policejní úřad, vytloukána okna kamením a tak dále. Jedním slovem, dojem demonstrace velkolepý.«

»Řekni jasněji: hloupost byla velkolepá!«

»Proč hloupost? Což demonstrování národní síly a odejmutí slova v obraně svobody je po tvém soudu hloupost?«

»Nikoli, to není hloupost, ale to, že taková demonstrace byla učiněna bez rozmyšlení, pro hloupé, nepromyšlené slovo.«

»Elementární výbuch hněvu!« vmísil se filosoficky Tomáš se srdcem.

»Humbug, nikoli však elementární výbuch. Vy, vedoucí agitátoři, jeden po druhém štvete massy národa. Vzletnými slovy, výbuchy svého vlastního, k tomu již vyškoleného temperamentu (povětšinou nikoli citem, neboť jednání citu nemá s tím nic společného), to či-

níte, znepokojujete prostá, naivní srdce lidí, připravujete je, podpalujete je, 'jen abyste nasypali prach, a pak přiložíte k tomu prachu zápalku, a když nastane výbuch — slepý, lehkomyšlný, nezměrný ve svých účincích — vy se činíte nevidoucimi, říkáte: »Což jsme vinni? To byl elementární výbuch národního citu, národního vzplanutí. Neboj se, kdybys to nebyl systematicky připravoval, pobouřiv jich, oni by toho nebyli učinili. To znamená, že oni se stali takovými tebou, protože věřili v sílu a pravdu tvého slova. To znamená, žeš povinen sám na sebe vzít zodpovědnost za následky.«

»Což si myslíš, že jsem se zřekl těch důsledků a nejsem hotov zodpovídati se?«

Tomáš bez srdce postavil se před svým druhem a pevně hleděl mu do očí.

»Poslyš, Tomáši!« hovořil k němu. »Kdybych nevěděl, že ty jsi člověk naprosto čestný, ale bezedně naivní, to ví Bůh, nemluvil bych s tebou ani slova více. »Hotov zodpovídati se!« Ale za co se budeš zodpovídati? Bezpochyby za to, že jsi mezi lid vzkřikl ta a ta slova. Jaká je to zodpovědnost? Dejme tomu, že z ohledu na další následky tobě usoudí za to několik jen neděl — nebo snad dokonce i jen několik měsíců žaláře. Je to maličkost a tobě to patří. Ale jsem přesvědčen, že kromě tebe je uvězněno za demonstraci ještě několik lidí —«

»Osmnáct.«

»A že během demonstrace kromě četníků a strážníků utrpělo i nemálo demonstrantův —«

»Bylo pět raněných.«

»A to vše pro tebe, pro tvůj výkřik! No, řekni mi, jakou možnost zodpovědnosti za všechno to, co se stalo, najdeš sám před sebou?«

»Za to všechno — — —?«

»Však! To snad ještě není všecko! Nejhorší při vši té historii je její morální stránka. Nejhorší je, že tys vemluvil sám sobě i těm lidem illusi, jakobyste ty i demonstranti buď palicemi nebo kamením činili cosi velikého, smělého, energického, něco takového, co patří do emancipačního boje čtvrtého stavu a má již jen krok do uskutečnění jakéhosi velkého ideálu, zatím co ve skutečnosti jest to pouze přelévání vody z pustoty do prázdna.«

»Velice se mylíš. To jest naše vychovávání mass k praktické politické činnosti, k hájení svých práv,« odmítal Tomáš se srdcem.

»Ach, illusionisté, illusionisté!« kývaje hlavou, hovořil Tomáš bez srdce. »Což ty nepozoruješ, co je národní vychování? Jsem přesvědčen, že nejeden z těch, který v poledne po tvých vášnivých slovech šel prolévat svou i cizí krev, ráno doma bil svou ženu, když se osmělila upomenouti jej o cosi, pohádal se se sousedem, propil v kořálně zbylých dvanáct haléřů, za něž mohl celý týden učiniti radost svým dětem! Jsem přesvědčen, že tatáž massa, která nyní je hotova dřít se po skále pro první lepší vznětlivé slovo, zítra naprosto klidně, ani brvou nepohnuvši, dá si urvati nejdražší lidské právo, dobrovolně ssáti bude jed někoho jiného, chytřejšího nás, a tak naivního pseudo učitele. A ty, neschopný promysleti steré druhy následků svého

činu, s čistým svědomím a s radostným obličejem pravíš, že jsi hotov zodpovídati se.«

Tomáš se srdcem pokynul hlavou při těch slovech a smutně pravil:

»Tys bez srdce.«

»Stará bajka.« odvětil Tomáš bez srdce.

»Soudíš příliš příkře. Hleď, aby i tvoje činnost nebyla odsouzena taktéž ostře nebo ještě příkřeji.«

»Před tím není nikdo zabezpečen. Je známo, že historie se nepřizpůsobuje, nebuduje se podle předem stanoveného plánu, jako stavitel staví dům a inženýr most. Historie vyrůstá z daného základu nebo z daných zárcdků, jako roste obilí nebo les. Elementy vědomé nebo nevědomé, úmyslné i neúmyslné mísí se v ní co chvíli. Tisícové vlivy a impulsy se vplétají a vzájemně se ruší, měníce tím svůj směr, svoji intenzivnost, ba i svůj obsah, a podle toho resultát vychází obyčejně ne takový, jaký si činili původcové a činitelé tohoto hnutí.«

»Co vidím« — vzkřikl vesele Tomáš se srdcem.

»Náš tvrdošíjný národovec, velebitel rozumu a jeho samospasitelného poslání, obrátil se k socialistické víře, k materialistickému světovému názoru!«

»Ty ses nevyjádřil zcela přiléhavě,« odvětil Tomáš bez srdce.

»Já se neobrátil od rozumu k materialistickému pojetí historie, ale došel k němu rozumem. Jenže moje porozumění historie není zcela tak materialistické, jako vašich marxistů. Vždyť dopustiti význam nevědomého, elementárního v historii neznamená ještě připustiti k ní samé materialné činitele. V oblasti du-

ševní nevědomí a neúmysl hraje ještě daleko větší roli, než v oblasti zjevů materiálních. A dodávám, příteli, že moje pochopení historie od začátku poukazuje na ilusornost všech socialistických či jakých jiných útvarů budoucnosti i bezúčelných odporů pro takový či onaký útvar té budoucnosti.«

»Jakže! vzkřikl Tomáš se srdcem. »To znamená, že vše to, všechn boj pro zlepšení údělu dělnických vrstev, všechna námaha o sociální idee, všechna agitace — to je podle tvého smýšlení zbytečné?«

»Nepleť se, bratříčku,« ostře zvolal Tomáš bez srdce. »Není zbytečný boj, není zbytečné úsili, ale zbytečné jsou všechny recepty budoucího ústroje, všechny konstrukce, všechny tak zvané ideály. Ale ještě lépe řečeno, právě ony nejsou zbytečné, neboť v nich spočívají prvky pohybu, rozvoje, soustředěné energie. Ale nutno vždy tomu rozuměti a vyjasniti si, že to nejsou ideály zakořeněné, žádné svátosti, nýbrž jen výplody našeho vlastního ducha, formy našeho smýšlení, jež minou zároveň s námi a musí se změnit. Tohle je nutno pochopiti a nebalamutit lidi, že jste vynášeli prostředek, který pojednou navždy vyléčí všechny jejich bolesti.«

»Ale lidé potřebují víru, potřebují dogma, potřebují něco pevného, nepřemožitelného, k čemu by se upnuli a soustředili svoji energii.«

»Já se však domnívám, že se mýlíš. Všeho toho nepotřebuje lid, nýbrž ti naši staří tyraní a vykořisťovatelé, kteří spočívají v nás samých a jichž my přenábožně, nedotknuté i nezmenšené předáváme svým dětem i vnukům, nehledíce na všechnu naši osvětu

a civilisací. Naše duševní lenost a nekritičnost, naše zbabělost a apatie to jest, kdo potřebuje víry, dogmy, neomylného receptu o tom, co bude a co nikdo neví a vědět nemůže.«

»Jedno je divno,« pravil po chvíli hlubokého zamýšlení Tomáš se srdcem, »jak ses s takovými názory dostal do pořádání selského odboje.«

»Ó, zcela jednoduše, a vlastně možno říci, ironii osudu, jenž obyčejně vrhá kostku ne tam, kam míří naše vůle. Já vlastně ukončil práva a složil zkoušky, když tu náhle zemřel můj otec. Zůstala matka nemocná a stará, zůstalo šest malých dětí . . . A hospodářství naše krásné, veliké, potřebující neméně rukou než hlav. Pochopíš, že rozhlédnuv se po situaci, zanechal jsem postavení soudce a advokátskou praxi začal provádět doma, vedl hospodářství. Stal jsem se opět sedlákem a zvolna se vpravil do své úlohy. Ze škol jsem si přinesl nejedno, co mohlo ve vsi prospěti. Stal jsem se obecním písařem, vypudiv z vesnice bývalého písaře, zbankrotovaného kancelistu, opilce, nevzdělaného vydřiducha a podvodníka. Zřídil jsem čítárnu, na nohy postavil celou mladou stranu ve vsi a dopomohl jí zvoliti novou radu a představeného. Nu, jedním slovem, obyčejná historie. Mnoho let povídání, málo k poslouchání. Ale hlavní, já se pokoušel objasňovati názory vesničanů ve všech otázkách obecného, hmotného i duševního života. Avšak stávka proti velkostatkáři naprosto nespočívala v mých záměrech. Toť se rozumí, když zvýšené vědomosti a vybudované čtení vesničanů samy přispěly k tomu, že boj s panskými pochopy a jejich vykořisťováním smě-

řuje ke konci, tu i já, neděra se do popředí, nenabízejí se za vůdce, ale i neschovávají se za cizí záda, učinil jsem vše, jak jsem dovedl a jak bylo možno za daných okolností. Zavřeli nás deset, ale my se můžeme smát. Naše pole jsou obdělána, a velkostatkář má nyní již ponaučení, že na ně těžko zapomene. Ostatně hlavní věci, jež byla příčinou stávky, jest také již dosaženo: velkostatkář vyhnal správce, který týral dělníky a šidil je na mzdě. Jen to, že naši vesničané v zápalu boje rozšířili svůj prvotní plán a chtěli dosáhnouti ještě, kde co mimo to, no, to nás dovedlo do tohoto vězení. To však je jedno. Stavíme si skromné plány, blízké, splnitelné ne-li dnes, tedy zítra; nejsou to dogmata, nejsou to posvátnosti, jen prosté vyúčtování. Nemožno-li toho dosáhnouti tak, zkusíme to jinak.«

»Zajímalo by mne, kdybych zvěděl, jaké to jsou plány.« otázal se Tomáš se srdcem.

»Oh, prosté plány: sjednotit »chatu« s »dvorem«.

»Cože?« vzkřikl zamyšlený Tomáš se srdcem. »I ty již tak zpíváš? I ty přicházíš na sjednocovací cestu? Což je tomu tak dávno, co jsi statistickými i všelijakými jinými důvody dokazoval, že taková shoda je nemožná, že musí dojít k boji?!«

»Vždyť pozoruješ, že také stojíme v samém zápalu boje!«

»A pomýšlíte na sjednocení?«

»Tak jako vojn ve válce na mír.«

»To znamená, že ovšem také dopouštíš možnost smíření?«

»To se rozumí. Až nebudeme mítí dvorů s cizáckým, parazitným majitelem, tedy nebude s kým, ani proč bojovati. Toť náš neveliký ideál a my již jsme se všemožně přizpůsobili tomu určení.«

»A domníváš se, že po dosažení toho, jak sám říkáš, ideálu selského stavu bude lépe?«

»Na tohle já nemyslím. Vidím kámen uprostřed cesty a volím způsob, jak bych jej odsunul, aby cesta byla volná a pohodlná. A pak půjdeme dále. Jisto, že tam potkáme se opět s nějakou závadou, a jistě, že nejdnou. Ale co na tom? Budeme odstraňovati každou po pořádku a půjdeme dále. Především však, já nemyslím tak, jako vy, dosáhnuvši nějakého, třeba jen, po mém, ideálního socialistického pořádku, tím již stanouti na bodu, kde historie stavi svůj běh a vývoj, najde svoji metu, odkud již nikam se nepohne. O tom nemyslím a takové dumání považuji dogmatickým a naivním.«

Ve vězení je času velmi mnoho a oba Tomášové měli kdy vypovídati se. Ale po několika dnech Tomáše bez srdce zavolali do vyšetřování a Tomáš se srdcem opět jej na dlouho ztratil z dohledu.

V.

Od toho času mijela léta. Tomáš bez srdce o sobě nedával ničeho věděti. Jeho starší druhové vzpomínali naň časem a zamáchli rukou. Zapadl člověk, zakopal se na vesnici, úplně zvenkovštěl.

Jeho starý přítel stále ještě byl agitátorem, novinařem, činitelem ve velkém, všesvětovém boji práce

s kapitálem. Několikrát kandidoval do sněmu, ale vždy propadl; vydával různé časopisy, jež jeden po druhém byly konfiskovány, aneb které rychle končily vyčerpáním sil a prováděl průkopnickou i organizační činnost.

Od svého setkání ve vězení oba někdejší přátelé se neviděli. Tomáš se srdcem, maje oči upřeny k široké aréně politického a mezinárodního života dělnického, zcela zapomněl na starého druha, jenž dobrovolně, jak se mu zdálo, veplul do rmutných vod všednosti. Naproti tomu Tomáš bez srdce pilně sledoval v časopisech dělnických svého bližence, a když potom kdysi naskytla se mu příležitost, že zavítal do Lvova, nepřemeškal náhody, aby ho nebyl vyhledal. Nevypytává se po jeho bytě, šel přímo do jakési známé kavárny, kde Tomáš se srdcem již třicátý rok pravidelně v tutéž dobu a při tomže stolku pil šálek černé kávy a z hromady novin čerpal politické i všelike jiné moudrosti. Tomáš se srdcem velmi zestaral, zešedivěl i vlasy ztratil, ale jeho oči stále ještě plály milým žářem a mimoděk již již se zarosily.

»Jak se máte, Tomáši se srdcem?« pravil, přistupuje k němu vysoko vzrostlý, jakož i statný a sluncem silně osmahlý sedlák, podáváje mu velikou, mozlňatou, zjizvenou ruku.

»Neznáš mne? Jsem Tomáš bez srdce,« řekl a hlasitě se zasmál.

»Ach, buď zdráv, buď zdráv!« zvolal Tomáš se srdcem a ohlédl se kolem nějak zachmuřeně.

»Tvoříš záměry a bojíš se zvedův?« prostě pronesl Tomáš bez srdce.

»Ech, co! Ty stále ještě rád žertuješ!« odvětil Tomáš se srdcem a dodal tišším hlasem: »Toť se rozumí, v nynější době člověk nikde není bezpečným před těmi dobroději . . .«

»A máš před nimi co tajiti? Ano, ano, pořád ještě stejný! A snad se také bojíš, že i já . . .«

»Jdi, čeho se to domýšlíš!« vzkřikl ulekaně Tomáš se srdcem. »Viš co, pojďme do Stryjského parku. Znáš tam nerušené zátiší . . . Můžeme si popovídati bez nebezpečí.«

»Co mne se týče, raději bych zůstal zde. Tak dávno již jsem nedýchal kavárenské ovzduší. Viš, někdy se po něm i zasteskne, přivykne se tomu tak, jako jiní přivyknou jísti arsenik.

Vyšli z kavárny, usedli do tramwaye a jeli do Stryjských sadů, úplně liduprázdných.

»No tak, jak pak se daří tvým záměrům?« otázal se Tomáš bez srdce. »Rozumí se samo sebou, že nechci zvědětí tvé tajnosti. Ptám se tak všeobecně. Viš, četl jsem tvé brožurky i tvé řeči a kde jaký z tvých novinářských článků.

»Co o nich soudíš?«

»Vidím v nich žádoucí evoluci, a vlastně ona evoluce přiměla mne, že jsem dnes po dlouhých letech odhodlal vyhledati tě. Rád bych přímo z tvých úst slyšel jak o ni mám smýšletí. Především však mi řekni zcela upřímně: rozněcuješ stále ještě naději ubohých lidí?«

»Ano, třeba . . .«

»Třeba sám jsem ji ztratil. Však to znám. Ano, ano,

veliký převrat dává na sebe dlouho čekati, nepřichází.«

»To by nebylo ještě to nejhorší,« odvětil se zachmuřeným zrakem Tomáš se srdcem. »A víš-li, co! Lidé, jak známo, na cestě k takovému dalekému cíli hledají většinou něco takového, co by je dovedlo k pozapomnění vlastního cíle. Úřady nám daly nový zákon živnostenský, nemocniční pokladny a zabezpečení proti úpadku, rozmetaly lid do organizací, rovněž tak daly jim do vlastních rukou jejich osud. Nějaký čas se zdálo, že vykasavše rukávy, daly se do práce. Předsevzatý boj přenesen na opanování oněch institucí a sociálně-demokratické dělnické organizace dosáhly skutečně vítězství. Docíleno taktéž i jakési svobody slova a shromažďování. Ony hloupé procesy, jimiž nás kdysi trýznili, možno říci, dnes již nestávají.«

»Toť je přece velmi krásné!« zvolal Tomáš bez srdce.

»Vlastně, vlastně, toť to nejhorší!« zasykl skoro úzkostně Tomáš se srdcem. »Lidé nemají nyní, zač by bojovali, nudí se, vybírají peníze z pokladen, sváří se pro osobní věci a broukají na principy.«

»Podle mého soudu vše to je jasné a přirozené. Vy jste do svých nových organizací přijali staré tyrany a vykořisťovatele a oni po svém zvyku nad vámi panují.«

»Staré tyrany a vyko — — —«

»Inu ovšem, starou apatii, nekritičnost, lenost a zbabělost.«

»Ech, žertuješ a věc je nadmiru vážná. Bída lidí je veliká, morální snad ještě větší než hmotná. Moje

srdce se svírá, dívám-li se na to vše, mám-li býti svědkem, bezradným svědkem jejího vzrůstu. A tu došel jsem k přesvědčení, že dosavadní cesta byla špatná.«

»No, konečně!« vzkřikl s výrazem radosti Tomáš bez srdce.

»Úřad rozprášil nás na cestu mírného rozvoje, do organizací, parlamentární práce. On věděl, co činil. To byl chytrý kousek, způsob, jaký by nás svedl s naší vlastní dráhy revolucionářské. Půjdeme-li dále tím směrem, musíme zaniknouti a zlenivěti; lenost měšťáckých stran přejde i na nás. A tak jsem přišel k jinému přesvědčení, že konečně nutno bude obrátiti se na jinou cestu.«

»Na jinou cestu?«

»Ano! Síly nahromaděné dosud v zákonných organizacích vyzkoušeti a zoceliti v nezákonném boji.«

»A promrhati je.«

»Dosud vybojovanou míru politické svobody použití jako operační základny ke zosnování velikého boje organizací.«

»A ztratiti vše.«

»Ach, nesrážej mne! Kdo ničeho nemá, také ničeho nemůže ztratiti.«

»A to, co dosud je učiněno a zpracováno, nazýváš ničím?«

»To je ještě horší než nic. Je to illuse něčeho, co ve skutečnosti nestává. Musíme se konečně rázně dáti do práce! Musíme do té lenivé massy vdechnouti vzrušení, vášně a oheň!«

»Co to má znamenati? Zabíjení, barikády, à la lanterne?«

»My se přidržujeme novověké taktiky: ničíme nepřitele v jeho majetku, v jeho bezpečí, v jeho pocitu jistoty, musíme ad oculos zademonstrovati mu nemožnost udržení stávajícího pořádku ve všech bodech.«

»To tedy ovšem nějaké šarvátky, vyšinutí železnice z koleji, nebo snad jen krádež v pokladnách, falešné telegramy, vyvolávání zmatků na trzích, a těmito podobné kousky?«

»Co se hodi, co jen se hodi« — zahučel Tomáš se srdcem.

»Poslyš, příteli Tomáši,« pravil druhý po krátkém zadumání. »Snad jsem sesedláčil a zdivočel, ale ta tvoje novomodní strana mi není po chuti.«

»Pro ono však je jediným východiskem.«

»Cestou k zoufalství.«

»Byť i to. Však zoufalství je také veliká síla.«

»Jako bomba. Praskne a zabíjí.«

»Nikoli, zaseje nový život na troskách starého.«

»Tys byl odjakživa špatný — nechci-li říci falešný — prorok. Ale pro tentokrát — poslyš, příteli, věc je nesmírně vážná! Hledím na ni se stanoviska veliké většiny lidí našeho kraje, sedláků i dělníků. Jaký mají zájem — převážná většina jich — na tvých falešných předpokladech? Což se jim tím pomůže, byť jen sebe-méně?«

»Resultát bude všem k dobru.«

»A což, když vůbec nebude nějakého resultátu? Co jen se stane s politickými a finančními předáky, kteří by rádi učinili tabula rasa se vším, co si národ vydobyl a co pro národ učiněno, když bez překážky loví ryby v kalných vodách? Poslyš, příteli Tomáši!

Tahle tvoje nejnovější theorie, spolková bezradnost, návrat k cestě nezákonné, to všechno vypadá na oko jako dílo placených provokativních agentů.«

Tomáš se srdcem vyskočil se svého místa na lávce v parku.

»Cože! ... Takové podezření ... od tebe!« zasténal, nemoha se vzpamatovati.

»Upokoj se! Posad se!« pravil onen klidně. »To není podezření, a ještě méně takové podezření, které by se tě mohlo osobně dotknouti. Jest to pouze úvaha člověka mimo stojícího, nezasvěceného v tajnosti vašich záměrů. Já neznám střediska vašich spolků, nevím, s kým ty pracuješ, ale dosti dobře znám tvoji nevýslovnou naivnost. A považ jen, že i historie může hleděti těmatěž očima na tebe i na tvoji práci. Co je v tvém srdci, jaké pocity podněcují tě do popředí všeho a přivoluji k té nešťastné práci, to se v historii budoucnosti ztratí. Pouze resultát bude patrný a podle něho tě budou souditi. Historie je také bez srdce.«

»Co je mi do historie! Co mi po jejím soudu!« zahlesnul Tomáš se srdcem. »Jen kdybych mohl pomoci těm ubohým lidem v jejich bidě od této chvíle!«

»A myslíš, že jim pomůžeš, zvětšuje bidu jejich, činíš-li jim přístup k světlu a svobodě ještě strmější, ještě nepřístupnější?«

»Vždyť dosud ani nevědí, jak by užili svobody a světa. Jenom pod současností již musí ztvrdnouti. Toliko současnost vyvolá odpor s jejich strany.«

»Viš to tak určitě? Současnost vyvolá odpor jen v pevných tělesech. Ale měkká a bezmocná rozdrťí.

Svoboda není řetizek, který v ohni možno sčláňkovati a utvářeti údery kladiva. Svoboda, toť drahocenné ovoce, jež zraje a sladkosti nabývá v slunečním světle a teple.«

Tomáš se srdcem nachýlil hlavu a řekl:

»Ať je to jakkoli! Já už se nemohu navrátiti. Při velikých podnicích už je to takové: s počátku si člověk myslí, čím pohne a co zařídí, ale konečně vidí, že jeho samého strhají a nesou. Já se již nemohu vrátit. Věc musí pokračovati svojí cestou.«

se rozbíhají.«

»V tom případě »Na zdar!« pravil Tomáš bez srdce. »Nechci více míti s tebou nějaké řízení. Naše cesty

A vstal s lávky.

»Posečkej ještě,« žádal onen. »Uvidíš, že to ještě nebude tak špatné, jak si myslíš. Pojď, vypovím ti to ještě podrobněji.«

»Není zapotřebí,« odvětil břitce Tomáš bez srdce. »Já tě úmyslně vyhledal, abych ti dal výstrahu. Ale nyní, když jsi zašel tak daleko, a jak říkáš, nemůžeš se již navrátiti — proč bychom nyní spolu klábosili? Naše cesty se rozešly.«

A učinil krok.

»Ach, kdybys věděl, jak jsem nešťastný, jakým blahem by mi nyní bylo jedinké laskavé slovo, slovo povzbuzení s tvé strany v této chvíli!« vzdychl Tomáš se srdcem.

»Bylo by podlé s mé strany, abych ti řekl takové slovo!« řízně odvětil Tomáš bez srdce, stiskaje zuby.

»Ach, Tomáši, Tomáši! Ostře soudíš! Tys bez srdce

a proto tak příkře odsuzuješ. Nesuď, aby i tebe nesoudili!«

Tomáš bez srdce obrátiv se, pravil:

»Lépe je nemíti srdce, než mítí je na nepatřičném místě. Buď zdrav!«

I odešel. A Tomáš se srdcem seděl ještě několik minut na lávce a potom jakýmsi zlomeným krokem loudal se taktéž do města. Ale když po několika dnech obdržel telegram o velikém vzbouření v Borislavi, o povolání setniny vojska a krvavých výtržnostech, tu zbledl ještě více než obyčejně a cítil, jakoby mu cosi bodlo do srdce.

Příštího jitra našli jej mrtvého na lůžku. Pitva ukazovala rozpuk srdce.

O B S A H:

Biografie	5
Manipulantka	11
Mezi dobrými lidmi	93
Jak se Rusin potloukal po onom světě . .	123
Lesyšyna čeled'	141
Bodláči	159
Tomáš se srdcem a Tomáš bez srdce . .	169

KNIHY KRÁSNÉ PRÓSY

DOPORUČENÉ DO KNIHOVEN RODINNÝCH I SPOLKOVÝCH.

NOVÉ SEBRANÉ SPISY BOHUMILA BRODSKÉHO

přinášejí krásnou, poutavou četbu, ovanující čistým vzduchem našich luk a lesů, zalitou sluncem a jarem, dýšící teplou něhou lásky.

Dosud vyšlo: Sv. I. Po osamělých cestách. Rodné lány. — Sv. II. Předehra. Jarní sonata. Za půl roku. — Sv. III. Dům ztraceného štěstí. Letní bouře. Nová píseň. — Sv. IV. Světlo za oknem. Omyl, který učinila. — Sv. V. Zápas s osudem. Pozdní květ. — Sv. VI. Hrst novel. — Sv. VII. Mezi životem a smrtí. Pouta. — Sv. VIII. Mezi tebou a mnou. Ztemnělá výspa. Paní pokladníková. — Sv. IX. Čarovné oči. Trosky. Přeludy. — Sv. X. Její hřích. Stará romance. — Sv. XI. Pouta mrtvé lásky. Na jiný svět. — Sv. XII. Volné perutě. Záhady života. — Sv. XIII. Za obzorem. Jako v pohádce. — Sv. XIV. Kouzlo domova. Na Ostrově. — Sv. XV. Padající hvězda. Žeň. — V dalším vydávání se pokračuje.

DOBÝVÁNÍ ŘÍMA. Román. Napsala MAT. SERAO. Přeložil K. Mečíř. — V barvotiskové obálce Artura Scheinera. — Cena K 4'20.

Jest to líčení zápasu člověka — poslance, který jde do Říma hájit zájmy prostých lidí, kteří mu dali moc zastupovati je na nejvyšších místech. A tu rozvíjí autorka bohatý kaleidoskop obrázků ze života společenského, rodinného i politického, v němž cítíte žhavou krásu slunné Itálie, její lehkost a bezstarostnost v Římě, v kruzích boháčů a lehkomyšlníků a bědnou tíhu života lidí prostých, dřoucích se do úpadu. Do tohoto bohatého a široce založeného prostředí vkládá autorka rozkošný a jaksí čarovný románek poslancův. — Jest to zářivý paprsek uprostřed díla, které rozruší a nutí k přemýšlení. Jest veliká krása v životě i ve snu; ale spinití ji není vždy v moci lidské.

JESS. Román z Transwaalu. Napsal H. R. HAGGARD. Z angličtiny přeložila A. Plešingerová. — V jemné barvotiskové obálce Art. Scheinera. — Cena K 9'45.

Autor po svých velikých, sensacemi a podivuhodnostmi hýřících románech hledal motivy k dílu, které by naplnil tichým poklidem lásky, které by vystihovaly jeho nazírání na manželství, když tu vzbuchla bouře v Jižní Africe — Boerské povstání. Tyto bouře nezůstaly bez vlivu na tvorbu autora a tak vzniklo podivuhodné líčení něžné lásky jemnocitné dívky JESS k mladému Angličanu, přistěhovalci na farmu jejího strýce Crofta. Jest to dílo zdánlivě prosté, ale co kouzla a rafinovanosti upoutává čtenáře, napíná strunu zvědavosti v míře největší! V díle milostného vzrchu cítíte, jak se sbíhají nitě velkého osvobozujícího aktu vedle čistě lidských a krásných posláních.

Udané ceny platny mimo Prahu.

MANIPULANTKA A JINÉ NOVELY. Napsal IVAN FRANKO.

Z maloruštiny přeložila Křišťana Hrušková.

Jsou to osiře kreslené obrázky ze života maloruského, vysoké umělecké hodnoty a literární ceny. Veškeré práce stavěny jsou na zásadách dobra, pravdy, krásy a lásky, čerpány ze skutečného života lidu, mezi nimž autor žil. Franko jest pravdivý v podání, neidealisuje, nýbrž prostě kreslí, dověd vystihnouti skrytý duše, píše teplo o životě rodinném, dotýká se palčivé otázky prostituce, ujímá se lidí nešťastných, ze společnosti vyloučených a najde i v nich nějakou dobrou vlastnost. Jeho břitká satira a kousavá ironie upomíná na našeho Havlíčka a Machara, z nichž Franko také překládal. Cena knihy ve vkusné úpravě s barvotiskovou obálkou Art. Scheinera K 5'80.

MADONIN STEK. Legenda tichého srdce.— Napsal VIKTOR HANEK.

Básník podává čtenářstvu knihu osobité vůně a živelné prudkosti, kterou jako voják prožíval v Itálii v krásném městě uprostřed zahrad a vinic, v sladké Friule. Rozvíjí zde podivuhodný román lásky italské signoriny Bianky a její matky, krasavice a žádoucí rozkošnice Giny k českému vojínu — Valerianu Sterovi. Kolem těchto tří srdcí splétá v odvážném a jako jarní povodeň strhujícím díle celý rozvrat rakouských armád a probírá myšlenku osvobození svého národa. Ale, jak ani jinak u Hánka býti nemůže, hlavním motivem jest zde láska, vášeň a opojení krásou a přírodou, čtenář je jako v začarovaném kruhu, z něhož se nechce ani vymaniti. Cena vkusně vypravené knihy v barvotiskové obálce J. Gotha. — K 7'90.

DOMOV. Román. Napsal KAREL ČERVINKA. V barvotiskové obálce Art. Scheinera. — Cena K 9'—.

Děj jest čerpán z prostředí českého venkova, oživený řadou roztomile charakterisovaných figurek, kreslených s živou plastikou a vyplňujících útulné zákoutí pana vládního rady na odpočinku. Tři dcery pana rady, z nichž zvlášť typicky líčena „slečna professor“ a jejich starosti o provdání ožívují humoristicky rušný děj. Knihy Červinkovy byly vždy s oblibou čítány a každý nový svazek radostně přijat. Kdo čte se srdcem vroucím a hluboce cítícím, bude se vraceti také k tomuto románu nejednou. Další svazky knih Červinkových většinou rozebraných a stále hledaných budou vydávány v neurčitých lhůtách.

POLÍBEK VĚČNOSTI. Povídky. Napsal ADOLF ČERVINKA. Cena K 6'90.

Očima rozumějícíma dívá se autor na vzrůst i rozvrat lidského srdce a tichou umírněnou usměvavostí filosofa obě probírá. Jest prostý, nehledaný; nestačíte ani vnímat všech těch čarovných a často jen z lehká napovězených románek. Vezměte prvou, vášní a krví prodchnutou skizzu „Políbek věčnosti“ vedle „Smutku princeznina“ či překrásnou „Povídku o stříbrném svícnu“ a uvidíte, jak široký okruh myšlenkový shrnuje autor v této knize. I smutek let válečných leží na jejích stranách, smutek mládí, které nebylo, smutek štěstí, které bylo odváto dřívě, než mohlo býti chutnáno lačnými rty a dychtivými srdci.

Udané ceny platny mimo Prahu.

KNIHOVNA „LIDOVÉHO DENÍKU“

Sbírka poutavých románů a novel.

ULO MENÁ HALUZ. Román. Napsal STANISLAV JARKOVSKÝ.

Rodinná historie, ve které jest líčen idylický život malého městečka z doby probuzenské, která právě dnes má své kouzlo a najde srdce rozumějící. Je to prostý román zabloudilého hochy do německé společnosti pražské, kdy češství bylo na prvním postupu. V posledních dnech svého života vzpomíná však šťastných chvil svého mládí, rozpomene se i na mlynářovic Márinku, s kterou byl zasnouben, a vrací se do rodného hnízda, aby zde pookřál mezi svými. Líčení jest svrchovaně poutavé a milé, plno kouzla zašlých dob a dovede rozezvučet tak mnohou zapomenutou strunu srdce. — Výtisk v barvotiskové obálce za K 8-40.

JAN VLADYKA. Kus kněžské tragiky. Napsal ONDŘEJ LEKSA. V barvot. obálce Art. Scheinera — Cena K 9-45.

Je to román a při tom kniha vážných a hlubokých citů. V prvním dílu líčen jest vstup mladého kněze Jana Vladyky do praktického života, v němž sezná, jak mnoho povrchního a nekřesťanského nachází se pod zdánlivě posvátným zevnějškem. Ve druhé části líčen duševní zápas Vladykův, u něhož se dostává láska k ženě, překážky mu kladené, jeho boj za právo lásky a manželství a konečně zpretrhání okovů jej vízících. V knize není nic, co by náboženství snižovalo, jejím účelem jest osvoboditi náboženství od přežitků, které s moderní dobou a názíráním světa na náboženství nedají se více sloučiti. — Církev urvala knězi ženu a důvěru lidu. Kniha zápasí za velikou ideu: Vraťte kněze rodině a lidu!

BLÁZNI A PODIVÍNI. Nová sbírka povídek KARLA MEČÍŘE. Cena K 7-35.

Kniha prozrazuje autora, který svým bystrým postřehem dovede čerpat z všedního života příhody plné živého, vzrušujícího děje. Jsou to vlastně silně zhuštěné románky, pověděné málo slovy, ale silného dramatického účinku; sklony různých povah lidské slabosti a vášně obrazí se na každé stránce knihy.

DVOJÍ ŽIVOT. Román. Napsal V. ŘEHOŘ. Tři svazky za K 20.—

Kdyby knihu napsal někdo jiný než V. Řehoř, tu možná by z této dobré knihy byla špatná kniha, protože mnohého by námět svedl ku všelijakým výstřednostem. Ale Vavř. Řehoř napsal knihu dobře, protože ji napsal spravedlivě; nevymyslíl zločinů a zločinců, jako autoři dobrodružných románů, aby děj byl napínavější, ani hrdin svých neobdařil nemožnými ctnostmi. Jeho lidé jsou prostí a čiperní a každý z nich jest český člověk od lakomé panimámy Benešové až k Andulce mladšínce. Všichni známe takové lidi a povahy, jako oba Benešové, takové jinochy, jako Jaroslav, a celý český rozkvět hospodářský, bez něhož bychom dnes nebyli svobodní, pochází od těch našich různých Rokytů. Autor si každou svoji postavu dobře posoudil a neklade na ni nerozvázněné úkolů, ale odměří, co kdo z nich může unést. Píše o nich prostě, je sám takový, jako oni, a nemusí se přetvařovat. Proto je každý z nich tak český, naše domovina vždy z nich povyzírá ve vadách i ctnostech. A tak, jak je dobrým druhem svým podávám, bude jim i čtenáři. (Zlomek referátu o knize, otištěný ve „Zvěstování“.)

Udané ceny platny mimo Prahu.

MATKA. Román od KARLA MEČÍŘE. — Cena K 6-30.

Kniha má na svůj titul plné právo; jest vskutku románem mateřství. Auto-
rovi šlo o to, vyzvednouti co možná nejvýše tento nejvznešenější cit, jenž se
nedá obejít, utisknouti nebo zmařit. Rekyně románu Eva Hradilová jest živou
jeho tendencí. Zřiká se zprvu svého dítěte, aby ho ušetřila hanby a útisků,
dává smluvním podpisem souhlas k výchově jeho v rodině bohatého, bezdětného
profesora Saláka, ale mateřství se ozve a Eva vzburcuje všecku svoji energii
k jedinému záměru: dostat své dítě zpět. A Eva posléz zvítězí v tomto boji,
v boji o nejsladší slůvko „maminko“ z úst toho, jemuž dala život.

NÁVŠTĚVA A JINÉ POVÍDKY. Napsal JAN OSTEN. Cena K 6-60.

Třináct prós, jež pěkně dokumentují vypravovatelské a pozorovatelské umění
oblíbeného prosaisty. Osten zná život a dívá se do jeho viru s klidem člověka,
jenž povznesen jest nad všechn jeho hamižný ruch, ale cítí srdcem jemným,
pro vše dobré a krásné zaujatým. Zná půvab lesů a samoty, ale též denní
trampoty drobných lidí, jejich mnohé radosti, žaly a milkování. Čemu však
jeho srdce jest nejvíc otevřeno, toť mládí a láska, láska a mládí, věčná dvojice,
která se vždy na světě opakuje, vrací a nevyhyne.

OKOVY. Román ze světové války. Napsal JAN KOBR.

Je u nás málo knih, které by šly přímo k srdci a citění našeho lidu tak
jako tento román. — Nad hebkým předivem mladé lásky chvěje se těžký rozpor
náboženského „nazírání dvou rodů, zápas silné duše s dědičným sklonem ke
kartám. Mimo to v plachý, růžový sen dívá se strážlivý život s celou svou hr-
bostí a zkažeností. Cośi neskonale krásného a vášnivě vzrušujícího chvěje se
nad těmi stranami bloudění a hledání cesty ku štěstí, k naplnění čarovného
snu mládí . . . (Dva obsáhlé svazky v barvotiskové obálce Art. Scheinera K 16-80.)

OSÍŘELO DÍTĚ. Napsal RUD. J. KRONBAUER.

Neobyčejně vzrušující, ale zároveň ušlechtilou tendencí prodchnutý román
jednoho z nejčtenějších spisovatelů, autora „Řiny“ a „Z posledních stanic“
Autor, ať líčí staropražské figurky ze čtvrti svatojakubské, nebo načrtává letmo
skrytá dramata „Červeného domu“, upoutá čtenářstvo každou řádkou. Zvlášť
jímavě působí však jeho vypravování o osudech osiřelých dětí, jež ponechány
jsou buď jen samy sobě v bídě velkoměsta, nebo svěřovány péči pěstounů,
z nichž ne každý ujme se otecky nešťastných „pražátek“. Scenerie pražských
zákoutí, kde lidé utápějí svůj žal i zlé svědomí v pochybných radovánkách:
mění se tu s exotickým prostředím Orientu, kamž zavalul osud hrdinku románu
„Osířelo dítě“. Dech čisté, vítězné lásky prodírá se tímto stísněným ovzduším
a vyhrání posléze ve štěstí dvou srdcí, jimž jistě žehná duše té, která mnoho
hřešila, ale také mnoho trpěla. Obsáhlý román rozdělen ve dva svazky. (První,
Do světa — V nový život a druhý: Hřích — Muka) V barvotiskových obálkách
Art. Scheinera K 22.—.

Udané ceny platny mimo Prahu.

Českomoravské podniky tiskařské a vydavatelské v Praze-II.,
Havlíčkovo náměstí čis. 10.

Na skladě též u všech knihkupců.

34.270

F $\frac{IV}{M-24}$

IVAN FRANKO: MANIPULANTKA

Českomoravské podniky tiskařské a vydavatelské v Praze